MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS MOKYKLOS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

GABRIELĖ VAITKEVIČIŪTĖ
Baudžiamosios teisės ir kriminologijos ištęstinių studijų programa

VAGYSTĖS IŠ PARDUOTUVIŲ: KRIMINOLOGINIAI ASPEKTAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
doc. dr. Alfredas Kiškis

Vilnius, 2022 m.

TURINYS

ĮVADAS 3

1. VAGYSČIŲ IŠ PARDUOTUVIŲ TEORINIAI ASPEKTAI 8

2. VAGYSČIŲ IŠ PARDUOTUVIŲ RAIŠKA 19

3. ASMENŲ, VAGIANČIŲ IŠ PARDUOTUVIŲ, CHARAKTERISTIKA 31

4. NUKENTĖJUSIŲJŲ NUO VAGYSČIŲ IŠ PARDUOTUVIŲ AUKŲ CHARAKTERISTIKA IR PASEKMĖS JOMS 44

5. VAGYSČIŲ IŠ PARDUOTUVIŲ VEIKSNIAI 48

6. VAGYSČIŲ IŠ PARDUOTUVIŲ PREVENCIJA 54

IŠVADOS 65

PASIŪLYMAI 67

LITERATŪRA 68

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS 77

SANTRAUKA 78

SUMMARY 79

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ 80

ĮVADAS

Darbo aktualumas. Vagystės yra labiausiai paplitusios nusikalstamos veikos ir jos daro žalą ne tik atskiriems nukentėjusiems asmenims, bet ir šalies ekonomikai, todėl visose šalyse vagysčių prevencija ir kontrolė yra viena aktualiausių problemų. Visais laikais nuosavybė visuomenės gyvenime užėmė labai svarbią vietą, taip pat ji yra vienas svarbiausių įstatymo saugomų gėrių. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 str. nurodyta, kad nuosavybė yra neliečiama[1]. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) XXVIII skyriuje reglamentuoti nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams. Pagal BK nustatytą vertybių hierarchiją nuosavybė, kaip nusikalstamos veikos objektas, laikoma reikšmingesne vertybe nei ekonomika ir verslo tvarka, finansų sistema, valstybės tarnyba, visuomenės saugumas, teisingumas, viešoji ir valdymo tvarka, transporto eismo saugumas ir dorovė[2].

Vagystės iš parduotuvių yra labai opi problema verslininkams, kurie patiria žalą. Nors, remiantis statistiniais duomenis[3], užregistruotų vagysčių iš parduotuvių Lietuvos Respublikoje 2016-2021 metais mažėjo, tačiau tai vis dar išlieka problema, su kuria susiduria ne tik Lietuvos, bet ir viso pasaulio verslininkai. Vagysčių iš parduotuvių prevencijai ir kontrolei ypač daug problemų sukėlė pasaulį sukausčiusi pandemija. Dėl privalomo medicininių kaukių dėvėjimo apsaugos darbuotojams ir policijos pareigūnams tapo sunkiau atpažinti ir vykdyti vagių paiešką. Vagystės iš parduotuvių pasižymi dideliu latentiškumu, kadangi dažnai apie šias nusikalstamas veikas nėra pranešama dėl nusikalstamos veikos mažareikšmiškumo arba nepastebėjus, kad iš parduotuvės buvo kažkas pavogta. Pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje 2011 metais tik 56 proc. vagysčių iš parduotuvių, kai šiuos nusikaltimus padarė klientai, buvo pastebėta ir tik 59 proc. buvo pastebėta, kai vagystes padarė parduotuvės darbuotojai[4]. Šio pobūdžio nusikalstamos veikos padaro daug finansinės žalos. 2011 metais Australijoje asmenys, vagiantys iš parduotuvių, padarė žalos už 124,4 milijonus dolerių. Vidutiniškai, vieno tokio nusikaltimo metu, iš parduotuvės yra pavagiama prekių už 96 dolerius[5]. Taip pat nusikaltėliai nuolatos tobulėja, atranda vis naujų būdų

---

[1] „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, LRS, žiūrėta 2022 m. spalio 31 d., https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm

[2] Gintautas Sakalauskas, Margarita Dobrynina, Svetlana Justickaja, Vaidas Kalpokas, Mališauskaitė-Simanaitienė Sonata, Simonas Nikartas, ir Aušra Pocienė. *Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai*, Teisės instituto mokslo tyrimai t. 7. Vilnius: Eugrimas, 2011, http://teise.org/wp-content/uploads/2011/12/Registruotas-ir-latentinis-nusikalstamumas.pdf . P. 122

[3] Informatikos ir ryšių departamentas, duomenys apie nusikalstamumą Lietuvos Respublikoje (Forma_1Ž) https://www.ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1

[4] Russell G. Smith, Penny Jorna, Josh Sweeney and Georgina Fuller, *Counting the Costs of Crime in Australia: A 2011 Estimate,* 2011.

[5] *Ibid.*

ir priemonių apeiti apsaugos priemones. Susidariusi padėtis verčia ieškoti naujų metodų ir priemonių vagysčių iš parduotuvių tyrimui ir užkardymui.

Nors tema labai aktuali, tačiau vagysčių iš parduotuvių kriminologiniai aspektai yra mažai nagrinėti mokslininkų. Šiame darbe bus nustatyti vagysčių iš parduotuvių būdai, kuriuos žinodami parduotuvių savininkai galės imtis apsaugos priemonių. Aktualu išnagrinėti vagysčių iš parduotuvių daromą žalą juridiniams asmenims ir ekonomikai, analizuoti asmenis, darančius tokio pobūdžio nusikaltimus, aukas bei prevenciją, siekiant pateikti pasiūlymų prevencijai bei kontrolės klausimais.

Tiriama problema. Tiriama problema gali būti apibrėžiama šiais klausimais: Kokia yra nusikaltėlio, padariusio vagystes iš parduotuvių, asmenybė? Koks yra vagysčių iš parduotuvių paplitimas ir dinamika Lietuvoje 2016-2021 metais? Kas lemia, kad parduotuvių savininkai nukenčia nuo vagysčių? Kokių prevencijos priemonių galima imtis, kad parduotuvės būtų apsaugotos nuo vagysčių?

Baigiamajame darbe tiriamos problemos ištyrimo lygis. Vagystės iš parduotuvių Lietuvoje yra mažai nagrinėtos. Apie vagystes bendrame kontekste rašė prof. V. Justickis savo vadovėlyje „Kriminologija“[6]. Taip pat Gitana Jurgelaitienė moksliniame straipsnyje „Galiojančių baudžiamųjų įstatymų įtakos nusikalstamų veikų recidyvui kriminologinė analizė“[7]. Autorė šiame straipsnyje pabrėžė, kad recidyvinio nusikalstamumo struktūroje dominuoja vagystės. Rokas Uscila savo moksliniame straipsnyje „Pagyvenusių žmonių viktimizacija Lietuvos kaimuose ir vienkiemiuose: viktimologinė analizė“[8], nustatė, jog Lietuvos vienkiemiuose daugiausiai registruojama turtinių nusikalstamų veikų, iš kurių dauguma yra vagystės, taip pat vagysčių aukomis dažniausiai tampa pagyvenę žmonės. R. Uscila šiame darbe taip pat pabrėžė, jog smulkios vagystės teisėsaugos institucijų dažniausiai nelaikomos kaip nusikaltimai. Alfredas Kiškis moksliniame straipsnyje „Nusikalstamumas Lietuvoje: ką pakeitė teisės reforma?“[9] teigia, jog Lietuvoje 2002-2004 metais didėjo vagysčių iš parduotuvių ir kitų prekybos vietų skaičius. 2003 metais įvyko teisės reforma - įsigaliojo naujasis Baudžiamasis kodeksas. Tačiau, pasak autoriaus: „Užregistruotų nusikalstamų veikų skaičiaus didėjimas kriminologine prasme vertintinas kaip teigiamas teisės reformos Lietuvoje padarinys. Naujoji nusikalstamų veikų registracijos tvarka

[6] Viktoras Justickis, *Kriminologija: Vadovėlis* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001), 397-410.

[7] Gitana Jurgelaitienė, „Galiojančių baudžiamųjų įstatymų įtakos nusikalstamų veikų recidyvui kriminologinė analizė“, *Jurisprudencija* Nr. 51(43). Vilnius: LTU, 2004

[8] Rokas Uscila, „Pagyvenusių žmonių viktimizacija Lietuvos kaimuose ir vienkiemiuose: viktimologinė analizė“, *Jurisprudencija* Nr.70(62). Vilnius: MRU, (2005)

[9] Alfredas Kiškis, „Nusikalstamumas Lietuvoje: ką pakeitė teisės reforma?“, *Jurisprudencija* Vilnius, 2006, t. 3 (81), p. 32-39.

mažina nusikalstamumo latentiškumą“[10]. Ilona Michailovič savo daktaro disertacijoje[11] teigia, jog dažniausiai nepilnamečių daromi nusikaltimai yra vagystės. Taip pat mokslinį tyrimą apie registruotą ir latentinį nusikalstamumą atliko mokslininkai Gintautas Sakalauskas, Margarita Dobrynina, Svetlana Justickaja, Vaidas Kalpokas, Sonata Mališauskaitė-Simanaitienė, Simonas Nikartas ir Aušra Pocienė[12]. Šiame moksliniame darbe nagrinėjama registruotų vagysčių dinamika Lietuvoje ir kitose pasaulio šalyse. Apibendrinant, rasti mokslinių leidinių, kuriuose būtų tirti vagysčių iš parduotuvių Lietuvoje kriminologiniai aspektai kompleksiškai, nepavyko.

Užsienyje vagystes iš parduotuvių tyrinėjo Abigail Buckle ir David P. Farrington, kurie atliko tyrimą Didžiojoje Britanijoje, Peterborough ir Bedford miestuose tam, kad nustatyti kokie asmenys dažniausiai vagia iš parduotuvių, kokius metodus jie naudoja, kodėl asmenys vagia iš parduotuvių[13]. Rekomendacijas, kaip kovoti su kišenvagystėmis ir vagystėmis iš parduotuvių yra parengęs Europos nusikalstamumo prevencijos tinklas (angl. European Crime Prevention Network (EUCPN))[14]. Apsaugos žymų (angl. security tags) veiksmingumą ištyrė mokslininkai Aiden Sidebottom, Amy Thornton, Lisa Tompson, Jyoti Belur, Nick Tilley ir Kate Bowers[15]. Joel Miller tyrė, kokie veiksniai turi įtakos nusikaltimų padarymui[16]. Tyrimą, kiek kainuoja vagystės iš parduotuvių Australijoje atliko mokslininkai Patricia Mayhew[17], John Walker ir Adam Graycar [18], taip pat Russell Smith, Penny Jorna, Josh Sweeney, Georgina Fuller[19]. Mokslininkai Lawrence W. Sherman, Denise C. Gottfredson, Doris L. MacKenzie, John Eck, Peter Reuter, and Shawn D. Bushway 1998 metais atliko tyrimą, kokios nusikaltimų prevencijos priemonės veikia, o kokios ne[20]. Miranda M. Nadeau, Aaron B. Rochlen, Robert Tyminski tyrinėjo vagystes iš parduotuvių pakartotinai darančių asmenų elgesį, motyvaciją, psichinę sveikatą, gyvenimo aplinkybes, kokia

[10] Kiškis, *supra note*, 9: 38.

[11] Ilona Michailovič, „Baudžiamajame įstatyme numatytų nepilnamečių resocializacijos priemonių taikymas“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2001)

[12] Gintautas Sakalauskas, Margarita Dobrynina, Svetlana Justickaja, Vaidas Kalpokas, Mališauskaitė-Simanaitienė Sonata, Simonas Nikartas ir Aušra Pocienė, „Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai“ Teisės instituto mokslo tyrimai t. 7. Vilnius: Eugrimas, 2011.

[13] Buckle A, Farrington DP (1994) Measuring shoplifting by systematic observation: a replication study. Psychol Crime Law 1(2):133–141.

[14] EUCPN, „Pickpocketing Committed by Mobile Organised Crime Groups.” In EUCPN Theoretical Paper Series, 29. Brussels, 2017

[15] Aiden Sidebottom, Amy Thornton, Lisa Tompson, Jyoti Belur, Nick Tilley, and Kate Bowers, “A Systematic Review of Tagging as a Method to Reduce Theft in Retail Environments.” *Crime Science* 6, no. 1 (2017): 7.

[16] Joel Miller, „Individual Offending, Routine Activities, and Activity Settings: Revisiting the Routine Activity Theory of General Deviance.” *Journal of Research in Crime and Delinquency* 50, no. 3 (2013).

[17] Pat Mayhew, „Counting the Costs of Crime in Australia“, *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice*, no. 247 (2003): 8.

[18] John Walker and Adam Graycar, „Estimates of the Costs of Crime in Australia in 1996“, *Criminology*, no. 72 (1996).

[19] Russell G. Smith, Penny Jorna, Josh Sweeney and Georgina Fuller, „Counting the Costs of Crime in Australia: A 2011 Estimate,” 2011.

[20] Lawrence W. Sherman, Denise C Gottfredson, Doris L Mackenzie, John Eck, Peter Reuter, and Shawn D Bushway. “Preventing Crime: What Works, What Doesn’t, What’s Promising.” New York, 1998

buvo tų asmenų praeitis, jų etnines nuostatas[21]. Vagysčių iš parduotuvių priežastis ir prevenciją tyrinėjo mokslininkai Pradeep K. Korgaonkar, John T. Gironda, Maria Petrescu, Anjala Krishen, Tamara F. Mangleburg[22]. Tyrimus, apie asmenų, vagiančių iš parduotuvių asmenines savybes ir jų neetišką elgesį atliko Vincent Egan ir David Taylor[23]. Tyrimą apie interneto įtaką asmenims, vagiantiems iš parduotuvių atliko Jaeung Lee, Melchor C. de Guzman, Nasim Talebi, Swaroop Kumar Korni, Donald Szumigala H. Raghvan Rao[24].

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas. Baigiamajame darbe tiriamos vagystės iš parduotuvių kriminologiniu aspektu. Anksčiau paminėti Lietuvos mokslininkai nenagrinėjo vagysčių iš parduotuvių kaip atskiros vagysčių rūšies, daugiau tyrimų šia tema yra atlikta užsienyje. Šiame darbe atskleidžiama vagysčių iš parduotuvių Lietuvoje raiška 2016-2021 metais. Analizuojamas aukų – juridinių asmenų viktimiškumas, nusikaltėlių charakteristika, taip pat apžvelgiami veiksniai, prevencija ir pateikiami pasiūlymai, kaip gerinti šių nusikalstamų veikų prevenciją ir kontrolę apsaugant parduotuves nuo vagysčių.

Baigiamojo darbo reikšmė. Šis baigiamasis darbas gali būti naudingas teisės taikytojams – teisėsaugos institucijų pareigūnams, tiriantiems vagystes iš parduotuvių, siekiant ikiteisminio tyrimo metu greičiau ir efektyviau nustatyti asmenis, kurie įvykdė nusikaltimą, įvertinti vagysčių iš parduotuvių mastą, nustatyti vagysčių iš parduotuvių būdus. Darbas taip pat gali būti naudingas juridiniams asmenims, parduotuvių savininkams, apsaugos darbuotojams, siekiant išsiaiškinti vagysčių iš parduotuvių būdus, kokie žmonės dažniausiai vagia iš parduotuvių, koks jų elgesys būna prieš padarant nusikaltimą, jo darymo metu ir po nusikaltimo tam, kad būtų galima imtis prevencijos priemonių ir apsaugoti savo turtinius interesus. Taip pat gauti tyrimo rezultatai gali būti naudingi ir tolesniems tyrimams.

Baigiamojo darbo originalumas. Darbas atliktas savarankiškai remiantis moksline literatūra, statistiniais duomenimis bei kitais šaltiniais. Darbe yra apžvelgtos Lietuvos bei užsienio mokslininkų publikacijos, vagysčių iš parduotuvių būdai, aukų viktimiškumas, šių vagysčių statistiniai duomenys, vagysčių iš parduotuvių veiksniai ir prevencija.

Tyrimo tikslas. Ištirti vagysčių iš parduotuvių kriminologinius aspektus, pateikti pasiūlymus vagysčių iš parduotuvių prevencijos gerinimui.

---

[21] Miranda M. Nadeau, Aaron B. Rochlen, and Robert Tyminski, „The Psychology of Shoplifting: Development of a New Typology for Repeated Shoplifting“, *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* 63, no. 13 (October 2019): 2338–55.

[22] Pradeep K. Korgaonkar, John T. Gironda, Maria Petrescu, Anjala S. Krishen, and Tamara F. Mangleburg, „Preventing Shoplifting: Exploring Online Comments to Propose a Model“, *Psychology & Marketing* 37, no. 1 (January 2020): 141–53

[23] Vincent Egan, David Taylor, „Shoplifting, unethical consumer behaviour, and personality,“ *Personality and Individual Differences* (2010) 48(8): 878-883

[24] Jaeung Lee, Melchor C. de Guzman, Nasim Talebi, Swaroop Kumar Korni, Donald Szumigala H. Raghvan Rao, „Use of online information and suitability of target in shoplifting: A routine activity based analysis,“ *Decision Support Systems* (2018) Volume 110: 1-10

Tyrimo uždaviniai.

1. Atskleisti teorinius vagysčių iš parduotuvių aspektus;

2. Išanalizuoti vagysčių iš parduotuvių Lietuvoje raišką 2016-2021 m.;

3. Pateikti asmenų, vykdančių vagystes iš parduotuvių charakteristiką;

4. Pateikti aukų, patyrusių vagystes iš parduotuvių, charakteristiką ir tokių vagysčių pasekmes aukoms;

5. Atskleisti veiksnius, nuo kurių priklauso, kodėl žmonės vagia iš parduotuvių;

6. Apžvelgti vagysčių iš parduotuvių prevencijos metodus ir pateikti pasiūlymų prevencijos gerinimui.

Tyrimo metodika. Tiriant vagysčių iš parduotuvių problematiką ir siekiant šiame baigiamajame darbe iškelto tikslo, naudoti šie tyrimo metodai: duomenų analizės (tiriami įvairūs statistiniai duomenys, susiję su vagystėmis iš parduotuvių, išanalizuota 150 Kauno apylinkės teisme 2016-2021 metais išnagrinėtų baudžiamųjų bylų), lyginamasis (lyginama vagysčių iš parduotuvių statistika, prevencijos būdai Lietuvoje ir užsienio šalyse), analogijos (remiantis užsienio mokslininkų atliktais tyrimais vagysčių iš parduotuvių srityje, padaromos tam tikros išvados), mokslinės literatūros analizės (šiuo metodu apibūdinama vagysčių iš parduotuvių charakteristika), loginis (šis metodas naudotas iškeliant baigiamojo darbo tikslus, aiškinant vagysčių iš parduotuvių veiksnius, pateikiant išvadas bei pasiūlymus), apibendrinimo (įvertinamas vagysčių iš parduotuvių latentiškumas), empirinis (šis metodas naudotas renkant duomenis, glaudinant ir sisteminant gautą informaciją).

Tyrimo struktūra. Baigiamąjį darbą sudaro įvadas, 6 skyriai, išvados, pasiūlymai, literatūros sąrašas, anotacija lietuvių ir anglų kalbomis, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis. Pirmame skyriuje aptariami vagysčių iš parduotuvių teoriniai aspektai. Antrame skyriuje analizuojama vagysčių iš parduotuvių raiška. Trečiame skyriuje pateikiama asmenų, vagiančių iš parduotuvių, charakteristika. Ketvirtame skyriuje analizuojama nukentėjusiųjų nuo vagysčių iš parduotuvių aukų charakteristika ir pasekmės joms. Penktame skyriuje pateikiami vagysčių iš parduotuvių veiksniai. Šeštame skyriuje pateikiami vagysčių iš parduotuvių prevencijos būdai.

Ginamieji teiginiai.

1. Lietuvos Respublikoje už vagystes iš parduotuvių skiriamos nepakankamai griežtos bausmės;
2. Vagystės iš parduotuvių padaro daug materialinės žalos juridiniams asmenims.

1. VAGYSČIŲ IŠ PARDUOTUVIŲ TEORINIAI ASPEKTAI

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau - LAT) senato nutarime, svetimo turto pagrobimas yra apibrėžiamas kaip tyčinis, neteisėtas ir neatlygintinas svetimo turto fizinis užvaldymas, atimantis iš asmens galimybę valdyti, naudotis ir disponuoti jam priklausančiu turtu[25]. Baudžiamosios teisės doktrinoje vagystės objektu laikoma visų formų ir rūšių nuosavybė – viešoji, privati ir mišrioji. Veikos kvalifikavimui neturi reikšmės konkreti nuosavybės forma, kaip tiesioginis nusikaltimo objektas, tačiau kiekvienoje byloje ją būtina nustatyti, kadangi nuosavybės forma yra svarbus įrodinėjimo elementas. Vagystės dalyku praktikoje paprastai laikomi konkretūs daiktai, kuriems būdinga socialinių, ekonominių, fizinių ar teisinių požymių visuma. Kiekvienas daiktas turi savo paskirtį, formą, tūrį, teisinę priklausomybę, bei materialaus įvertinimo piniginę išraišką. Turto paėmimas dar nereiškia jo pasisavinimo baigtumo. Tarkim, kaltininkas parduotuvėje paslepia prekę, norėdamas ją vėliau niekam nematant pasiimti, tai reiškia, kad kaltininkas dar nebaigė prekės pagrobti, nors prekės savininkas vėliau šios prekės ir neberanda. Daikto pasisavinimas galimas tik tada, kai asmuo įgyja galimybę neteisėtai valdyti, disponuoti ir naudotis turtu[26]. Pavyzdžiui, asmuo prekę slaptai, už ją nesumokėjęs, praneša pro parduotuvės kasas, nuo to momento laikoma, kad vagystė yra baigta. Praktikoje pasitaiko atvejų, kai asmenys parduotuvėje suvalgo kokį nors maisto produktą, išgeria gėrimą (nesvarbu, ar tik dalį gėrimo, produkto, ar visą, svarbu, kad būtų nebeįmanoma prekės grąžinti į apyvartą) ir vėliau išeina už jį nesumokėję. Tokiu atveju, vagystė yra laikoma baigta nuo prekės suvartojimo momento. Vagystei yra būdingas veikimas su *animus rem sibi habendi* (su tikslu daiktą turėti sau). Asmuo pagrobęs daiktą toliau elgiasi su juo, kaip su nuosavu, paprastai šiai nusikalstamai veikai yra būdingas savanaudiškumas ir siekis praturtėti, tačiau ši nusikalstama veika neabejotinai gali būti padaroma ir altruistiniais motyvais[27].

Vagystės iš parduotuvių yra vienos iš labiausiai paplitusių nusikalstamų veikų mūsų visuomenėje, tačiau mokslinėje literatūroje nagrinėjamos mažai, todėl ir vagystės iš parduotuvės apibrėžimą rasti ganėtinai sunku. Pavyzdžiui, Gideon Yaniv moksliniame straipsnyje vagystė iš parduotuvės apibrėžiama kaip mažmeninėje parduotuvėje parduodamų prekių vagystė, dažniausiai paslepiant prekes piniginėje, kišenėje, krepšyje ar po paltu[28]. O Therese Krasnovsky ir Robert C Lane straipsnyje vagystė iš parduotuvės apibrėžiama kaip vagystė iš prekybos vietos, kai ši vieta

[25] „2005 m. birželio 23 d. LAT senato nutarimas Nr. 52 „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose““, Teisės gidas, žiūrėta 2022 m. spalio 31 d., https://www.teisesgidas.lt/modules/paieska/lat.php?id=29259
[26] Jonas Prapiestis, *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99-212 straipsniai)* (Vilnius: VĮ „Registrų centras“, 2009), 280-284
[27] *Ibid, 287*
[28] Gideon Yaniv, „Shoplifting, monitoring and price determination“, *The Journal of Socio-Economics* Volume 38, Issue 4 (2009), https://www-sciencedirect-com.skaitykla.mruni.eu/science/article/pii/S1053535709000389

yra atvira pirkėjams[29]. Arba vagystė iš parduotuvės yra vagystė, kai asmenys vagia iš mažmeninės prekybos vietų, prie kurių jie turi teisėtą prieigą[30]. Taigi, literatūroje sutiktos sąvokos iš esmės mažai skiriasi viena nuo kitos. Apibendrinant išvardinta, autorės nuomone, vagystę iš parduotuvės būtų galima apibrėžti kaip tyčinį, neteisėtą ir neatlygintiną parduotuvėje parduodamų prekių užvaldymą, paslepiant prekes kišenėje, po drabužiais ar nešulyje, kuris suteikia asmeniui galimybę valdyti, naudotis ir disponuoti jam nepriklausančiu turtu. Ši nusikalstama veika laikytina vagysčių rūšimi ir už ją asmuo gali būti patrauktas baudžiamojon arba administracinėn atsakomybėn.

Baudžiamajame kodekse[31] vagystė numatyta XXVIII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“ 178 straipsnyje. Šio straipsnio pirma dalis numato baudžiamąją atsakomybę už paprastą vagystę, antra ir trečia dalys – už kvalifikuotą vagystę ir ketvirta dalis – už baudžiamąjį nusižengimą. Pirmoje šio straipsnio dalyje apibrėžta pagrindinė slaptosios vagystės sudėtis, nes joje įtvirtinti tik esminiai nusikaltimo sudėties požymiai. Ši straipsnio dalis yra kvalifikuojama kai pagrobto turto vertė viršija 3 MGL[32] ir veikoje nėra jokių kvalifikuojančių požymių. Pavyzdžiui, A. S. ir A. Š. nuteisti pagal BK 178 str. 1 d. už tai, kad veikdami kartu, slapta pagrobė svetimą, prekybos centrui, priklausantį 685,84 eurų vertės turtą, o būtent: iš parduotuvės salės nuo lentynų paėmė prekių, už kurias, išeidami kartu pro įėjimo į prekybos centrą vartelius, nepateikę apmokėjimui išsinešė[33]. 178 str. 2 d. numato vagystę kvalifikuojančius požymius: atvirai pagrobė svetimą turtą arba pagrobė svetimą turtą įsibrovęs į patalpą, ryšių kabelių kanalų sistemą, saugyklą ar saugomą teritoriją, arba viešoje vietoje pagrobė svetimą turtą iš asmens drabužių, rankinės ar kitokio nešulio (kišenvagystė) arba automobilį, arba pagrobė strateginę ar svarbią reikšmę nacionaliniam saugumui turinčių juridinių asmenų infrastruktūrą sudarantį turtą ar jo dalį[34]. Kvalifikuota šios nusikalstamos veikos sudėtis didina veikos pavojingumą. Pavojingu būdu pagrobto turto vertė gali viršyti 3 MGL, tačiau gali ir neviršyti. Svarbu, kad pagrobto turto vertė neviršytų 250 MGL dydžio sumos, kadangi esminis požymis yra ne turto vertė, o kvalifikuojantys požymiai. Vagystė laikoma atvirąja, kai kaltininkas veikia viešai, esant kitiems asmenims, kurie nėra bendrininkai ir šie asmenys suvokia neteisėto turto pagrobimo faktą. Kaltininkas taip pat supranta, kad kiti asmenys suvokia jo neteisėto turto pagrobimo faktą, jo veiksmų pobūdį, tačiau šią aplinkybę ignoruoja.

[29] Therese Krasnovsky, Robert C Lane,“ Shoplifting: A review of the literature“, *Aggression and Violent Behavior*, Volume 3, Issue 3 (1998), https://www-sciencedirect.com.skaitykla.mruni.eu/science/article/pii/S1359178997000220

[30] Nick Tilley, „Shoplifting“, iš *Handbook on Crime*, Fiona Brookman, Mike Maguire, Harriet Pierpoint, Trevor Bennett (London: Willan publishing, 2010), 48

[31] „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, TAR, žiūrėta 2021 m. birželio 30 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B866DFF7D43/asr

[32] Prapiestis, *supra note*, 26: 288

[33] „2021 m. spalio 6 d. Kauno apygardos teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-532-813/2021“, Infolex, žiūrėta 2021 m. lapkričio 29 d., https://www.infolex.lt/tp/2028197

[34] „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, *op.cit.*

Kaltininko atvirai pagrobtas turtas nelaikomas pasisavintu tol, kol jam yra realus pavojus būti sulaikytam ir galimybė naudotis ir disponuoti šiuo turtu atsiranda tik tada, kai kaltininkas pasišalina iš įvykio vietos. Jei kaltininkas nespėja pasišalinti ir būna sulaikytas, jo veika kvalifikuojama kaip pasikėsinimas[35]. Pavyzdžiui, V. T. pagal BK 178 str. 2 d. nuteistas už tai, kad parduotuvėje, atvirai, matant pardavėjai, pagrobė svetimą, parduotuvei priklausantį 40,98 eurų vertės turtą. Teismas konstatavo, kad nagrinėjamu atveju V. T. nusikalstamas veikas kvalifikuojantis požymis – atvira vagystė, todėl pagrobto turto vertė neturi reikšmės veikos kvalifikavimui, tačiau į tai negali būti neatsižvelgiama skiriant bausmę[36]. Įsibrovimu laikomas slaptas arba atviras neteisėtas patekimas į gyvenamąją ar negyvenamąją patalpą, saugyklą ar saugomą teritoriją[37]. LAT Senato nutarime konstatuojama: „Patekimas į patalpą, saugyklą ar saugomą teritoriją darbo metu, tačiau tik į tas vietas, į kurias įėjimas yra laisvas (nedraudžiamas), pvz., į parduotuvės prekybos salę, nelaikomas įsibrovimu net ir tuo atveju, kai patenkama turint tikslą pavogti ar apiplėšti“[38]. Vagystės iš parduotuvių gali būti kvalifikuojamos pagal BK 178 str. 2 d., kai kaltininkas patenka į parduotuvę leidžiamu metu, tačiau pasilieka pietų pertraukos laikui arba pasislepia ir laukia kol parduotuvė užsidarys. Taip pat teismų praktikoje vagystės iš parduotuvių vitrinų kvalifikuojamos kaip vagystės įsibraunant į saugyklą. Pavyzdžiui, D. B. nuteistas pagal BK 178 str. 2 d. ir 187 str. 1 d. (svetimo turto sugadinimas ar sunaikinimas) už tai, kad iš anksto susitaręs ir veikdamas bendrai su O. P. išlaužę parduotuvės „P“ duris, įsibrovė į parduotuvės vidų - patalpą, kur sudaužę vitriną, sugadino parduotuvėje buvusias prekes ir slapta pagrobė mobiliojo ryšio telefonus, kurių vertė 7 349,27 eurai[39]. BK 178 str. 3 d. reglamentuoti sunkiausi kvalifikuojantys vagystę požymiai: tas, kas pagrobė didelės vertės svetimą turtą arba didelės mokslinės, istorinės ar kultūrinės reikšmės turinčias vertybes arba pagrobė svetimą turtą dalyvaudamas organizuotoje grupėje[40]. Bene svarbiausias požymis kvalifikuojant šią dalį yra didelė vertė, o turtas laikomas didelės vertės, kai jo vertė viršija 250 MGL sumą. Taip pat nusikalstamą veiką sunkinantis požymis yra dalyvavimas organizuotoje grupėje. Remiantis BK išaiškinimu, organizuota grupė yra tada, kai bet kurioje nusikalstamos veikos stadijoje du ar daugiau asmenų susitaria daryti kelis nusikaltimus arba vieną apysunkį, sunkų ar labai sunkų nusikaltimą ir kiekvienas grupės narys, darydamas nusikaltimą, atlieka tam tikrą užduotį ar turi

[35] Prapiestis, *supra note, 26*: 288-289
[36] „2021 m. birželio 16 d. Kauno apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-418-634/2021“, Infolex, žiūrėta 2021 m. lapkričio 29 d., https://www.infolex.lt/tp/2003334
[37] Prapiestis, *supra note*, 26: 289.
[38] „2005 m. birželio 23 d. LAT senato nutarimas Nr. 52 „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose““, *supra note*, 25
[39] „2021 m. liepos 7 d. Vilniaus apygardos teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-366-497/2021“, Infolex žiūrėta 2021 m. lapkričio 29 d., https://www.infolex.lt/tp/2008800
[40] „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, *supra note*, 31.

skirtingą vaidmenį[41]. Šiuo atveju nei su nusikaltimo dalyko reikšme, nei su pagrobto turto verte vagystė nėra siejama. Pavyzdžiui, O. G. ir V. L. nuteisti pagal BK 178 str. 3 d. už tai, kad veikdami bendrininkų grupėje pagrobė didelės vertės svetimą turtą, o būtent: įsibrovė į parduotuvę išlauždami lango rėmą ir pagrobė turto, kurio vertė yra 15 819,69 eurai[42]. Arba D. B. nuteistas pagal BK 178 str. 3 d. ir 187 str. 1 d. (turto sunaikinimas ar sugadinimas) už tai, kad turėdamas tikslą pagrobti svetimą turtą, iš anksto susitaręs ir veikdamas bendrai su O. P., išdaužę prekybos centro įėjimo duris (automatinių durų stiklo varčią ir variklį), tokiu būdu sugadindami 1 190 eurų vertės turtą, įsibrovė į vidų, po ko išdaužė parduotuvės „T“ stiklines duris, įsibrovė į vidų ir kojomis sudaužydami stiklines spintelių dureles, tokiu būdu sugadindami UAB „T“ priklausantį 290,40 eurų vertės turtą, slapta pagrobė UAB „T“ priklausantį didelės vertės turtą - mobiliojo ryšio telefonus, kurių bendra vertė yra 23 416,65 eurai[43]. BK 178 str. 4 d. reglamentuota vagystė, kuri yra laikoma baudžiamuoju nusižengimu. Asmuo atsako pagal BK 178 str. 4 d., kai pagrobia nedidelės vertės turtą. Nedidelės vertės turtas yra tada, kaip jo vertė viršija 3 MGL, bet neviršija 5 MGL dydžio sumos.

Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso (toliau – ANK) 108 straipsnyje nurodoma, kad „Vagystė, sukčiavimas, turto pasisavinimas ar iššvaistymas, kai pagrobto, įgyto, pasisavinto ar iššvaistyto turto vertė neviršija trijų bazinių bausmių ir nuobaudų dydžių, užtraukia baudą nuo devyniasdešimt iki keturių šimtų eurų“[44]. Vagystė iš parduotuvės bus kvalifikuojama kaip administracinis nusižengimas tada, kai pagrobto turto vertė neviršys 3 MGL dydžio vertės. Kai pagrobto turto vertė viršija 3 MGL, vagystė laikoma nusikalstama veika arba baudžiamuoju nusižengimu ir kvalifikuojama pagal atitinkamą BK 178 str. dalį. Pažymėtina, kad Lietuvoje niekada nebuvo svarstomi įstatymų pakeitimai dėl vagysčių iš parduotuvių, nebuvo siekiama vagystes iš parduotuvių išskirti į atskirus BK ar ANK straipsnius, ar straipsnių dalis. Tačiau Seime yra užregistruotas ANK 108, 109, 115, 122, 125, 187, 291, 293 ir 423 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 83(1), 113(1) ir 187(1) straipsniais įstatymo projektas, kuriame siūloma pakeisti ANK 108 str. ir išdėstyti jį taip: „Vagystė, sukčiavimas, turto pasisavinimas ar iššvaistymas, kai pagrobto, įgyto, pasisavinto ar iššvaistyto turto vertė neviršija penkių bazinių bausmių ir nuobaudų dydžių, užtraukia baudą nuo devyniasdešimt iki devynių šimtų eurų.“[45]

---

[41] „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, *supra note*, 31.
[42] „2020 m. spalio 26 d. Vilniaus apygardos teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-226-312/2021“, Infolex, žiūrėta 2021 m. lapkričio 29 d., https://www.infolex.lt/tp/2035448
[43] „2021 m. liepos 7 d. Vilniaus apygardos teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-366-497/2021“, Infolex, žiūrėta 2021 m. lapkričio 29 d., https://www.infolex.lt/tp/2008800
[44] „Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas“, TAR, žiūrėta 2021 m. liepos 4 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4ebe66c0262311e5bf92d6af3f6a2e8b/asr
[45] „Administracinių nusižengimų kodekso 108, 109, 115, 122, 125, 187, 291, 293 ir 423 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 83(1), 113(1) ir 187(1) straipsniais įstatymo projektas“, Infolex teisė, žiūrėta 2021 m. lapkričio 30 d., https://www.infolex.lt/teisekura/item/598489

Taigi, siekiama, kad veika, kai asmuo pagrobia, pasisavina ar iššvaisto turto iki 5 MGL, būtų kvalifikuojama kaip administracinis nusižengimas pagal ANK 108 str. Tai iš esmės keistų ir BK 178 str. bei BK 190 str., kuriame aiškinama turto vertė, kadangi pagal BK 178 str. 1 d. veika kvalifikuojama tada, kai pagrobto turto vertė viršija 3 MGL, pagal BK 178 str. 4 d., kai pagrobto turto vertė viršija 3 MGL, bet neviršija 5 MGL dydžio sumos. Kitaip tariant, BK 178 str. 4 d. numatytas baudžiamasis nusižengimas tarsi būtų perkeltas į ANK. Taip pat minėto įstatymo projekte siūloma sugriežtinti baudą iki 900 eurų.

Toliau baigiamajame darbe bus lyginami Švedijos, Lenkijos, Didžiosios Britanijos, Prancūzijos ir Lietuvos teisiniai aspektai vagysčių srityje. Švedijos Karalystės baudžiamajame kodekse[46] vagystės reglamentuojamos VIII skyriuje, kurio pavadinimas yra „Dėl vagysčių, apiplėšimų ir kitų nusikalstamų veikų“. Pirmoje dalyje numatyta, kad asmuo, kuris neteisėtai pagrobė svetimą turtą su intencija jį įgyti, baudžiamas laisvės atėmimu iki dvejų metų. Šį straipsnį būtų galima prilyginti LR BK 178 str. 1 d., kurio sankcijoje numatyta, kad už tokio pobūdžio nusikalstamą veiką (nekvalifikuotą vagystę) numatoma bausmė yra viešieji darbai, bauda, laisvės apribojimas, areštas arba laisvės atėmimas iki trejų metų. Švedijos Karalystės baudžiamojo kodekso VIII skyriaus antroje dalyje nurodyta, kad jei asmuo pagrobė nedidelės vertės turtą, jis gali būti baudžiamas bauda arba laisvės atėmimu iki šešerių mėnesių. Lietuvoje nedidelės vertės turto vagystė yra kvalifikuojama kaip baudžiamasis nusižengimas už kurį 178 str. 4 d. sankcijoje nenumatoma laisvės atėmimo bausmė. Asmuo gali būti baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu. Taip pat už smulkią vagystę (kai pagrobto turto vertė neviršija 3 MGL) Lietuvoje asmuo gali būti baudžiamas administracine tvarka. Švedijos Karalystės baudžiamojo kodekso VIII skyriaus ketvirtoje dalyje numatyta kvalifikuota vagystė - jei nusikalstama veika padaryta šiurkščiai, asmuo su savimi turėjo ginklą, sprogmenį, pagrobė didelės vertės turtą, veika buvo pavojinga, asmuo baudžiamas laisvės atėmimu nuo šešerių mėnesių iki šešerių metų. Ši dalis iš esmės skiriasi nuo Lietuvos baudžiamojo įstatymo. Lietuvoje vagystė panaudojant šaunamąjį arba nešaunamąjį ginklą kvalifikuojama kaip plėšimas. O už didelės vertės turto pagrobimą Lietuvoje gresia iki 8 metų laisvės atėmimo. Švedijos Karalystėje vagystės iš parduotuvių dažniausiai yra kvalifikuojamos pagal baudžiamojo kodekso VIII skyriaus 2 dalį, kaip smulki vagystė. Pagal teismų praktiką, smulkia vagyste Švedijoje yra laikoma tokia vagystė, kai pagrobiama turto, kurio vertė yra iki 1000 kronų[47]. Apibendrinant, Lietuvos baudžiamajame įstatyme už vagystes yra numatytos griežtesnės bausmės, nei Švedijoje. Tačiau Lietuvos teismai,

[46] „The Swedish Crimanl Code (brottsbalken, SFS 1962:700)“, žiūrėta 2021 m. liepos 6 d. https://www.government.se/49bfe4/contentassets/7a2dcae0787e465e9a2431554b5eab03/the-swedish-criminal-code.pdf

[47] „Švedijos Karalystės Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 10 d. sprendimas NJA 2019 p. 951“, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 5 d. https://lagen.nu/dom/nja/2019s951

skirdami bausmes, turi daugiau alternatyvų, kadangi atsižvelgiant į bylos medžiagą, veikos pavojingumą, kaltinamąjį charakterizuojančius duomenis teismas gali skirti baudą, areštą, laisvės apribojimą, viešuosius darbus.

Kadangi Švedijos Karalystė ypatingai kenčia nuo vagysčių iš parduotuvių, 2020 metais policijai pranešta apie 42 600 vagysčių iš parduotuvių atvejus[48], 2021 m. sausio 28 d. buvo priimtas įstatymas dėl draudimo patekti į parduotuves[49]. Pagal šį įstatymą asmeniui, kuris iš konkrečios parduotuvės pavogė prekių, gali būti uždrausta patekti į šią parduotuvę iki vienerių metų. Šis įstatymas netaikomas jaunesniems nei 15 metų asmenims. Asmeniui gali būti uždrausta lankytis tam tikroje parduotuvėje jei kyla rizika, kad asmuo parduotuvėje gali padaryti nusikalstamą veiką. Vertinant ar yra tokia rizika, ypatingas dėmesys turi būti skiriamas tam, ar asmuo anksčiau padarė nusikalstamą veiką toje parduotuvėje. Nors Lietuvoje draudimas lankytis tam tikrose parduotuvėse nėra atskirai reglamentuotas, tačiau teismai, vadovaujantis BK 48 str., gali paskirti tokio pobūdžio draudimą. Pavyzdžiui, Vilniaus miesto apylinkės teismas asmeniui, kaltinamam pagal BK 178 str. 2 d. dėl atvirosios vagystės iš „Eurokos“ parduotuvės, paskyrė laisvės apribojimo bausmę ir be kitų įpareigojimų ir draudimų skyrė draudimą lankytis „Eurokos“ parduotuvėje, kurioje buvo įvykdyta nusikalstama veika bei įpareigojimą nesiartinti prie parduotuvės arčiau nei 20 metrų atstumu[50]. Autorės nuomone, su tokiu draudimu teismai privalo paskirti ir intensyvią priežiūrą, nes priešingu atveju, asmens kontroliavimas, ar asmuo laikosi jam paskirto draudimo, taptų praktiškai neįmanomas.

Lenkijos Respublikos baudžiamajame kodekse vagystės reglamentuotos XXXV skyriuje, kurio pavadinimas yra “Nusikaltimai nuosavybei”[51]. Šio skyriaus 278 str. 1 d. reglamentuota nekvalifikuota vagystė: „Tas, kas pasisavino svetimą kilnojamąjį turtą, baudžiamas laisvės atėmimu nuo 3 mėnesių iki 5 metų“. Kaip minėta, Lietuvoje už tokią vagystę asmuo baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki trejų metų. Kitose šio straipsnio dalyse nurodoma, kad tokia pati bausmė skiriama asmenims, kurie pasisavino kompiuterinę įrangą, energiją, banko kortelę. Lietuvoje kvalifikuojantys požymiai didina veikos pavojingumą, todėl už vagystę su kvalifikuojančiais požymiais skiriama ir griežtesnė bausmė. Lenkijos Respublikoje galioja nusižengimų kodeksas, kurio 119 str. numatyta, kad tas,

[48] „Švedijos nusikaltimų prevencijos tarybos puslapis“, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 11 d. https://www.bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/stold-och-snatteri.html

[49] „Švedijos Karalystės Parlamento įstatymas dėl draudimo patekti į parduotuves Nr. 2021:34“, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 11 d. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-202134-om-tilltradesforbud-till-butik_sfs-2021-34?fbclid=IwAR0p6S3jFrJkDUN7jo3jkYBcbYnT2ITPDrbNnoSRxJlugm85LtgqexvAK6A

[50] „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2020 m. rugsėjo 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2122-1058/2020“, e-teismai, žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 16 d., https://e-teismai.lt/byla/264364728616141/1-2122-1058/2020

[51] „Lenkijos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 6 d. https://lexlege.pl/kodeks-karny/

kas pasisavino svetimą turtą, kurio vertė neviršija 500 zlotų, baudžiamas areštu, laisvės apribojimu arba bauda[52]. Todėl vagystės iš parduotuvių dažniausiai kvalifikuojamos pagal šio straipsnio nuostatas. Lietuvos ANK numatyta, kad už smulkią vagystę, turto pasisavinimą, sukčiavimą ar turto iššvaistymą skiriama tik bauda, nėra numatyta alternatyvių bausmių, kaip Lenkijos nusižengimų kodekse.

Didžioje Britanijoje vagystės yra įtvirtintos Vagysčių akte[53]. Šio akto 1 str. nurodytas vagystės apibrėžimas, kuris skamba taip: asmuo laikomas kaltu dėl vagystės, jeigu jis nesąžiningai pasisavino kitam asmeniui priklausantį turtą, siekdamas jį įgyti visam laikui. Vagysčių akto 7 str. nurodyta, kad asmuo, pripažintas kaltu dėl vagystės, baudžiamas ne ilgesne kaip 7 metų laisvės atėmimo bausme. Šį straipsnį galima prilyginti BK 178 str. 1 d., nekvalifikuotai vagystei, tačiau Lietuvoje už tokią nusikalstamą veiką griežčiausia numatoma bausmė – 3 metai laisvės atėmimo. Didžiosios Britanijos Vagysčių akte nėra apibrėžta kvalifikuota vagystė, Lietuvos įstatymų leidėjas kur kas išsamiau apibrėžia šią nusikalstamą veiką, numato ir alternatyvias bausmes, ko pasigendama minėtame akte. Tačiau Didžiosios Britanijos teismai, skirdami bausmes už vagystes atsižvelgia į žalos dydį, atsakomybę sunkinančias ir lengvinančias aplinkybes. Šios bausmės skyrimo taisyklės nėra apibrėžtos akte, tačiau Didžioje Britanijoje egzistuojanti Bausmių skyrimo taryba yra apibrėžusi tam tikras gaires, kurių privalo laikytis teismai[54]. Asocialaus elgesio ir nusikalstamumo akto 176 str. nurodyta, kad nedidelės vertės turto vagyste iš parduotuvės laikoma tokia vagystė, kai pagrobtų daiktų vertė neviršija 200 svarų sterlingų[55]. Jei asmuo pripažįstamas kaltu dėl nedidelės vertės turto vagystės iš parduotuvės, asmeniui skiriamas ne ilgesnis kaip 51 savaitės laisvės atėmimas, bauda arba abi šios bausmės skiriamos kartu. Šis straipsnis apima ir pagalbą vykdant vagystę iš parduotuvės, bendrininkavimą, konsultavimą[56]. Lietuvos teisinėje sistemoje vagystės iš parduotuvių nėra konkretizuotos jokiame teisės akte, jos priskiriamos prie vagysčių nusikalstamų veikų, be to Lietuvoje už tokias nusikalstamas veikas numatytos švelnesnės bausmės nei Didžiojoje Britanijoje.

Prancūzijos baudžiamajame kodekse vagystė reglamentuota 311 str.[57] Šio straipsnio pirmoje dalyje nurodoma, kad vagystė yra svetimo turto pagrobimas apgaule. Lietuvoje apgaulė yra esminis sukčiavimo elementas. Prancūzijoje už nekvalifikuotą vagystę asmuo baudžiamas 3

---

[52] „Lenkijos Respublikos smulkių nusikaltimų kodeksas“, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 10 d. https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/kodeks-wykroczen-16788218/art-119

[53] „Theft Act 1968“, žiūrėta 2021 m. lapkričio 16 d., https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1968/60

[54] „Theft-general“, Sentencing Council, žiūrėta 2021 m. lapkričio 21 d., https://www.sentencingcouncil.org.uk/offences/magistrates-court/item/theft-general/

[55] „Anti-social Behaviour, Crime and Policing Act 2014“, žiūrėta 2021 m. lapkričio 21 d., https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2014/12/section/176/enacted

[56] *Ibid.*

[57] „Code pénal“, žiūrėta 2021 m. lapkričio 22 d., https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070719/LEGISCTA000006149833/#LEGISCTA000006149833

metų laisvės atėmimu arba bauda iki 45 000 eurų. Už kvalifikuotą vagystę – iki 5 metų laisvės atėmimo bausme arba bauda iki 75 000 eurų. Prancūzijoje kvalifikuota vagyste laikoma tokia vagystė, kai asmuo įvykdo šią nusikalstamą veiką veikdamas bendrininkų grupėje, kai naudojamas smurtas, kai asmuo daro nusikalstamą veiką slėpdamas veidą ar kitaip maskuodamas savo bruožus, kad būtų sunku nustatyti jo tapatybę, kai veika padaryta viešajame transporte, kai grobiama įranga, skirta pirmajai pagalbai suteikti ir kt. Kitose straipsnio dalyse nurodomi ir kiti veikos pavojingumą didinantys kvalifikuojantys požymiai, pavyzdžiui, jei asmuo vykdo vagystes pasinaudodamas nepilnamečiais, jis yra baudžiamas laisvės atėmimo bausme iki 7 arba bauda iki 100 000 eurų. Analogiška bausmė skiriama ir asmenims, kurie pagrobia archeologinį radinį, didelės mokslinės ir kultūrinės reikšmės vertybes, kai nusikalstama veika padaryta naudojant smurtą prieš nukentėjusįjį ir nukentėjusiojo sveikata sutrikdyta ne ilgesniam nei 8 dienų laikotarpiui[58]. Lietuvoje smurtas ir ginklo naudojimas yra esminiai plėšimo požymiai. Taigi, apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos ir Prancūzijos įstatymų leidėjai skiria labai panašias bausmes asmenims, įvykdžiusiems vagystes, tačiau Lietuvos BK yra numatytos ir alternatyvios bausmės, ko pasigendama Prancūzijos BK, be to, Lietuvoje teismai įprastai neskiria tokio dydžio baudų, kadangi BK 47 str. numatyta, kad už baudžiamąjį nusižengimą skiriama nuo 15 iki 500 MGL dydžio bauda (BK 178 str. 4 d.), už nesunkų nusikaltimą – nuo 50 iki 2 000 MGL dydžio (BK 178 str. 1 d.), už apysunkį nusikaltimą – nuo 100 iki 4 000 MGL dydžio (BK 178 str. 2 d.), už sunkų nusikaltimą – nuo 150 iki 6 000 MGL dydžio (BK 178 str. 3 d.)[59].

Toliau šiame darbe bus analizuojamos organizuotos vagystės iš parduotuvių, įvykdomos nusikalstamo susivienijimo ar organizuotos grupės. Organizuotos vagystės iš parduotuvių paprastai reiškia didelio masto vagystes iš parduotuvių, kurias vykdo organizuotos profesionalių nusikaltėlių grupės. Organizuotos vagystės yra sunkesnės nusikalstamos veikos, nei paprastos vagystės, įvykdomos vieno asmens, kadangi jas planuoja, organizuoja ir vykdo keletas asmenų, nuolat dirbančių kartu. Jų motyvacija dažniausiai yra finansinė nauda. Šios organizuotos grupės, įvykdžiusios vagystes iš parduotuvių, paprastai parduoda nelegaliai įgytas prekes turguose, lombarduose ar internete. Organizuotos vagystės iš parduotuvių skiriasi nuo pavienio asmens įvykdomų vagysčių iš prekybos vietų, nes pavieniai asmenys prekes paprastai vagia asmeniniam naudojimui, o organizuotas vagystes vykdantys asmenys iš to uždirba pinigus pragyvenimui. Jungtinėse Amerikos Valstijose organizuotų vagysčių iš parduotuvių žala svyruoja nuo 15 iki 37 milijardų dolerių per metus[60].

[58] „Code pénal“, *supra note*, 57
[59] „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, *supra note*, 31
[60] Kristin M. Finklea, „Organized Retail Crime“, report for Congress (January 6, 2011), https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=U1ksHfShxAAC&oi=fnd&pg=PA1&dq=organized+retail+store+theft&ots=qTy_SzgxXX&sig=Rph-ho2qLiJcyhPjT-zoBDrLT3w&redir_esc=y#v=onepage&q&f=true

Nacionalinė nusikaltimų agentūra 2019 metais pranešė, kad Jungtinėje Karalystėje veikia apie 50 000 asmenų, sudarančių apie 6000 organizuotų grupių[61]. Organizuotos vagystės iš parduotuvių neretai apima ir prekybą žmonėmis. 2014 metais 1 iš 10 (9 proc.) prekybos žmonėmis aukų pranešė apie nusikalstamą prievartą ir 9 proc. iš jų buvo susiję su vertimu vogti[62]. Daugiausiai į tokias grupuotes yra įtraukiami asmenys, kurie yra atvykę iš užsienio valstybių, dirba ūkiuose, nemoka kalbos arba verčiami daryti nusikalstamas veikas, kad atlygintų skolas. Nuo 2012 m. gruodžio 1 d. iki 2015 m. liepos 26 d. Jungtinėje Karalystėje buvo analizuojamos 2239 nusikalstamos veikos, tai yra vagystės iš parduotuvių, kišenvagystės, vogtų daiktų įgijimas arba realizavimas, tačiau nebuvo analizuojamos sunkios nusikalstamos veikos, tokios kaip plėšimas, vagystė įsibrovus į patalpą, transporto priemonių vagystės. Manoma, kad šios 2239 nusikalstamos veikos galėjo būti susiję su organizuotu nusikalstamumu. Tačiau tyrimo metu paaiškėjo, kad tik daugiau nei ketvirtadalis (27 proc., t. y. 605) anksčiau minėtų turtinių nusikalstamų veikų buvo įvykdytos organizuotų grupių. 65,2 proc. organizuotų vagysčių iš parduotuvių yra padaromos pačių britų, 27,5 proc. - rumunų, 2,8 proc. - latvių, 1,0 proc. - lietuvių, 0,5 proc. - lenkų. Šie duomenys sugriovė mitą, kad Jungtinėje Karalystėje daugiausiai vagysčių iš parduotuvių padaro užsieniečiai. Per tiriamąjį laikotarpį buvo nustatyti 77 organizuoti susivienijimai, daugumoje jų dalyvavo nedidelis žmonių skaičius. Per visą šį laikotarpį buvo padarytos 192 vagystės iš parduotuvių, kurias padarė nusikalstami susivienijimai, o tai sudaro 9 proc. visų nusikaltimų per tiriamąjį laikotarpį. Moksliniame straipsnyje teigiama, kad buvo sulaikyta didelė dalis Rumunijos piliečių už tai, kad iš mažmenininkų pagrobė didelius kiekius prekių, pavyzdžiui alkoholio už 2000 svarų sterlingų. Kai kurių organizuotų grupių mastas buvo itin didelis, nustatyta, kad per dieną buvo pavogta drabužių už 40 000 svarų sterlingų[63].

Išanalizavus teismų praktiką, darbo autorei pavyko rasti tik vieną baudžiamąją bylą, kurioje vagystėmis iš parduotuvių buvo kaltinama organizuota grupė. Lietuvoje dažniausiai vagystes iš parduotuvių vykdo pavieniai asmenys, tačiau pasitaiko atvejų kai nusikalstamą veiką įvykdo bendrininkai, t. y. du arba trys asmenys, kurių įvykdoma veika kai kuriais atvejais padaro daugiau žalos, tačiau nelaikytina tokia pavojinga, kaip organizuotos grupės įvykdomos nusikalstamos veikos. Taigi, Vilniaus apylinkės teismas 2018 m. birželio 18 d. paskelbė apkaltinamąjį nuosprendį baudžiamojoje byloje, kuri vėliau pagal nuteistųjų skundus buvo nagrinėjama apeliacine tvarka Vilniaus apygardos teisme, kurioje „A. J., A. S. kartu su D. Z., D. S., veikdami organizuotoje grupėje, panaudodami specialiai žmogui sužaloti pritaikytą daiktą

[61] Ruth Crocker, Michael Skidmore, Sarah Webb, Sarah Garner, Martin Gill, John Graham, „Uncovering Organized Shoplifting and Theft Networks“, *Policing* 13(4) (2019), https://www.researchgate.net/publication/332752568_Uncovering_Organized_Shoplifting_and_Theft_Networks
[62] *Ibid.*
[63] *Ibid.*

pagrobė svetimą turtą bei sugadino svetimą turtą, o būtent: A. J., A. S. kartu su D. Z., D. S., veikdami A. J. suburtoje organizuotoje grupėje vagystėms iš parduotuvių patalpų, esant būtinumui panaudojant specialiai žmogui sužaloti pritaikytą daiktą, daryti, turėdami tikslą pagrobti svetimą turtą panaudojant specialiai žmogui sužaloti pritaikytą daiktą, A. J. iš anksto suplanavus ir pasiruošus apvogti UAB „V(duomenys neskelbtini)“ foto technikos parduotuvę, esančią (duomenys neskelbtini), D. Z. kartu su kitais bendrininkais – A. J., D. S. ir A. S. - vagystės metu atliko A. J. nurodytus veiksmus. A. J. organizuotos grupės nariams – D. Z., D. S. ir A. S. - davė nurodymus dėl aprangos, surado maršrutą, kuriuo pasišalins po nusikaltimo, bei nurodė, kokius konkrečius veiksmus kiekvienas grupės narys nusikalstamos veikos metu turi atlikti, parūpino dalį priemonių nusikalstamai veikai padaryti: pirštines, dujų balionėlius, mobiliuosius telefonus, plaktukus, krepšius, bei dviračius, kuriais turės vykti į nusikaltimo vietą ir pasišalinti po jo padarymo iš įvykio vietos. Po ko, tęsiant iš anksto A. J. parengtą vagystės iš UAB „V(duomenys neskelbtini)“ parduotuvės planą, D. Z., 2014-07-14 apie 03.00 val., kartu su kitais grupės nariais - A. J., D. S. ir A. S. - dviračiais atvažiavo prie gaisrinės, esančios (duomenys neskelbtini), priešais foto prekių parduotuvę, pakeliui A. J. nukirpo suplanuotame maršrute esančios aptvertos teritorijos vartų spyną, taip pašalindamas kliūtis pasišalinimui iš nusikaltimo vietos. Atvykus A. S., žirklėmis tvoroje iškirpo skylę, padarydamas išėjimą, o A. J. D. Z. ir D. S. padavė dvi plytas, kuriomis pastarieji turėjo išdaužti parduotuvės durų stiklą. Po ko A. S., vykdydamas iš anksto suplanuotus veiksmus, dviračiu nuvyko į Ševčenkos ir Švitrigailos gatvių sankryžą, tuo metu A. J. liko prie gaisrinės pastato, kur abu stebėjo aplinką, kad galėtų įspėti nusikalstamos veikos bendrininkus apie galinčius nusikaltimui sutrukdyti asmenis. Kai A. J. davė nurodymą pradėti nusikalstamą veiką, D. Z. ir D. S. perbėgo per Švitrigailos gatvę, plytomis išdaužė 144,81 Eur vertės UAB „V(duomenys neskelbtini)“ prekybos salono duris, taip sugadindami svetimą, nedidelės vertės turtą bei įsibrovę į UAB „V(duomenys neskelbtini)“ parduotuvę plaktukais išdaužė 119,64 eurų vertės vitrinų stiklus, taip sugadindami svetimą, nedidelės vertės turtą ir iš vitrinų pagrobė ten buvusias įvairias foto prekes.“[64] Šioje byloje buvo nagrinėjamos 7 nusikalstamos veikos – vagystės iš parduotuvių, kurių metu buvo padaryta didelė žala juridiniams asmenims, nusikalstamos veikos buvo vykdomos nuo 2011 metų iki 2015 metų – iki kol asmenys buvo sulaikyti policijos pareigūnų, kas rodo didelį organizuotos grupės pavojingumą. Taip pat organizuotos vagystės iš parduotuvių gali būti susijusios su pinigų plovimu, teroristinės veiklos finansavimu[65].

[64] „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. sausio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-28-468/2019“, Infolex praktika, žiūrėta 2022 m. spalio 24 d., https://www.infolex.lt/tp/1693342

[65] Jason Davis, „Shoplifting“, iš *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*, Garben Bruinsma ir David Weisburd (New York: Springer, 2014), 4835, https://link-springer-com.skaitykla.mruni.eu/content/pdf/10.1007/978-1-4614-5690-2_9.pdf

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje, lyginant su nagrinėjamomis valstybėmis, bausmės už vagystes yra bene švelniausios. Taip pat, nei viena iš nagrinėjamų valstybių, išskyrus Švediją, nėra atskirai nuo vagysčių reglamentavusi vagysčių iš parduotuvių, Lietuvos įstatymų leidėjas laikosi tokios pačios praktikos. Taip pat vagystės iš parduotuvių gali būti įvykdomos ir organizuotų grupių, kurių įvykdomos vagystės tampa sunkesnės, pavojingesnės ir daugiau žalos atnešančios nusikalstamos veikos.

2. VAGYSČIŲ IŠ PARDUOTUVIŲ RAIŠKA

Kriminologijos vadovėlyje teigiama, kad nusikalstamumą galima įvertinti ir išmatuoti kiekybiškai. Nusikalstamumo būklę atspindi bendras nusikalstamų veikų skaičius per tam tikrą laikotarpį, tam tikroje teritorijoje, taip pat tai padeda įvertinti ištirtų ir užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius[66]. Registruotų nusikalstamų veikų statistiką Lietuvoje renka policija ir kitos ikiteisminio tyrimo institucijos, už nusikalstamų veikų centralizuotą apskaitą ir jų statistikos pateikimą atsakingas Informatikos ir ryšių departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos. Registruoto nusikalstamumo statistiniai rodikliai priklauso nuo daugelio veiksnių, pvz.: nukentėjusiųjų elgsenos, pasitikėjimo teisėsaugos institucijomis, ikiteisminio tyrimo institucijų darbo krūvio ir kita. Nors ši statistika daugelyje valstybių laikoma pirmine ir pagrindine nusikalstamumo būklei valstybėje apibūdinti, tačiau ji yra pati netiksliausia. Nagrinėjant registruotą nusikalstamumą būtina atsižvelgti į minėtus veiksnius[67]. Taip pat dėl šios priežasties reikia nepamiršti ir nusikalstamų veikų latentiškumo. Kriminologijos vadovėlyje nurodyta, kad „Nusikalstamumo latentiškumas – tai nusikalstamumo savybė, rodanti oficialios jo registracijos neišsamumą. Latentinį nusikalstamumą sudaro realaus ir registruoto nusikalstamumo skirtumas. Tai reali, bet paslėpta arba neregistruota (slepiama) faktiškai padarytų nusikalstamų veikų dalis“[68]. Daugelyje šalių vagystės sudaro didžiausią nusikalstamumo struktūros dalį[69]. Tačiau vagystės yra priskiriamos prie vidutinio latentiškumo nusikalstamų veikų[70]. Žinoma, latentinis nusikalstamumas taip pat gali būti tiriamas, jo mastus galima matuoti įvairiais skirtingais būdais ir dažniausias būdas yra viktimologiniai tyrimai. Šiais tyrimais siekiama nustatyti nusikalstamumo mastus bei tendencijas[71]. Tačiau reguliarūs tokie tyrimai Lietuvoje šiuo metu nėra atliekami. Taip pat nepastabėta, kad Lietuvoje ar užsienyje būtų atliekami vagysčių iš parduotuvių viktimologiniai tyrimai.

Kaip minėta, užregistruotų vagysčių iš parduotuvių skaičiai neatspindi realiai įvykdomų vagysčių iš parduotuvių skaičiaus. Alfredas Kiškis teigia: „Prieš užregistruojami policijoje nusikaltimai pereina keletą filtrų. Paprastai sunkesnius nusikaltimus policija yra linkusi užregistruoti, tačiau dažniausiai pasitaikančius nesunkius nusikaltimus ji vengia registruoti.“[72] Vertinant nusikalstamumo mastą dažniausiai kalbama tik apie registruotas nusikalstamas veikas ir

[66] Babachinaitė ir kt., *Kriminologija: vadovėlis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010), 126
[67] Sakalauskas ir kt., *supra note*, 2: 27.
[68] Babachinaitė ir kt., *op.cit.,* 136.
[69] Sakalauskas ir kt., *op.cit.,* 121.
[70] Babachinaitė ir kt., *op.cit.,* 137.
[71] Sakalauskas ir kt., *op.cit.,* 49.
[72] Alfredas Kiškis, „Registruoto nusikalstamumo statistikos ir viktimologinių tyrimų duomenų kompleksinio panaudojimo problemos“, *Socialinių Mokslų Studijos: Mokslo Darbai = Social Sciences Studies: Research Papers* 4, no. 2 (2012): 700.

tai yra opi problema, kadangi šie skaičiai neparodo tikrojo nusikalstamumo masto. Užregistruotos nusikalstamos veikos veikiau parodo ikiteisminio tyrimo įstaigų darbą. Vertinant nusikalstamumą yra pamirštama latentinė nusikalstamų veikų dalis, ikiteisminio tyrimų įstaigų veiklos ypatumai, selektyvumas, stigmatizacijos procesai, statistikos klaidos, socialinės kontrolės intensyvumo didėjimas ar mažėjimas, kurie daro tiesioginę įtaką nusikalstamumo rodikliams[73].

Nusikalstamumas, kriminologijos literatūroje, suprantamas kaip „reiškinys, procesas kurį sudaro visuma įstatymo baudžiamųjų veikų, padarytų tam tikroje vietovėje per tam tikrą laikotarpį“[74]. Registruoto nusikalstamumo statistiniai duomenys yra vieni iš svarbiausių kriminologinės informacijos šaltinių. Šie duomenys padeda vertinti koks yra nusikalstamumas konkrečioje teritorijoje, kaip keičiasi jo mastas – ar nusikalstamumas didėja, ar mažėja, kokie asmenys daro nusikalstamas veikas, kokie asmenys nukenčia nuo jų ir pan. Tam, kad suprasti, ar galime pasikliauti šia statistika, kiek tiksliai ji atspindi tikrąjį nusikalstamumą, reikia išsiaiškinti, kur ir kaip registruojamos nusikalstamos veikos, kokios galimybės neįtraukti į apskaitą informacijos apie padarytas nusikalstamas veikas, dėl kokių priežasčių ir kaip dažnai nusikalstamos veikos neregistruojamos, kas ir kaip skaičiuoja nusikalstamumą. Registruoto nusikalstamumo statistika netiksli yra dėl to, kad nukentėjusieji nepraneša apie jų atžvilgiu įvykdytas nusikalstamas veikas, o to priežastys gali būti įvairios: nukentėjusieji nežino, nesuvokia ar nesupranta, kad jų atžvilgiu buvo įvykdyta nusikalstama veika, nusikalstama veika nukentėjusiajam yra mažareikšmė ir tam, kad išvengti baudžiamojo proceso, jis nesikreipia į teisėsaugos institucijas ir pan. Taip pat, šių statistinių duomenų netikslumui įtaką daro tai, kad policijos pareigūnai neregistruoja visų nusikalstamų veikų. To priežastys gali būti didelis darbo krūvis, dėl neadekvataus privalomai vykdytinų funkcijų ir turimų žmogiškųjų, techninių bei kitų išteklių, teisėsaugos pareigūnai įvairiais būdais vengia registruoti nusikalstamas veikas, kad būtų pradedama kuo mažiau ikiteisminių tyrimų. Tai labai dažnas reiškinys, kai nusikalstamos veikos yra nesunkios, jų ištirti beveik neįmanoma, o padaryta žala yra nedidelė[75]. Šis teiginys puikiai apibūdina ir vagystes iš parduotuvių, kadangi dažniausiai pagrobiamos nedidelės vertės prekės, sunku surasti vagystes įvykdžiusius asmenis. Taip pat netikslius registruoto nusikalstamumo duomenis lemia ir tai, kad pareigūnai kvalifikuodami nusikalstamas veikas padaro klaidų, o kartais net sąmoningai nusikalstamas veikas nuslepia[76].

Kaip minėta, registruoto nusikalstamumo statistika yra pati netiksliausia. Pasak Viktoro Justickio, „Jokio tyrinėjimo negalima atlikti remiantis vien oficialiąja statistika. Nėra jokių

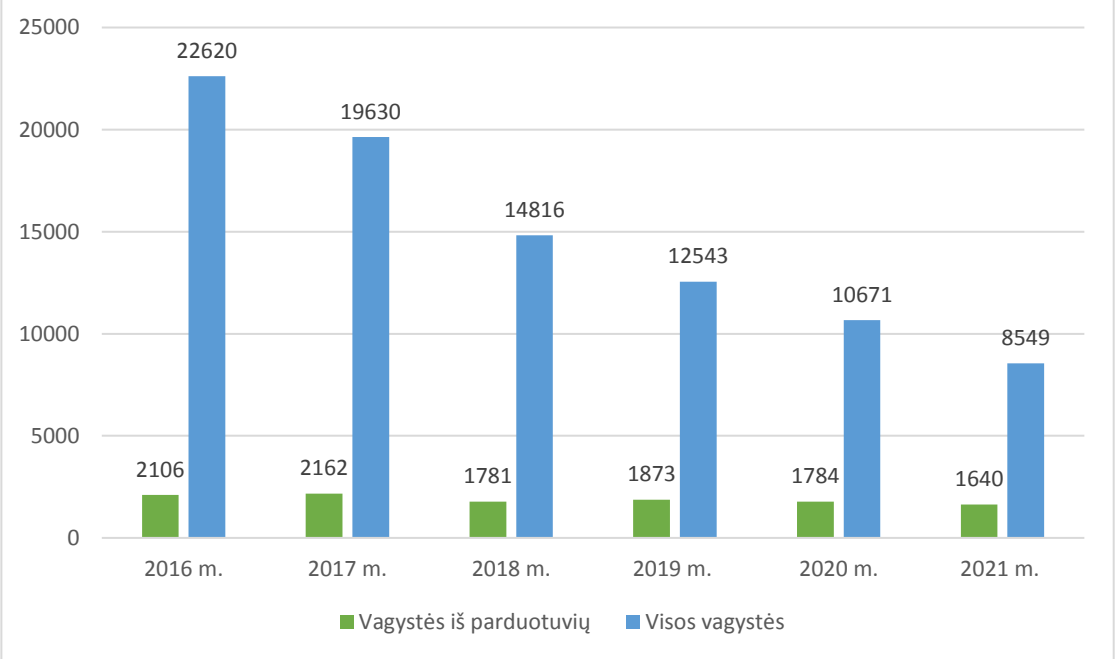
[73] Sakalauskas ir kt., *supra note*, 2: 22-23.
[74] Kriminologija / Ats. red. J. Bluvšteinas. Vilnius: Pradai, 1994. P. 37, cituota iš Genovaitė Babachinaitė ir kt., *Latentinio nusikalstamumo ir kriminologinio tyrimo metodikos* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009), 9.
[75] Babachinaitė ir kt., *supra note* 63: 64
[76] *Ibid*, 65.

mokslinių garantijų, kad oficialiosios statistikos duomenys bent apytikriai atspindi tikrąjį nusikalstamumą.“[77]. Gali pasirodyti, kad registruoto nusikalstamumo statistika yra visiškai nenaudinga ar netgi žalinga, nes ji iškreiptai atspindi tikrąjį nusikalstamumą. Tačiau, kaip bebūtų, registruoto nusikalstamumo statistika mums yra naudinga. Jei nusikalstamos veikos nebūtų registruojamos, nusikalstamumo vertinimai taptų subjektyvūs. Registruojant nusikalstamas veikas pastebimas apytiksliai stabilus registruoto ir tikrojo nusikalstamumo santykis, realūs registruoto nusikalstamumo pokyčiai. Taip pat registruoto nusikalstamumo duomenys yra gana patikimi, nes padarytų nusikalstamų veikų aplinkybes tiria ir vertina kvalifikuoti teisininkai. Taigi, apibendrinant išdėstyta, registruoto nusikalstamumo statistika yra vienas iš svarbiausių informacijos apie nusikalstamumą šaltinių[78].

Toliau šiame baigiamajame darbe bus analizuojami 2016 – 2021 metais Lietuvoje užregistruotų vagysčių iš parduotuvių statistiniai duomenys juos lyginant su Anglijos ir Velso, ir Švedijos statistiniais duomenimis, apžvelgiant kaip kito vagysčių iš parduotuvių dinamika COVID-19 pandemijos akivaizdoje.

Taigi, pirmiausiai reikėtų palyginti Lietuvoje užregistruotų vagysčių iš parduotuvių skaičių su visomis kitomis vagystėmis, įvykdytomis 2016 – 2021 metais.

1 diagrama. Registruotų vagysčių iš parduotuvių 2016 – 2021 metais Lietuvoje palyginimas su visomis registruotomis vagystėmis Lietuvoje.[79]

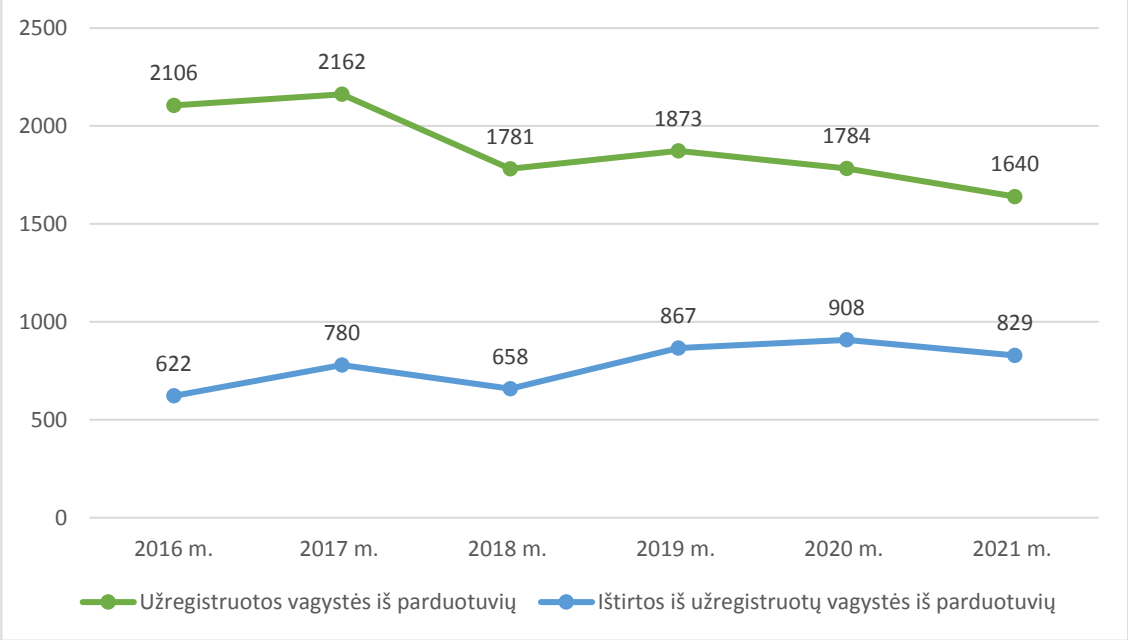

Tiriamojo laikotarpio pradžioje, tai yra 2016 metais, iš viso vagysčių, pagal BK 178 str., buvo užregistruota 22 620. Iš jų 2106 vagystės iš parduotuvių. Tiriamojo laikotarpio baigoje, tai

[77] Justickis, *supra note* 6: 70.
[78] Babachinaitė ir kt., *supra note*, 63: 66.
[79] Sudaryta baigiamojo darbo autorės, naudojantis *Microsoft Excel* programa. Duomenys gauti iš NVŽR (forma_1Ž)

yra 2021 metais, iš viso vagysčių užregistruota 8549, iš kurių 1640 yra vagystės iš parduotuvių. Nuo 2016 metų iki 2021 metų vagysčių iš parduotuvių sumažėjo 22 proc., o visų vagysčių per tiriamąjį laikotarpį sumažėjo 62 proc. Vagystės iš parduotuvių sudaro 13 proc. visų užregistruotų vagysčių per visą tiriamąjį laikotarpį. Pastebėtina, kad kiekvienais metais užregistruotų vagysčių skaičius drastiškai mažėjo, tačiau užregistruotų vagysčių iš parduotuvių skaičius keitėsi mažai.

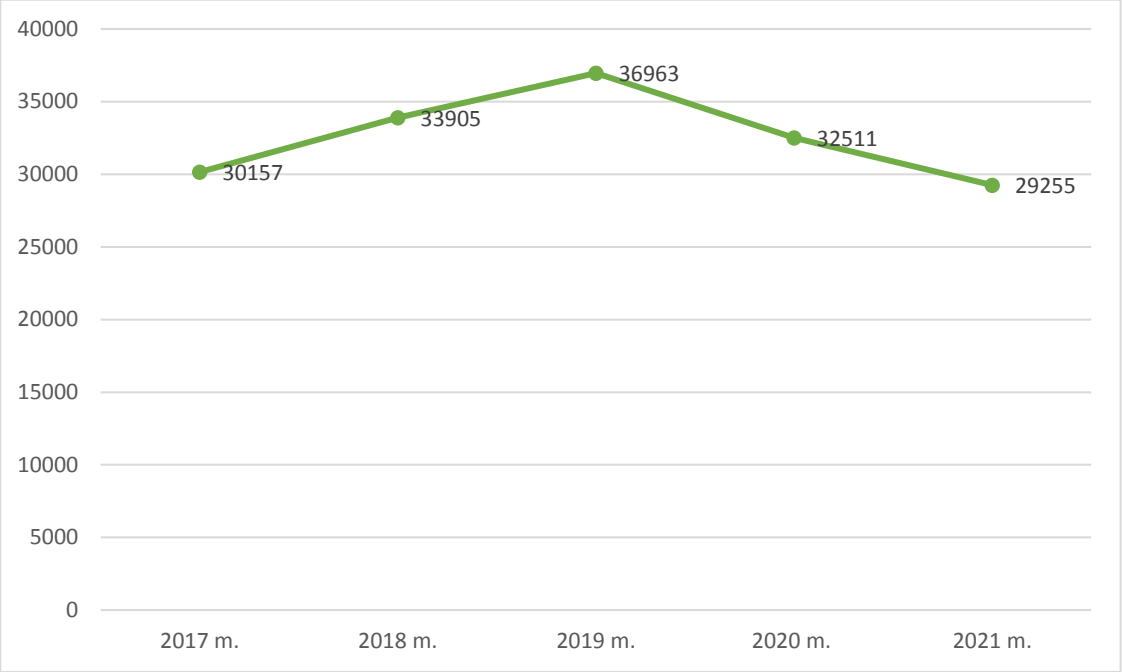
2 diagrama. Absoliutūs užregistruotų ir ištirtų vagysčių iš parduotuvių skaičiai Lietuvoje 2016 – 2021 metais[80].

Tiriamojo laikotarpio pradžioje – 2016 metais, vagysčių iš parduotuvių užregistruota 2106, o iš jų ištirta 622. Tiriamojo laikotarpio pabaigoje – 2021 metais, užregistruota 1640 vagysčių iš parduotuvių, iš jų ištirta 829 vagystės. Tiriamojo laikotarpio pradžioje, vagysčių iš parduotuvių buvo ištirta beveik 30 proc. iš užregistruotų. O tiriamojo laikotarpio pabaigoje ištirta 51 proc. vagysčių iš parduotuvių iš užregistruotų šių nusikalstamų veikų. Autorės nuomone, vagysčių iš parduotuvių ištyrimo lygis galėjo išaugti dėl žmonių skaičiaus ribojimo prekybos vietose, o taip pat karantino metu sumažėjo žmonių viešose vietose. Manytina, kad parduotuvių apsaugos darbuotojams buvo lengviau stebėti parduotuvėje esančius asmenis ir jų veiksmus, kas suteikė galimybę sulaikyti asmenis iš karto po nusikalstamos veikos padarymo.

[80] Sudaryta baigiamojo darbo autorės, naudojantis *Microsoft Excel* programa. Duomenys gauti iš NVŽR (forma_1Ž)

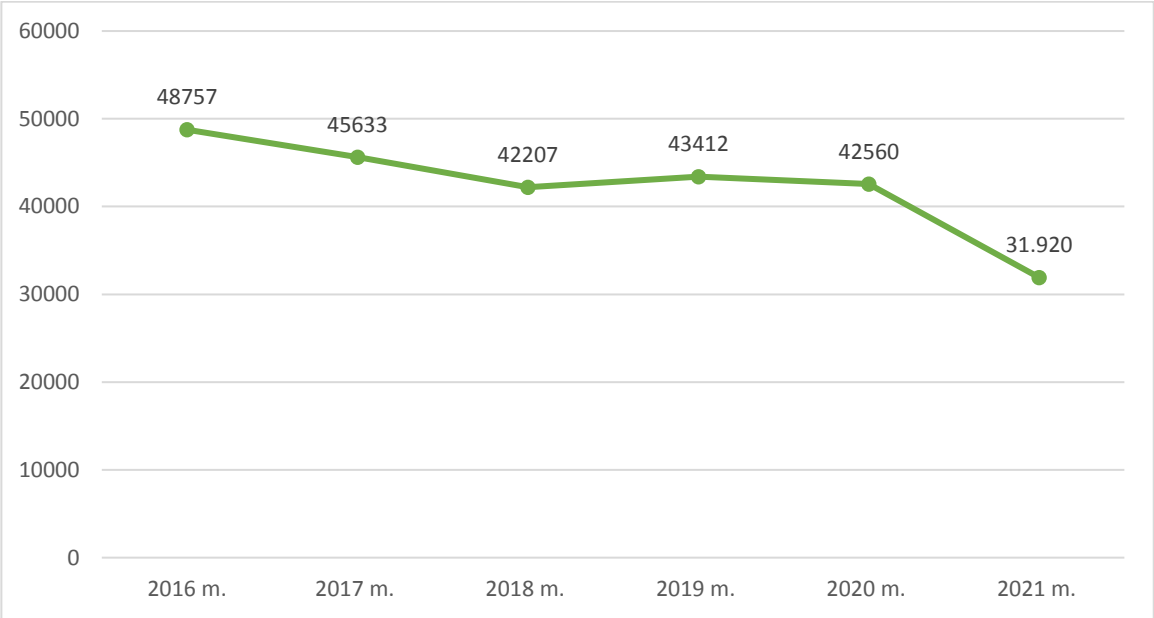
3 diagrama. Užregistruoti administraciniai nusižengimai Lietuvoje pagal ANK 108 str. 2017-2021 metais.[81]

Informatikos ir ryšių departamentas nepateikė užregistruotų administracinių nusižengimų pagal ANK 108 str. statistikos už 2016 metus, taip pat departamentas informavo, kad pateikti duomenų apie tai, kiek vagysčių ir vagysčių iš parduotuvių pagal ANK 108 str. Lietuvoje užregistruota 2016-2021 metais, neturi galimybių, kadangi tokia informacija nėra kaupiama. Šios informacijos nepavyko surasti ir viešai prieinamos. Dėl šios priežasties bus aptariami tik bendri skaičiai, kurie parodo, kiek administracinių nusižengimų, pagal ANK 108 str. užregistruota Lietuvos Respublikoje 2017-2021 metais. Kaip matyti, tiriamojo laikotarpio pradžioje – 2017 metais, Lietuvoje užregistruoti 30157 administraciniai nusižengimai pagal ANK 108 str., o tiriamojo laikotarpio pabaigoje – 2021 metais, užregistruoti 29255 administraciniai nusižengimai. Taigi, per tiriamąjį laikotarpį smulkių turtinių nusižengimų, kvalifikuojamų pagal ANK 108 str. sumažėjo tik 3 proc.

[81] Diagrama sudaryta baigiamojo darbo autorės, naudojant *Microsoft Excel* programą. Duomenys gauti pateikus užklausa Informatikos ir ryšių departamentui prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos.

4 diagrama. Absoliutūs užregistruotų vagysčių iš parduotuvių skaičiai 2016 – 2021 metais Švedijos Karalystėje.[82]

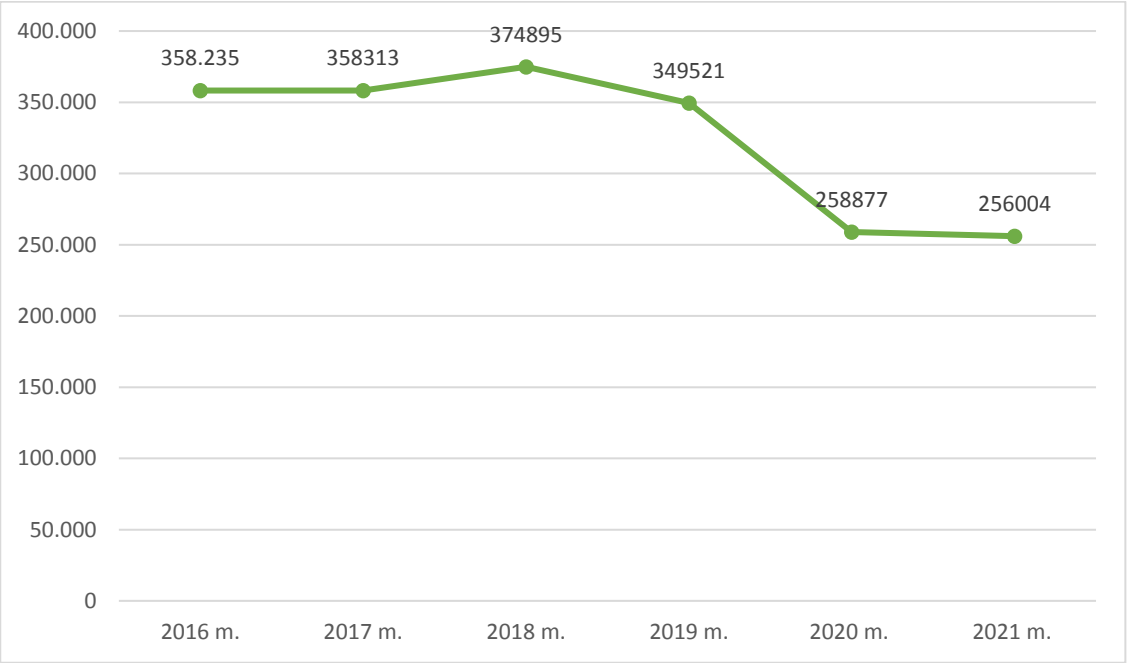

Tiriamojo laikotarpio pradžioje – 2016 metais, vagysčių iš parduotuvių Švedijoje užregistruota 48 757. Tiriamojo laikotarpio pabaigoje – 2021 metais, vagysčių iš parduotuvių užregistruota 31 920. Tai yra 25 proc. mažiau nei 2020 metais. Viso per tiriamąjį laikotarpį vagysčių iš parduotuvių Švedijoje sumažėjo 35 proc. Švedijos nusikaltimų prevencijos taryba teigia, kad vagysčių iš parduotuvių mažėjimui įtakos turėjo COVID-19 pandemija, kai šalyje buvo įvesti griežtesni su tuo susiję ribojimai, pvz.: ribojamas žmonių skaičius parduotuvėje, o esant mažesniam žmonių skaičiui prekybos vietoje, nusikaltėliams kyla didesnė rizika būti pastebėtiems ir sugautiems. Švedijoje 2021 metų vasario mėnesį vagysčių užregistruota 23 proc. mažiau nei 2020 metų vasario mėnesį.[83]

[82] Sudaryta baigiamojo darbo autorės, naudojantis *Microsoft Excel* programa. Duomenys gauti iš Švedijos nusikaltimų prevencijos tarybos internetinio puslapio. https://bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/stold-och-snatteri.html

[83] „Tydliga indikationer på att även pandemins tredje våg inverkat på de anmälda brotten under våren 2021“, Brottsförebyggande rådet, žiūrėta 2021 m. gruodžio 27 d., https://bra.se/publikationer/arkiv/publikationer/2021-06-17-tydliga-indikationer-pa-att-aven-pandemins-tredje-vag-inverkat-pa-de-anmalda-brotten-under-varen-2021.html

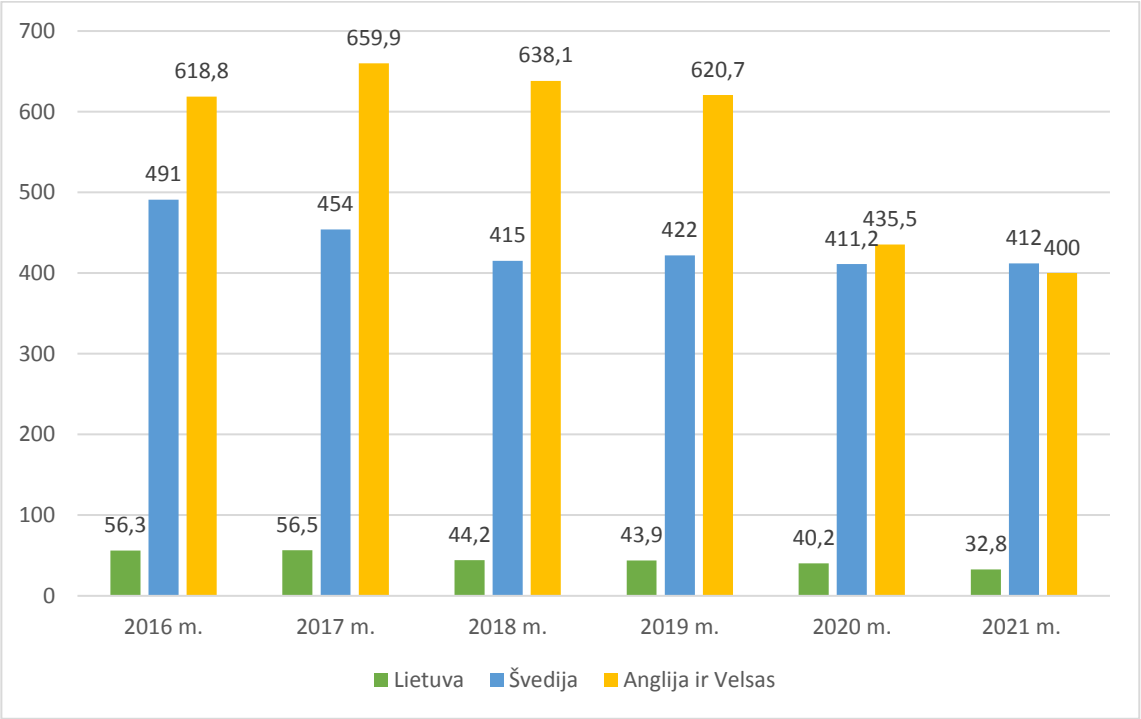
5 diagrama. Absoliutūs vagysčių iš parduotuvių skaičiai 2016-2021 metais Anglijoje ir Velse.[84]

Tiriamojo laikotarpio pradžioje – 2016 metais, vagysčių iš parduotuvių Anglijoje ir Velse užregistruota 358 235. O tiriamojo laikotarpio pabaigoje – 256 004. Taigi, per tiriamąjį laikotarpį vagysčių iš parduotuvių Anglijoje ir Velse sumažėjo 28 proc. Galima daryti išvadą, kad tokiam vagysčių iš parduotuvių skaičiaus mažėjimui įtakos turėjo COVID-19 pandemija. Anglijoje ir Velse 2020 m. kovo 3 d. buvo įvesti griežti ribojimai, draudžiantys asmenims išeiti iš namų, išskyrus būtinas keliones, buvo uždarytos ne maisto prekių parduotuvės. Taip pat, kaip minėta anksčiau, esant tuščioms gatvėms, buvo daugiau rizikos nusikaltėliams būti sugautiems.

[84] Sudaryta baigiamojo darbo autorės, naudojant *Microsoft Excel* programą. Duomenys gauti iš Jungtinės Karalystės nacionalinės statistikos biuro, „Crime in England and Wales: Appendix tables“. https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/crimeandjustice/datasets/crimeinenglandandwalesappendixtables

6 diagrama. Užregistruotos vagystės iš parduotuvių 100 tūkst. gyventojų Lietuvoje, Švedijoje, Anglijoje ir Velse.[85]

Kaip matyti 5 diagramoje, Lietuvoje, lyginant su Švedija, Anglija ir Velsu, vagysčių iš parduotuvių 100 tūkst. gyventojų užregistruojama santykinai mažai. 2016 metais Lietuvoje užregistruotos 56,3 vagystės iš parduotuvių 100 tūkst. gyventojų, Švedijoje – 491, o Anglijoje ir Velse – 618,8. Tai yra Lietuvoje užregistruota beveik 9 kartus mažiau vagysčių iš parduotuvių 100 tūkst. gyventojų nei Švedijoje ir beveik 11 kartų mažiau nei Anglijoje ir Velse. Tiriamojo laikotarpio pabaigoje – 2021 metais, Lietuvoje užregistruotos 32,8 vagystės iš parduotuvių 100 tūkst. gyventojų, kai tuo tarpu Švedijoje užregistruotos 412 vagysčių iš parduotuvių, o Anglijoje ir Velse 400 vagysčių iš parduotuvių 100 tūkst. gyventojų.

2020 metais prasidėjusi COVID-19 pandemija turėjo didelės įtakos visuomenės gynimui. Ji paveikė ekonomiką, kultūrą, vyriausybės veiklą, politiką ir socialinį gyvenimą, ir neabejotinai nusikalstamumą. Lietuvoje 2020 m. kovo 16 d. buvo paskelbtas karantinas, kurio metu buvo draudžiami renginiai bei susibūrimai, ribojama viešojo sektoriaus institucijų veikla, stabdoma švietimo įstaigų veikla, draudžiamas kultūros, laisvalaikio, pramogų, sporto įstaigų lankymas,

[85] Sudaryta baigiamojo arbo autorės, naudojant *Microsoft Excel* programą. Duomenys gauti iš NVŽR Nusikalstamumo duomenų rinkinio, https://ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/nusikalstamumo-duomenu-rinkiniai/family.NU?DT%5B%5D=2021-11&DT%5B%5D=2020-12&DT%5B%5D=2019-12&DT%5B%5D=2018-12&DT%5B%5D=2017-12&DT%5B%5D=2016-12&SAV%5B%5D=LR&BK%5B%5D=BK178-PV&cols=DT, duomenys gauti iš Švedijos nusikaltimų prevencijos tarybos užregistruotų nusikaltimų duomenų bazės, https://statistik.bra.se/solwebb/action/index ir iš Jungtinės Karalystės nacionalinės statistikos biuro, „Crime in England and Wales: Appendix tables“, https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/crimeandjustice/datasets/crimeinenglandandwalesappendixtables

buvo stabdoma parduotuvių veikla (su tam tikromis išimtimis). Galima teigti, kad visų šių įvykių šalutinis produktas yra nusikalstamumo mažėjimas šalyje ir pasaulyje.

Švedų mokslininkai Gerell, Kardell ir Kindgren nagrinėjo, kaip kito nusikalstamumo lygis per 10 savaičių nuo vyriausybės įvestų apribojimų pradžios ir buvo pastebėta, kad nusikalstamų veikų skaičius sumažėjo 8,8 proc. nepaisant to, kad Švedija nesiėmė griežtų ribojimų, lyginant su kitomis valstybėmis. Mokslininkai nustatė, kad 23 proc. sumažėjo įsilaužimų į gyvenamąsias patalpas, net 61 proc. sumažėjo kišenvagysčių, tačiau apiplėšimų ir nusikalstamų veikų, susijusių su narkotinėmis medžiagomis, skaičius kito nedaug.[86] Taip pat mokslininkai Soheil Shayegh ir Maurizio Malpede nagrinėjo karantino poveikį nusikalstamumui Jungtinėse Amerikos Valstijose. Straipsnyje nurodoma, kad San Francisko mieste, įvedus karantino ribojimus, bendras nusikalstamumo lygis sumažėjo net 40 proc. Smarkiausiai krito eismo įvykių, vagysčių, nužudymų ir vandalizmo atvejų skaičiai. Tačiau, mokslininkų teigimu, šis nusikalstamumo sumažėjimas nebus ilgalaikis.[87] Los Andželo mieste vagysčių iš parduotuvių skaičius sumažėjo 24 proc., kai tuo tarpu visų vagysčių mieste sumažėjo tik 5 proc. Taip įvyko dėl to, kad daugelis parduotuvių karantino metu buvo uždarytos, taip buvo apribota vagysčių iš parduotuvių ir darbuotojų vagysčių tikimybė. Tačiau, neatmetama galimybė, kad vagysčių iš parduotuvių galėjo padaugėti tose parduotuvėse, kurios nebuvo uždarytos karantino metu, pavyzdžiui vaistinėse, maisto prekių parduotuvėse. Taip pat, vagysčių iš parduotuvių skaičiui įtakos galėjo turėti ir tai, kad šalyje paskelbus karantiną ir vyriausybei išleidus nurodymą žmonėms likti namuose, žmonės vyko į parduotuves ir masiškai pirko maisto produktus ir kitas būtiniausias prekes, kad kuo ilgiau galėtų likti namuose. Įtakos galėjo turėti ir tai, kad parduotuvėse liko mažiau darbuotojų, kurie visą dėmesį skyrė paslaugai, o ne nusikalstamų veikų prevencijai.[88] Anglijoje ir Velse buvo atliktas mokslinis tyrimas, kurio metu buvo tiriami registruoto nusikalstamumo rodikliai 2020 metų kovo – rugpjūčio mėnesiais. Tyrimo metu nustatyta, kad įvedus žmonių mobilumo ribojimus, kai žmonės buvo priversti daugiau laiko leisti namuose, sumažėjo žmonių srautas prekybos vietose. Dėl šios priežasties, užregistruotų vagysčių iš parduotuvių skaičius Anglijoje ir Velse tiriamuoju laikotarpiu - 2020 metų nuo kovo mėnesio iki rugpjūčio mėnesio sumažėjo 60 proc. Net sušvelninus karantino sąlygas vagysčių iš parduotuvių skaičius augo lėtai. Tiriamojo laikotarpio pabaigoje – 2020 metų rugpjūčio mėnesį, vagysčių iš parduotuvių skaičius išliko 30 proc. mažesnis, nei tyrimą atlikę mokslininkai tikėjosi, kadangi buvo tikėtasi, kad

[86] Manne Garell, Johan Kardell ir Johana Kindgren, „Minor covid-19 association with crime in Sweden, a ten week follow up“, žiūrėta 2022 m. sausio 10 d., https://osf.io/preprints/socarxiv/w7gka/
[87] Sogeil Shayegh ir Maurizio Malpede, „Staying Home Saves Lives, Really!“, *Research Gate*, žiūrėta 2022 m. sausio 12 d., https://www.researchgate.net/publication/340441575_Staying_Home_Saves_Lives_Really
[88] Ben Sticle ir Marcus Felson, „Crime Rates in a Pandemic: the Largest Criminological Experiment in History“, *American Journal of Criminal Justice* 45, 525–536 (2020), https://link.springer.com/article/10.1007/s12103-020-09546-0#ref-CR15

vagysčių iš parduotuvių skaičius vėl išaugs iki buvusio prieš karantiną. To priežastimi galėjo būti tai, kad net po karantino sušvelninimo atsidariusios kai kurios parduotuvės ribojo lankytojų skaičių tam, kad žmonės galėtų laikytis atstumo vieni nuo kitų, parduotuvėse nebūtų minių ir, kad apsaugos darbuotojai ir parduotuvės lankytojai lengviau pastebėtų galimus parduotuvių vagis.[89] Didžioji dalis kriminologinių tyrimų, tiriančių pandemijos įtaką nusikalstamumui, apima palyginti trumpus laikotarpius, paprastai nagrinėjant tik savaites ar mėnesius po karantino ribojimų įvedimo. Reikia užfiksuoti ir vasaros laikotarpį, kai karantino ribojimai buvo švelninami.[90]

Siekiant suvaldyti COVID-19 pandemiją, daugelyje šalių buvo įvestas privalomas medicininių kaukių dėvėjimas. Kaukes dėvintiems asmenims tapo kur kas lengviau vykdyti nusikalstamas veikas ir likti neatpažintiems, taip išvengiant teisinės atsakomybės. Asmens, užsidėjusio medicininę kaukę, gobtuvą ir akinius, tampa neįmanoma atpažinti. Policijos pareigūnams tenka įdėti daugiau darbo ir pastangų bandant surasti nusikalstamą veiką padariusį asmenį. Kriminologinių tyrimų šia tema darbo autorei nepavyko rasti, tačiau išanalizavus teismų praktiką, siekiant nustatyti kaip asmenys, dėvintys medicinines kaukes vagysčių iš parduotuvių metu, yra atpažįstami ir patraukiami baudžiamojon arba administracinėn atsakomybėn, nustatyta, kad asmenys, vykdantys vagystes iš parduotuvių dėvėdami medicinines kaukes, yra atpažįstami pagal bendrus bruožus ir dėl ankstesnių vagysčių įvykdytų toje parduotuvėje. Pavyzdžiui, 2022 m. balandžio 14 d. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų nuosprendžiu M. P. buvo nuteistas pagal BK 178 str. 1 d., 178 str. 2 d. ir 178 str. 4 d. dėl vagysčių iš parduotuvių. M. P. nusikalstamų veikų padarymo metu dėvėjo medicininę kaukę. Ikiteisminio tyrimo metu liudytoju buvo apklaustas apsaugos darbuotojas, kuris nurodė, kad 2021 metų rugsėjo mėnesį parašė pareiškimą, kad peržiūrėjus vaizdo stebėjimo kameras parduotuvėje, pastebėjo, kad pro kasas praėjo nesusimokėjęs už alkoholinius gėrimus M. P. Asmeniškai peržiūrėjo vaizdo įrašus ir pareiškime parašė, kad šią vagystę įvykdė M. P., kadangi minėtas asmuo yra žinomas ir jį jis atpažino, anksčiau jį buvo sulaikęs vagiantį prekes kitoje parduotuvėje. Be to, kaltinamąjį atpažino iš bendrų veido bruožų, nors ir buvo su veido kauke, bet iš asmens kaktos ir antakių, bendro kūno sudėjimo, eisenos, tų pačių vilkėtų drabužių, sportinės aprangos ir dėvėtos avalynės - „Nike“ firmos pilkų sportinių batų, kaip ir ankstesnėse vagystėse.“[91] Policija taip pat asmenis, vykdančius vagystes parduotuvėje dėvint medicinines kaukes, gali atpažinti pagal bendrus bruožus, kadangi vagystėms iš parduotuvių yra būdingas recidyvizmas, vagystes neretai vykdo tie patys asmenys, kurie jau anksčiau buvo teisti arba bausti už analogiškas nusikalstamas veikas.

[89] Samuel Langton, Anthony Dixon ir Graham Farrell, „Six months in: pandemic crime trends in England and Wales“, *Crime Science* 10, Article number: 6 (2021), https://link.springer.com/article/10.1186/s40163-021-00142-z
[90] *Ibid.*
[91] „Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2022 m. balandžio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-806-946/2022“, Infolex praktika, žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 19 d., https://www.infolex.lt/tp/2079735

Vagystės iš parduotuvių padaro daug finansinės žalos juridiniams asmenims. Pavyzdžiui, 2013-2014 metais pasaulyje iš prakybos vietų buvo pagrobta prekių, kurių vertė yra 49,51 milijardo dolerių. Parduotuvių darbuotojai pagrobė prekių už 36,54 milijardo dolerių[92]. 2011 metais Australijoje iš parduotuvių buvo pagrobta prekių už 124,4 milijonus dolerių, nustatyta, kad vienos vagystės metu vidutiniškai pagrobiama prekių už 96 dolerius.[93] Vagystės iš parduotuvių gali priversti parduotuves užsidaryti ir taip apriboti įsidarbinimo galimybes bei prekių ir paslaugų prieinamumą. Be to, šios nusikalstamos veikos gali turėti įtakos ir kainų augimui[94]. Vagysčių nuostolius prekybininkai perkelia ant pirkėjų pečių įskaičiuodami juos į galutinę prekės kainą. Ir atvirkščiai, augančios kainos gali skatinti asmenis vogti iš parduotuvių ir kitų prekybos vietų.

Taip pat svarbu išanalizuoti, kokios prekės dažniausiai vagiamos iš parduotuvių. 2013-2014 metais atliktame tyrime nustatyta, kad pasauliniu mastu vagys yra linkę sutelkti dėmesį į prekes, kurias lengva paslėpti po drabužiais ar nešulyje bei kurios turėtų didelę paklausą, kad būtų nesunku jas realizuoti. Todėl daugiausiai yra pagrobiama mados ir mobiliųjų telefonų aksesuarų, elektrinių įrankių, vynų ir kitų alkoholinių gėrimų, makiažo ir higienos priemonių bei gurmaniškų maisto produktų.[95] Taip pat, iš autorės asmeninės patirties, paremtos darbu parduotuvės apsaugoje bei teisme, dažnai yra vagiami, be anksčiau išvardintų, kvepalai, kava, kūdikių priežiūros priemonės, drabužiai, mobilieji telefonai, elektriniai įrankiai.

Kai kurių kriminologų vertinimu, latentinės nusikalstamos veikos sudaro 60 proc. ir daugiau visų padarytų nusikalstamų veikų[96]. Lietuvoje 2012 metais Mykolo Romerio universiteto mokslininkai atliko viktimologinį tyrimą, kurio metu buvo apklausti 2006 respondentai. Tyrimo metu nustatyta, kad tik 58 proc. apklaustųjų pranešė teisėsaugai apie jų atžvilgiu įvykdytas vagystes[97]. Didžiojoje Britanijoje 2011 metais tik 56 proc. vagysčių iš parduotuvių, kai šiuos nusikaltimus padarė klientai, buvo pastebėta ir tik 59 proc. buvo pastebėta, kai vagystes padarė parduotuvės darbuotojai.[98] Dėl nusikalstamų veikų latentiškumo nusikalstamumo būklės, dinamikos ir struktūros duomenys yra netikslūs ir neišsamūs. Latentinio nusikalstamumo išvengti neįmanoma, tačiau jį galima sumažinti. Tokios nusikalstamos veikos neįvertinamos baudžiamojo teisingumo, jas padarę asmenys lieka nenubausti.

---

[92] „A study of the cost of merchandise theft and merchandise availability for the global retail industry“, GLOBAL THE RETAIL THEFT BAROMETER, žiūrėta 2022 m. sausio 15 d., https://mb.cision.com/Public/1648/9675134/842a329870add2dc.pdf

[93] Russell G. Smith, Penny Jorna, Josh Sweeney, and Georgina Fuller, *supra note*, 4: 41.

[94] Aiden Sidebottom ir kt., *supra note*, 15

[95] „A study of the cost of merchandise theft and merchandise availability for the global retail industry*“, op.cit.*

[96] Babachinaitė ir kt., *supra note* 63: 136

[97] Alfredas Kiškis ir kt., *Nusikalstamumas Lietuvoje ir jo prevencijos perspektyvos* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014), 232

[98] Russell G. Smith, Penny Jorna, Josh Sweeney, and Georgina Fuller, *supra note*, 4: 39.

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje vagystės iš parduotuvių sudaro nedidelę dalį visų vagysčių. Tikrojo šių nusikalstamų veikų masto niekada nesužinosime, nes vagystės yra priskiriamos prie vidutinio latentiškumo nusikalstamų veikų. Taip pat, pasaulyje prasidėjusi COVID-19 pandemija turėjo didelės įtakos vagystėms iš parduotuvių. Žvelgiant iš teigiamos pusės, vagysčių iš prekybos vietų sumažėjo, tačiau privalomas medicininių kaukių dėvėjimas apsunkino šių nusikalstamų veikų ištyrimo galimybes. Asmenys, vagiantys iš parduotuvių, padaro daug turtinės žalos juridiniams asmenims ir kiekvienam iš mūsų, nes tai gali turėti tiesioginės įtakos kainų augimui. Tai yra viena iš priežasčių, kodėl reikia ieškoti veiksmingų vagysčių iš parduotuvių užkardymo priemonių.

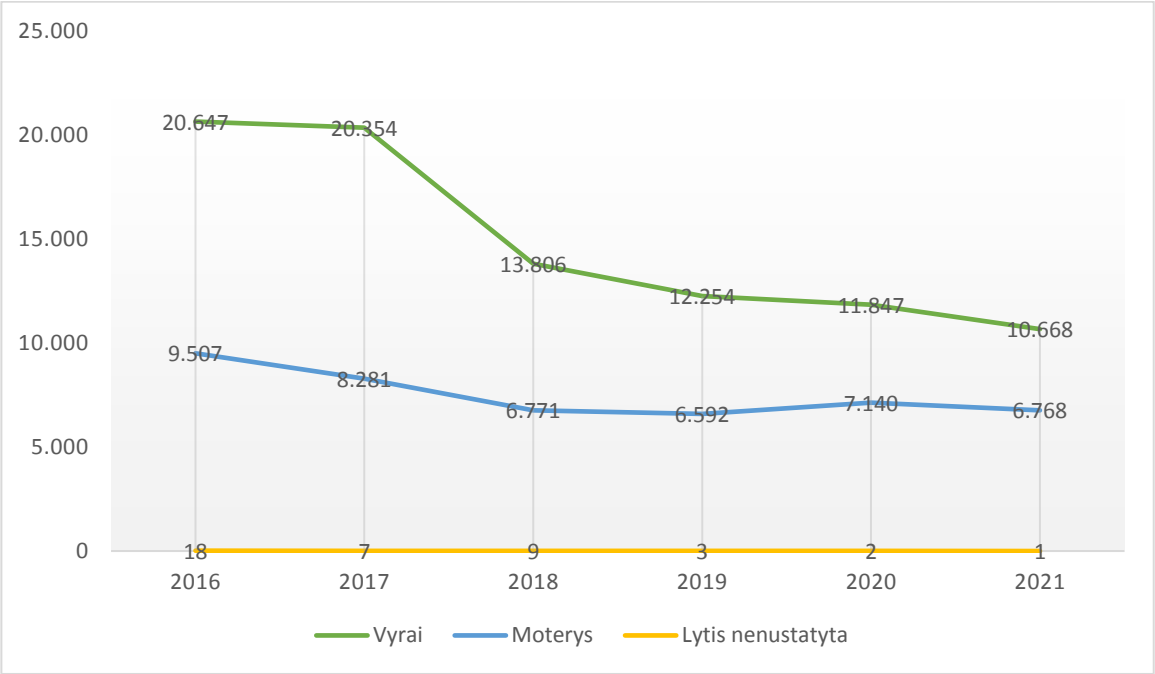
3. ASMENŲ, VAGIANČIŲ IŠ PARDUOTUVIŲ, CHARAKTERISTIKA

Tiriant vagysčių iš parduotuvių kriminologinius aspektus labai svarbu nustatyti, kokiomis charakteristikomis pasižymi asmenys, vagiantys iš parduotuvių. Nagrinėjant nusikalstamų veikų priežastis, numatant prevencinio poveikio priemones, būtina išanalizuoti tas savybes, kurios turėjo įtakos nusikalstamos veikos padarymui[99]. Kriminologijos vadovėlyje teigiama: „Nusikaltėlio asmenybė, jo sąmonė ir valia yra pagrindinė grandis, kuri sujungia nusikalstamos veikos priežastis ir pasekmes“[100].

Pateikus užklausą Informatikos ir ryšių departamentui prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos dėl statistinių duomenų pateikimo apie asmenų, padariusių vagystes iš parduotuvių Lietuvos Respublikoje 2016-2021 metais, lytį, amžių, užimtumą, išsilavinimą, buvo gautas atsakymas, kad tokie statistiniai duomenys Lietuvoje nėra renkami. Todėl šiame baigiamajame darbe toliau bus analizuojama mokslinė literatūra, užsienio statistiniai duomenys apie asmenims, padariusiems vagystes iš parduotuvių, būdingas savybes. Taip pat baigiamojo darbo autorė išanalizavo 150 2016-2021 metais Kauno apylinkės teisme išnagrinėtų baudžiamųjų bylų vagysčių iš parduotuvių srityje ir surinko duomenis apie asmenų, įvykdžiusių šias nusikalstamas veikas, amžių, lytį, išsilavinimą, užimtumą ir kt. Baigiamojo darbo autorė neanalizavo išnagrinėtų baudžiamųjų bylų vagysčių iš parduotuvių srityje Lietuvos mastu, kadangi baigiamojo darbo autorė neturėjo prieigos prie kituose Lietuvos teismuose išnagrinėtų bylų, taip pat Kauno apylinkės teismo pirmininko rezoliucija buvo suteiktas leidimas susipažinti tik su Kauno apylinkės teisme išnagrinėtomis bylomis. Baudžiamosios bylos buvo atrinktos atsitiktine tvarka.

[99] Babachinaitė ir kt., *supra note* 63: 243
[100] *Ibid.*

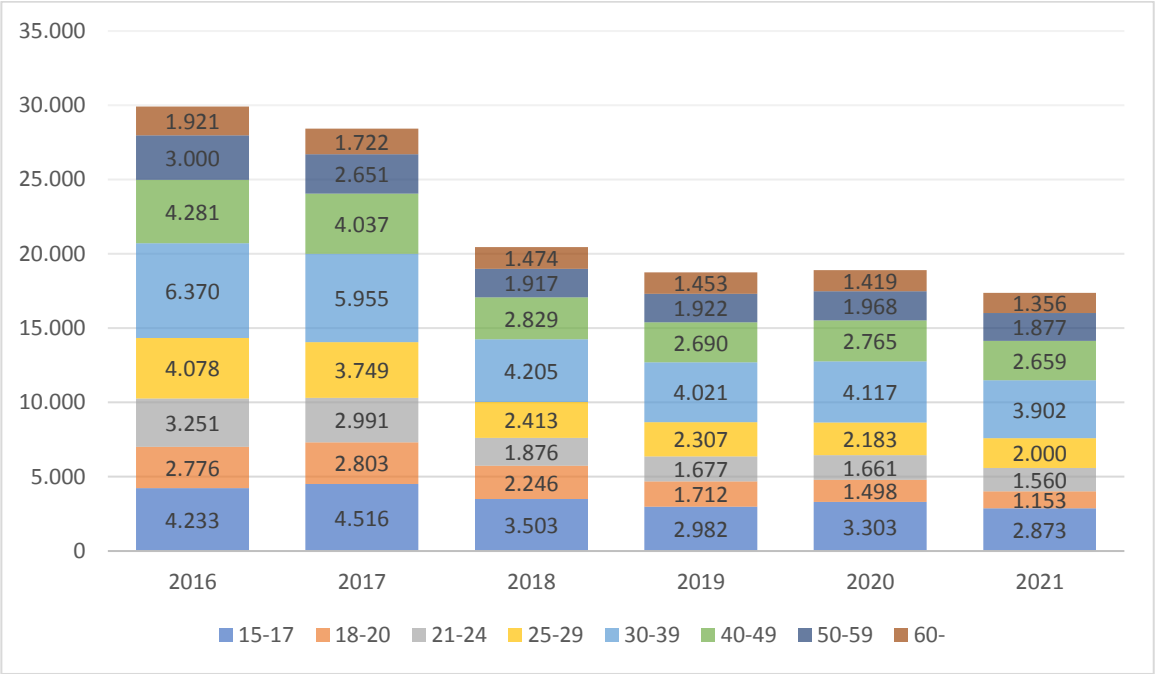
7 diagrama. Asmenų, įvykdžiusių vagystes iš parduotuvių 2016-2021 metais Švedijoje, pasiskirstymas pagal lytį[101]

Kaip matyti pateiktoje diagramoje Nr. 7, 2016 metais vyrų, padariusių vagystes iš parduotuvių, buvo 68 proc., o moterų – 32 proc. Tiriamojo laikotarpio pabaigoje vyrai sudarė 61 proc., o moterys 39 proc. Iš visų asmenų, įvykdžiusių vagystes iš parduotuvių Švedijoje 2016-2021 metais, moterys sudarė 33 proc., o vyrai – 67 proc.

[101] Sudaryta baigiamojo darbo autorės, naudojantis *Microsoft Excel* programa. Duomenys gauti iš Švedijos nusikaltimų prevencijos tarybos internetinio puslapio. https://bra.se/bra-in-english/home/crime-and-statistics/crime-statistics.html#Personssuspectedofoffences

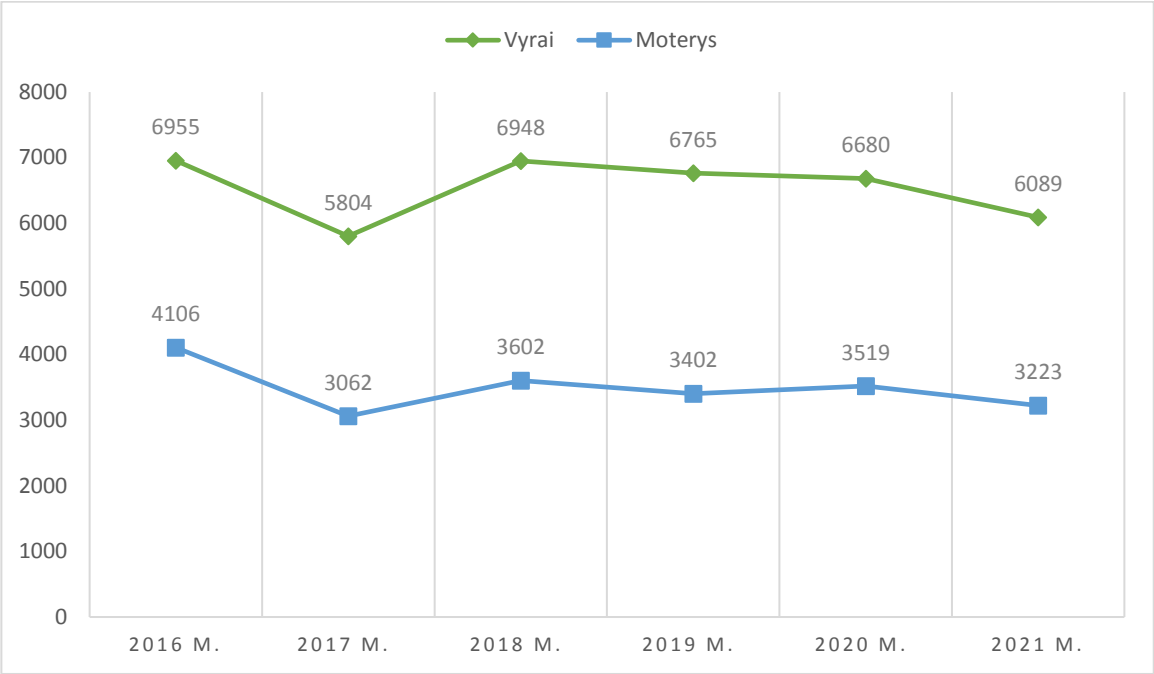
8 diagrama. Asmenų, įvykdžiusių vagystes iš parduotuvių 2016-2021 metais Švedijoje, pasiskirstymas pagal amžių.[102]

Diagramoje Nr. 8 matyti, kad tiriamojo laikotarpio pradžioje – 2016 metais, 15-17 metų paaugliai sudarė 14 proc., 18-20 metų asmenys sudarė 9 proc., 21-24 metų asmenys sudarė 11 proc., 25-29 metų asmenys sudarė 14 proc., 30-39 metų asmenys sudarė 21 proc., 40-49 metų asmenys sudarė 14 proc., 50-59 metų asmenys sudarė 10 proc., asmenys nuo 60 metų sudarė 6 proc. visų išaiškintų vagystes iš parduotuvių padariusių asmenų. Tiriamojo laikotarpio pabaigoje – 2021 metais, 15-17 metų paaugliai sudarė 16 proc., 18-20 metų asmenys sudarė 7 proc., 21-24 metų asmenys sudarė 9 proc., 25-29 metų asmenys sudarė 12 proc., 30-39 metų asmenys sudarė 22 proc., 40-49 metų asmenys sudarė 15 proc., 50-59 metų asmenys sudarė 11 proc., asmenys nuo 60 metų sudarė 8 proc. visų išaiškintų vagystes iš parduotuvių padariusių asmenų. Apibendrinant, per visą tiriamąjį laikotarpį 15-17 metų paaugliai sudarė 16 proc. visų išaiškintų vagystes iš parduotuvių asmenų, 18-20 metų asmenys sudarė 9 proc., 21-24 metų asmenys sudarė 10 proc., 25-29 metų asmenys sudarė 12 proc., 30-39 metų asmenys sudarė 21 proc., 40-49 metų asmenys sudarė 14 proc., 50-59 metų asmenys sudarė 10 proc., asmenys nuo 60 metų amžiaus sudarė 7 proc. Taigi, galima teigti, kad 15-17 metų paaugliai ir 30-39 metų asmenys sudarė didžiąsias dalis visų išaiškintų vagystes iš parduotuvių padariusių asmenų tarpe.

[102] Sudaryta baigiamojo darbo autorės, naudojantis *Microsoft Excel* programa. Duomenys gauti iš Švedijos nusikaltimų prevencijos tarybos internetinio puslapio. https://bra.se/bra-in-english/home/crime-and-statistics/crime-statistics.html#Personssuspectedofoffences

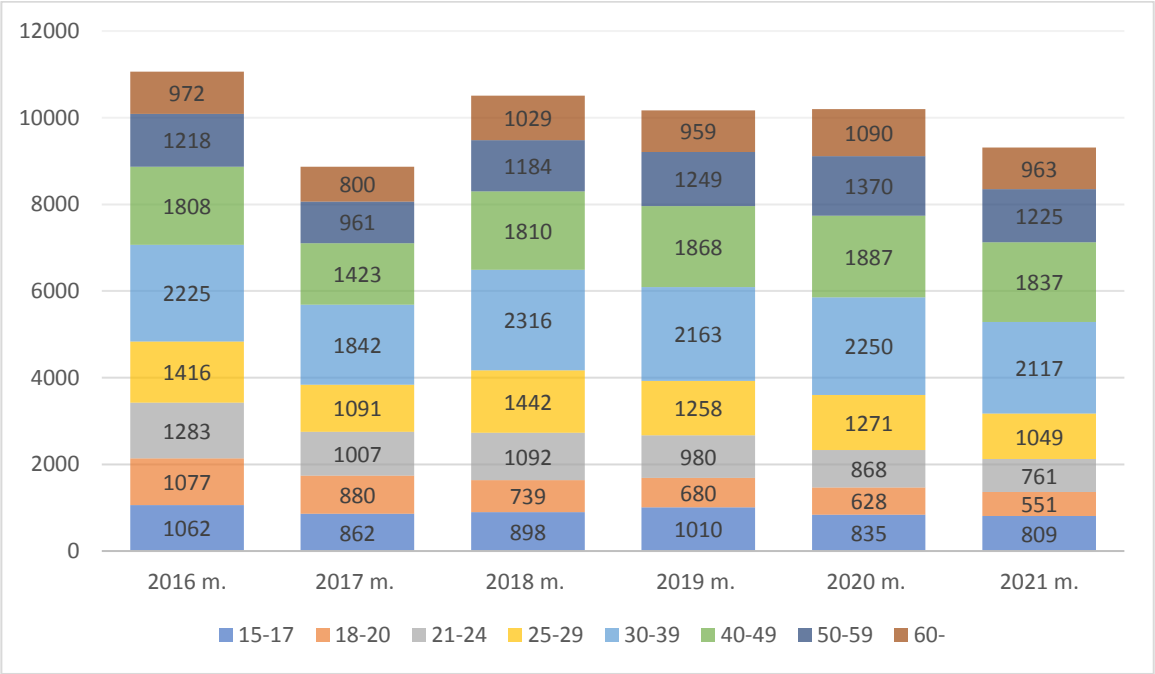
9 diagrama. Asmenų, padariusių vagystes iš parduotuvių Danijos Karalystėje 2016-2021 metais, pasiskirstymas pagal lytį[103]

Iš diagramoje Nr. 9 pateiktų duomenų matyti, kad Danijoje vyrai padarė daugiau išaiškintų vagysčių iš parduotuvių nei moterys. Tiriamojo laikotarpio pradžioje 37 proc. moterų padarė visų išaiškintų vagysčių iš parduotuvių, o vyrai sudarė 63 proc. išaiškintų asmenų, padariusių vagystes iš parduotuvių. Tiriamojo laikotarpio pabaigoje 34 proc. moterų įvykdė vagystes iš parduotuvių, o vyrų padariusių vagystes iš parduotuvių buvo 66 proc. Taigi, per visą tiriamąjį laikotarpį 35 proc. moterų įvykdė vagystes iš parduotuvių, o vyrų – 65 proc. Moterų, padariusių vagystes iš parduotuvių, per visą tiriamąjį laikotarpį sumažėjo 12 proc., o vyrų, padariusių vagystes iš parduotuvių, sumažėjo 22 proc.

[103] Sudaryta baigiamojo darbo autorės, naudojantis *Microsoft Excel* programa. Duomenys gauti iš Danijos statistikos puslapio. https://www.statistikbanken.dk/statbank5a/default.asp?w=1536

10 diagrama. Asmenų, įvykdžiusių vagystes iš parduotuvių 2016-2021 metais Danijos Karalystėje, pasiskirstymas pagal amžių[104].

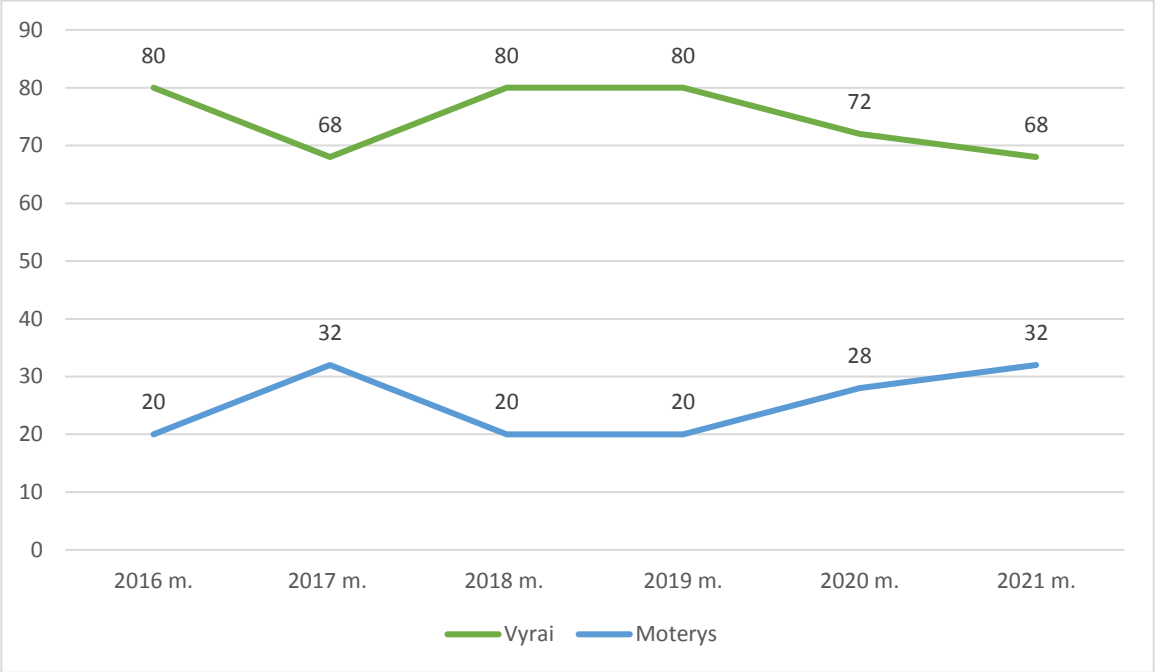

Diagramoje Nr. 10 galima pastebėti, kad Danijoje tiriamojo laikotarpio pradžioje 15-17 metų paaugliai sudarė 10 proc., 18-20 metų asmenys sudarė 10 proc., 21-24 metų asmenys sudarė 12 proc., 25-29 metų asmenys sudarė 13 proc., 30-39 metų asmenys sudarė 20 proc., 40-49 metų asmenys sudarė 16 proc., 50-59 metų asmenys sudarė 11 proc., asmenys nuo 60 metų sudarė 9 proc. visų išaiškintų asmenų, įvykdžiusių vagystes iš parduotuvių. Tiriamojo laikotarpio pabaigoje – 2021 metais, 15-17 metų paaugliai sudarė 9 proc., 18-20 metų asmenys sudarė 6 proc., 21-24 metų asmenys sudarė 8 proc., 25-29 metų asmenys sudarė 11 proc., 30-39 metų asmenys sudarė 23 proc., 40-49 metų asmenys sudarė 20 proc., 50-59 metų asmenys sudarė 13 proc., asmenys nuo 60 metų sudarė 10 proc. visų išaiškintų asmenų, įvykdžiusių vagystes iš parduotuvių. Apibendrinant, per visą tiriamąjį laikotarpį, 15-17 metų paaugliai sudarė 9 proc., 18-20 metų asmenys sudarė 8 proc., 21-24 metų asmenys sudarė 10 proc., 25-29 metų asmenys sudarė 13 proc., 30-39 metų asmenys sudarė 21 proc., 40-49 metų asmenys sudarė 18 proc., 50-59 metų asmenys sudarė 12 proc., asmenys nuo 60 metų sudarė 10 proc. visų išaiškintų asmenų, įvykdžiusių vagystes iš parduotuvių. Galima teigti, kad Danijoje 30-39 metų ir 40-49 metų asmenys per tiriamąjį laikotarpį sudarė didžiausias dalis išaiškintų asmenų, padariusių vagystes iš parduotuvių. Lyginant Danijos iš Švedijos statistinius duomenis galima pastebėti, kad Danijoje 15-17 metų paaugliai yra mažiau linkę į vagystes iš parduotuvių.

[104] Sudaryta baigiamojo darbo autorės, naudojantis *Microsoft Excel* programa. Duomenys gauti iš Danijos statistikos puslapio. https://www.statistikbanken.dk/statbank5a/default.asp?w=1536

Daugiau panašaus pobūdžio statistikos darbo autorei rasti nepavyko. Taip pat nepavyko rasti, ar Danija ir Švedija renka statistinius duomenis apie asmenų, kaltinamų vagystėmis iš parduotuvių, išsilavinimą, užimtumą ir kt. Toliau baigiamajame darbe bus aptariami baigiamojo darbo autorės surinkti statistiniai duomenys.

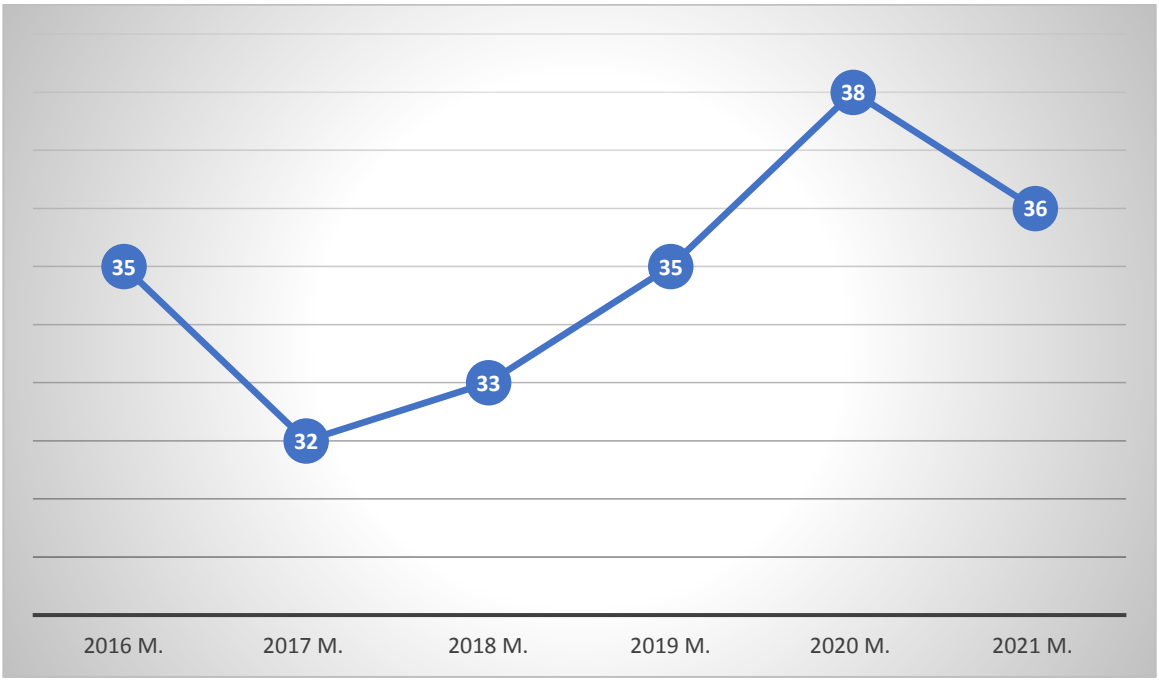
11 diagrama. Asmenų, įvykdžiusių vagystes iš parduotuvių 2016-2021 metais Lietuvoje, pasiskirstymas pagal lytį (procentais)[105].

Kaip matyti iš pateiktos diagramos Nr. 9, vyrai statistiškai dažniau buvo įtariami, kaltinami vagystėmis iš parduotuvių nei moterys. Tiriamojo laikotarpio pradžioje buvo išaiškinta 20 proc. moterų įvykdžiusių vagystes iš parduotuvių, o tiriamojo laikotarpio pabaigoje – 32 proc. Taigi, per tiriamąjį laikotarpį moterų, įtariamų, kaltinamų vagystėmis iš parduotuvių, padaugėjo 12 proc. Tiriamojo laikotarpio pradžioje vyrai padarė 80 proc. išaiškintų vagysčių iš parduotuvių, o tiriamojo laikotarpio pabaigoje – 68 proc. Per tiriamąjį laikotarpį vyrų, kaltinamų vagystėmis iš parduotuvių, sumažėjo 12 proc.

[105] Sudaryta baigiamojo darbo autorės naudojant *Microsoft Excel* programą. Duomenys gauti baigiamojo darbo autorei išanalizavus 150 Kauno apylinkės teisme išnagrinėtų baudžiamųjų bylų vagysčių iš parduotuvių srityje.

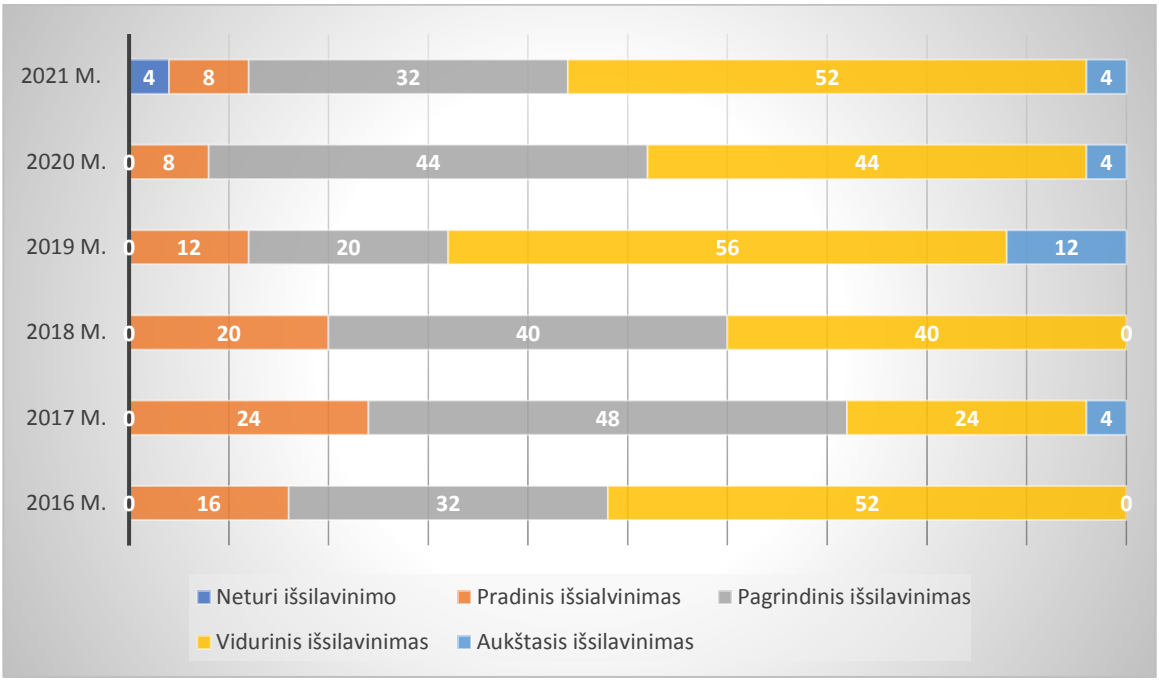
12 diagrama. Asmenų, įvykdžiusių vagystes iš parduotuvių 2016-2021 metais Lietuvoje, vidutinis amžius.[106]

Kaip matyti diagramoje Nr. 10, vidutinis asmenų, įvykdžiusių vagystes iš parduotuvių, vidutinis amžius tiriamojo laikotarpio pradžioje buvo 35 metai, o tiriamojo laikotarpio pabaigoje 36 metai. Vagystes iš parduotuvių dažniausiai vykdo jau teisti asmenys, neretai atlikę laisvės atėmimo bausmes įkalinimo įstaigose. Lietuvos bausmių vykdymo sistema turi daug problemų, dėl to asmenys išeina iš pataisos įstaigų priklausomi nuo narkotinių medžiagų, įgiję naujų pažinčių. Nuteistųjų dažnai nenori įdarbinti darbdaviai dėl jų praeities, tokiems žmonėms sunku kabintis į gyvenimą, todėl siekiant išgyventi arba gauti pinigų narkotikų dozei, asmenys pasirenka vogti iš parduotuvių. Šios nusikalstamos veikos nusikaltėliams yra patrauklios, nes jas nesunku įvykdyti, bausmės nėra didelės, pagrobtas prekes lengva realizuoti. Baigiamojo darbo autorės atlikto tyrimo duomenimis, tik 12,6 proc. asmenų, įvykdžiusių vagystes iš parduotuvių yra anksčiau neteisti. Taip pat didžioji dalis nuteistųjų dažnai nuteisiami už pasikartojančias vagystes iš parduotuvių. Dėl šių priežasčių, autorės nuomone, vidutinis asmenų, vagiančių iš parduotuvių amžius yra 35 metai. Jaunesnio amžiaus žmonės yra linkę daryti kitokio pobūdžio nusikalstamas veikas. Taip pat ir Jungtinėje Karalystėje 2018 metais atliktas mokslinis tyrimas patvirtino, kad labiausiai nusikalti linkę 35-54 metų amžiaus asmenys[107].

[106] Sudaryta baigiamojo darbo autorės naudojant *Microsoft Excel* programą. Duomenys gauti baigiamojo darbo autorei išanalizavus 150 Kauno apylinkės teisme išnagrinėtų baudžiamųjų bylų vagysčių iš parduotuvių srityje.
[107] James Hunter, Laura Garius, Paul Hamilton ir Azrini Wahidin, „Who Steals from Shops, and Why? A Case Study of Prilific Shop Theft Offenders“, iš *Retail Crime– International Evidence and Prevention,* Vania Ceccato ir Rachel Armitage (Switzerland: Springer Nature, 2018), 73

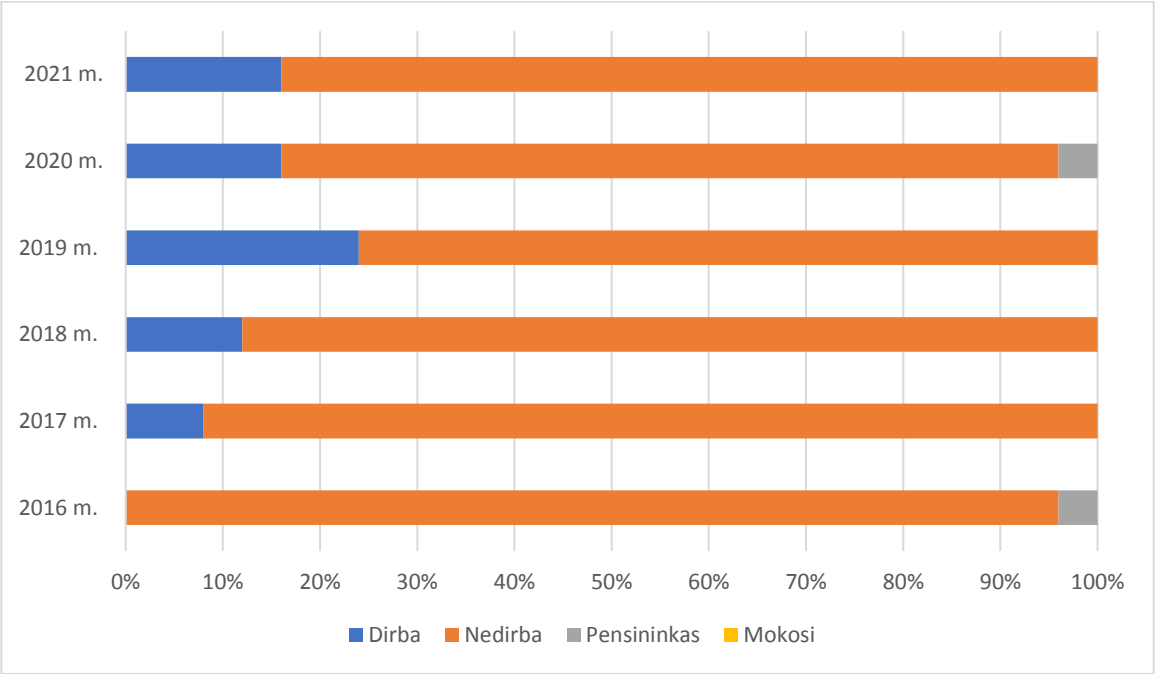
13 diagrama. Asmenų, padariusių vagystes iš parduotuvių Lietuvoje 2016-2021 metais, pasiskirstymas pagal išsilavinimą (procentais)[108]

Iš diagramos Nr. 11 matyti, kad tiriamojo laikotarpio pradžioje – 2016 metais, 16 proc. asmenų, įvykdžiusių vagystes iš parduotuvių, turėjo tik pradinį išsilavinimą, 32 proc. turėjo pagrindinį išsilavinimą, 52 proc. asmenų turėjo vidurinį išsilavinimą. Tiriamojo laikotarpio pabaigoje – 2021 metais, jokio išsilavinimo neturėjo 4 proc., 8 proc. turėjo pradinį išsilavinimą, 32 proc. turėjo pagrindinį išsilavinimą, 52 proc. turėjo vidurinį išsilavinimą ir 4 proc. turėjo aukštąjį išsilavinimą. Taigi dauguma asmenų, padariusių vagystes iš parduotuvių, yra įgiję pagrindinį arba vidurinį išsilavinimą.

[108] Sudaryta baigiamojo darbo autorės naudojant *Microsoft Excel* programą. Duomenys gauti baigiamojo darbo autorei išanalizavus 150 Kauno apylinkės teisme išnagrinėtų baudžiamųjų bylų vagysčių iš parduotuvių srityje.

14 diagrama. Asmenų, padariusių vagystes iš parduotuvių Lietuvoje 2016-2021 metais, pasiskirstymas pagal užimtumą (procentais)[109]

Iš diagramoje Nr. 12 pateiktų duomenų matyti, kad viso tiriamojo laikotarpio metu didžioji dauguma asmenų, padariusių vagystes iš parduotuvių, buvo bedarbiai (96 proc.). Nuo 2017 metų atsirado asmenų, kurie turėjo darbus, dauguma jų vykdė individualias veiklas, taip pat buvo asmenų užimančių aukštas pareigas, pvz.: direktoriaus. Nedarbas yra viena iš pagrindinių priežasčių skatinančių asmenis vogti iš parduotuvių, šios nusikalstamos veikos tampa pragyvenimo šaltiniu. Tačiau, kaip matyti diagramoje, ir dirbantys asmenys padaro šias nusikalstamas veikas. Dirbantieji iš parduotuvių dažniausiai vagia impulsyviai arba dirbantieji pagal individualias veiklas negauna pakankamų pajamų pragyvenimui.

2008 metais Jungtinėse Amerikos Valstijose atliktas mokslinis tyrimas, kurio metu nustatyta, kad 1 iš 11 asmenų bent kartą vogė iš parduotuvės ir, kad dažniausiai šias nusikalstamas daro vyrai. Tyrimo metu buvo analizuojami 43 000 asmenų duomenys ir buvo nustatyta, kad asmenys, kurie anksčiau vogė iš parduotuvių, žymiai dažniau turėjo asmenybės sutrikimą, priklausomybę nikotinui ir alkoholiui. Taip pat šie asmenys gavo mažesnius balus socialinės, emocinės ir psichinės sveikatos skalėje ir dvigubai dažniau kreipėsi dėl psichiatrinio gydymo nei asmenys, kurie nevagia iš parduotuvių[110].

[109] Sudaryta baigiamojo darbo autorės naudojant *Microsoft Excel* programą. Duomenys gauti baigiamojo darbo autorei išanalizavus 150 Kauno apylinkės teisme išnagrinėtų baudžiamųjų bylų vagysčių iš parduotuvių srityje.
[110] Carlos Blanco ir kt., „Prevalence and Correlates of Shoplifting in the United States: Results From the National Epidemiologic Survey on Alcohol and Related Conditions (NESARC)“, *American Journal of Psychiatry*, 165, (2008): 905-913, https://www.shopliftingprevention.org/wp-content/uploads/2019/04/Prevalence-and-Correlates-of-Shoplifting-Carlos-Blanco.pdf

Viena iš nedaugelio tvirtų, dešimtmečius trukusių kriminologinių tyrimų išvadų yra ta, kad nusikalstamas veikas dažniau įvykdo vyrai nei moterys ir, kad skirtumas tarp lyčių didėja didėjant nusikalstamos veikos sunkumui. Palyginti su sunkesniais nusikaltimais nuosavybei ar smurtiniais nusikaltimais, didesnė moterų nusikaltėlių dalis siejama su švelnesnėmis nusikaltimų nuosavybei formomis, pavyzdžiui su vagystėmis iš parduotuvių. Vagystės iš parduotuvių kartais vadinamos „rožinės apykaklės nusikaltimais“. Tačiau moksliniais tyrimais įrodyta, kad iš parduotuvių daugiau vagia vyrai, nei moterys. Nepaisant to, skirtumas tarp lyčių, vagysčių iš parduotuvių srityje, gali mažėti. 2011 metais Austrijoje buvo atliktas mokslinis tyrimas, kurio metu buvo apklausta 2911 mokinių, kurių amžius buvo 13-14 metų. 7,3 proc. berniukų nurodė, kad vogė iš parduotuvių bent vieną kartą per paskutinius 12 mėnesių, kai tuo tarpu tik 2,8 proc. mergaičių nurodė darę šią nusikalstamą veiką per tą patį laikotarpį. Tyrimo metu nustatyta, kad asmenys, kurie nėra linkę vogti iš parduotuvių ar daryti kitas nusikalstamas veikas, yra atsparesni kriminogeniniam aplinkos poveikiui. Vyrai daugiau laiko praleidžia būdami kriminogeninėse situacijose, kurioms jie yra jautresni nei moterys. Dėl įvairių vystymosi ir socialinių veiksnių vyrai ir moterys gali patirti skirtingą kriminogeninį poveikį ir būti skirtingai linkę į nusikalstamumą, vyrai turi daugiau asmeninių savybių ir patiria didesnį aplinkos poveikį, skatinantį nusikalsti, nei moterys. Taip pat moterys, lyginant su vyrais, turi stipresnę moralę ir aukštesnį savikontrolės lygį. Moterys taip pat geriau suvokia riziką būti sugautoms darant nusikalstamą veiką. Būtent ši nusikaltimus skatinanti asmeninių ir aplinkos veiksnių konvergencija ir paaiškina didesnį vyrų įsitraukimą į vagystes iš parduotuvių.[111]

Miranda Mei Nadeau 2019 metais Jungtinėse Amerikos Valstijose atliko tyrimą, kurio metu buvo tiriami 202 žmonės, kurie vogė iš parduotuvių. Iš jų buvo 112 moterų ir 90 vyrų, jų vidutinis amžius buvo 35 metai. Iš jų 52 proc. buvo vieniši, niekada nebuvo susituokę, 36,1 proc. susituokę, 9,4 proc. išsiskyrę. Respondentai buvo įvairių tautybių ir rasių. Apklaustieji asmenys nurodė, kad yra vogę iš parduotuvių nuo 2 iki 1000 kartų. Miranda Mei Nadeau išskyrė 6 vagių iš parduotuvių tipus. Pirmasis tipas yra į nuostolius reaguojantys vagys (angl. Loss-Reactive Type). Šio tipo vagių buvo nustatyta 27,7 proc. (56 respondentai). Šio tipo asmenys pasižymėjo paklusnumu įstatymas, stabilia psichikos sveikata. Paprastai šio tipo asmenys nedaro kitų nusikalstamų veikų, o vagia iš parduotuvių dėl praradimo ar traumos gyvenime. Įdomu tai, kad šio tipo asmenys buvo mažiausiai linkę į depresiją, agresiją, priklausomybes, impulsyvumą. Jie vagia retai ir nebrangias prekes, dažniausiai prekių niekur neslepia, išsineša jas laikydami rankose ir nejaučia noro vogti. Taip pat šio tipo asmenys turi didžiausias metines pajamas iš kitų tipų vagių. Antras tipas yra impulsyvusis. Šio tipo vagių buvo nustatyta 20,3 proc. (41 respondentas). Šio tipo

[111] Helmut Hirtenlehner, Kyle Treiber, „Can Situational Action Theory Explain the Gender Gap in Adolescent Shoplifting? Results from Austria“, žiūrėta 2022 m. spalio 13 d., https://core.ac.uk/download/pdf/81512859.pdf

asmenys pasižymi dideliu impulsyvumu, žema savikontrole, dažniausiai tai miesto gyventojai. Jie iš parduotuvių vagia taip pat retai, nejaučia gėdos ir kaltės jausmo dėl savo veiksmų. Trečiasis tipas yra depresyvusis. Šio tipo vagys sudarė 18,3 proc. (37 respondentai). Depresinio tipo vagys gali įsitraukti į vagystes iš parduotuvių siekiant susidoroti su depresija arba dėl noro pajusti kažkokius jausmus esant anhedonijai ir apatijai. Šio tipo vagys pasižymi dideliu kaltės ir gėdos jausmu. Ketvirtajam tipui priklauso asmenys, kurie vagystes iš parduotuvių laiko hobiu. Šio tipo vagys sudarė 17,8 proc. (36 respondentai). Šie asmenys mėgaujasi vagystėmis iš parduotuvių, tai daro dažnai, nejaučia kaltės ir gėdos jausmo, jaučiasi taip, tarsi būtų aukščiau įstatymo, nebaudžiami. Penktasis tipas yra priklausomybę sukeliantis – kompulsyvusis tipas. Šiam tipui priklausė 8,9 proc. (18 respondentų). Šio tipo vagys pasižymi polinkiu į priklausomybes, kompulsyvumu, impulsyvumu, dideliu noru vogti iš parduotuvių ir antisocialumu. Dažniausiai jie vagia brangias prekes, patiria gėdos ir kaltės jausmus, šiam tipui dažniausiai priklauso vyrai, vidutiniškai 27 metų amžiaus. Šeštajam tipui priskiriami vagys, kurie vagia dėl nepalankios ekonominės situacijos. Šiam tipui priklausė 6,9 proc. (14 respondentų). Šio tipo vagys pasižymi mažomis metinėmis pajamomis. Paprastai vagia dažnai ir brangias prekes, naudoja įvairius metodus, siekiant išnešti prekes iš parduotuvių, pvz.: nešulį, išklotą folija. Šiam tipui būdingas didelis agresyvumas, polinkis į stresą, nejaučia gėdos ir kaltės dėl savo veiksmų. Dažnai daro ir kitokio pobūdžio nusikalstamas veikas.[112] Pažymėtina, kad vagių iš parduotuvių tipai gali keistis ir gali būti kitaip klasifikuojami.

Asmenys, kaltinami vagystėmis iš parduotuvių, dažnai stengiasi save pateisinti teigdami, kad „visi taip daro“. Tačiau tai nereiškia, kad jiems nerūpi gręsiančios pasekmės. Parduotuvių vagys nerimauja ne tik dėl baudžiamajame įstatyme numatytos bausmės (pvz. baudos, arešto ar kt.), bet ir dėl savo reputacijos šeimos, draugų, darbdavių akivaizdoje. Taigi, nepriklausomai nuo vagių iš parduotuvių individualių savybių, jie visi turi bendrą tikslą – stengtis išlikti nesugautiems, įvykdžius vagystę iš parduotuvės. Viena iš parduotuvių vagių naudojamų strategijų – susimaišymas su kitais pirkėjais - išlikti nepastebėtam ir neatkreipti aplinkinių dėmesio. Pirkėjai ir parduotuvių darbuotojai nesiryžta pirkėjų veiksmus vertinti kaip daromą nusikalstamą veiką, jeigu asmens elgesys jiems ir atrodo įtartinas. Todėl asmenys, vagiantys iš parduotuvių, dažnai stengiasi imituoti apsipirkinėjimą. Jungtinėse Amerikos Valstijose 2014 metais mokslininkai Nicole Lasky, Scott Jacques ir Bonnie S. Fisher atliko tyrimą, kurio metu buvo imituojama vagystė iš parduotuvės siekiant nustatyti, kaip parduotuvėje elgiasi asmenys, kurių tikslas yra vogti. Tyrime dalyvavo 39 aktyvūs vagys iš parduotuvių, iš kurių 71 proc. buvo vyrai, 51 proc. turėjo darbą ir buvo įgiję ne aukštesnį nei vidurinį išsilavinimą. Vidutinis respondentų amžius buvo 24

[112] Miranda M. Nadeau, Aaron B. Rochlen and Robert Tyminski, *supra note*, 21.

metai, jauniausiam buvo 18 metų, o vyriausiam – 56 metai. 79 proc. respondentų kas savaitę vartojo alkoholį, o marihuaną kas savaitę vartojo 51 proc. Respondentai tyrimo metu buvo užsidėję kūno kameras. Vagystės imitavimas vyko keturiose mažmeninėse parduotuvėse. Apie tyrimą žinojo tik apsaugos darbuotojai ir keli atrinkti parduotuvių darbuotojai. Dalyviams buvo liepta vogti iš parduotuvių taip, kaip jiems įprasta. 97 proc. respondentų nurodė, kad toks vagystės iš parduotuvės modeliavimas bent iš dalies atspindi tai, kaip jie dažniausiai vagia iš parduotuvių. Taigi, respondentai nurodė, kad parduotuvėse stengėsi atrodyti įprastai, tarsi eiliniai pirkėjai. Tik įėjus į parduotuvę, kai kurie iš tyrimo dalyvių pasiėmė su savimi krepšelį arba vežimėlį ir nėjo tiesiai prie tikslo – parduotuvėje pasivaikščiojo, pasiėmė kitų prekių, kurių neketino vogti, skaitė etiketes, žiūrėjo į kainas, kadangi dalyviai nurodė, kad jie mano, jog parduotuvės darbuotojai tikisi, kad asmuo, turintis tikslą vogti, eis tiesiai prie tikslo. Kai kurie respondentai nurodė, kad prašo parduotuvės darbuotojų pagalbos, kad parodytų, kur stovi tam tikros prekės. To tikslas – atrodyti kaip eilinis parduotuvės klientas ir nukreipti parduotuvės darbuotojų dėmesį. Dalis dalyvių manė, kad manipuliavimas veido mimikomis yra ypač naudingas, nes taip nukreipiamas dėmesys nuo rankų. Pavyzdžiui, skaitydami produkto etiketes ar žiūrėdami į kainas purto galvą, suraukia nosį. Tyrimo dalyviai nurodė, kad priėję prie prekės, kurią nori pavogti, ją tiesiog pasiimdavo su savimi ir įsidėdavo į turimą krepšelį ar vežimėlį, tarsi įprasto apsipirkimo metu ir toliau vaikščiodavo po parduotuvę, kadangi svarbu nueiti nuo lentynos, nuo kurios paėmė norimą pagrobti prekę. Kai kurie dalyviai nurodė, kad siekdami paslėpti norimą pavogti prekę savo drabužiuose ar nešulyje, pradeda naudotis telefonu, imituoja, kad su kažkuo kalba - užsiima veikla, kuri nėra susijusi su apsipirkinėjimu. Kitas respondentas nurodė, kad prekę pakiša po telefonu ir tada abu daiktus įsideda į kišenę. Kitas svarbus veiksmas – išėjimas iš parduotuvės. Vienas dalyvis nurodė, kad išeina iš parduotuvės vaikščiodamas tarp lentynų – imituodamas, kad kažko ieško, o tada išeina iš parduotuvės apsimesdamas, kad parduotuvėje nėra daikto, kurio jis ieškojo arba tiesiog niekas nesudomino. Maždaug trečdalis respondentų vogdami iš parduotuvės ką nors nusipirko, kad atrodytų mažiau įtartini. Tačiau didžioji dalis respondentų nieko nepirko argumentuodami tuo, kad įprasti klientai taip pat kartais parduotuvėse nieko neperka. Respondentai, kurie nieko nepirkdami išeidavo iš parduotuvės, imituodavo, kad kalbasi telefonu[113]. Apibendrinant, vagis iš parduotuvių atskirti nuo įprastų klientų gali būti labai sunku. Tačiau parduotuvių vagys, siekdami išsklaidyti parduotuvės ir apsaugos darbuotojų įtarimus, gali pradėti elgtis labai dirbtinai, būti įsitempę. Dėl šios priežasties svarbu atkreipti dėmesį ir į parduotuvėje esančių asmenų kūno kalbą.

[113] Nicole Lasky, Scott Jacques ir Bonnie S. Fisher, „Glossing Over Shoplifting: How Thieves Act Normal“, *Deviant Behavior* 36,4 (2015), https://www-tandfonline-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1080/01639625.2014.935651

Vagystėms iš parduotuvių yra būdingas recidyvizmas. Recidyvizmas bendrąja prasme apibūdinamas kaip reiškinys, kai asmuo vieną po kitos padaro dvi ar daugiau nusikalstamų veikų. Anot Viktoro Justickio, recidyvistai išsiskiria iš aplinkinių savo kriminalinio aktyvumo lygiu, asmuo taip elgiasi metai iš metų, tai tampa tarsi „kriminaline karjera“. Recidyvistai yra ne kartą teisti, bausti, jiems kiekvieną kartą skiriamos vis griežtesnės bausmės, tačiau tai jų neatgraso nuo naujų nusikalstamų veikų darymo[114]. Nusikaltėliai eina vogti iš parduotuvių tarsi eitų į darbą, kadangi dauguma asmenų, darančių tokio pobūdžio nusikalstamas veikas, yra bedarbiai. Vagystės iš parduotuvių nereikalauja specialaus pasiruošimo, planavimo, nereikia turėti specialių įrankių, kitaip tariant, šias nusikalstamas veikas daryti yra nesunku, bausmės nėra didelės, pagrobtas prekes nesunku realizuoti, kadangi dėl prastos ekonominės situacijos, mažų atlyginimų ir pensijų, bedarbystės, žmonės ieško kur sutaupyti, kaip įsigyti kokybiškų prekių pigiau. Asmenys, vagiantys iš parduotuvių, neretai turi priklausomybių narkotikams ir alkoholiui, dėl įvairių kitų priežasčių jiems sunku susirasti darbą arba paprasčiausiai jie dirbti nenori. Tai tik keletas priežasčių, kodėl nusikaltėliai tampa recidyvistais ir yra skatinami vogti iš parduotuvių.

Apibendrinant galima teigti, kad dažniausiai iš parduotuvių vagia vidutiniškai 35 metų amžiaus vyrai, bedarbiai, neretai turintys priklausomybę alkoholiui arba narkotinėms medžiagoms, pagrindinio arba vidurinio išsilavinimo, teisti už analogiškas arba kitas nusikalstamas veikas.

[114] Justickis, *supra note*, 6: 200.

4. NUKENTĖJUSIŲJŲ NUO VAGYSČIŲ IŠ PARDUOTUVIŲ AUKŲ CHARAKTERISTIKA IR PASEKMĖS JOMS

Toliau šiame baigiamajame darbe svarbu ištirti kokios parduotuvės dažniausiai kenčia nuo vagysčių iš parduotuvių, kokiomis charakteristikomis jos pasižymi ir kokias pasekmes parduotuvėms sukelia vagystės. Šiuos aspektus svarbu nagrinėti siekiant pasiūlyti tinkamas ir veiksmingas prevencines priemones.

2016 metais Turkijoje buvo atliktas tyrimas[115], kurio metu buvo tiriamas vagysčių iš parduotuvių mastas ir vagysčių poveikis parduotuvėms. Tyrimo metu buvo apklausti 389 parduotuvių vadovai ir buvo nustatyta, kad parduotuvės patiria finansinius nuostolius, kenčia visų tipų mažmeninės prekybos įmonės, bet ypač drabužių parduotuvės, universalinės ir bendrosios parduotuvės, greito maisto restoranai ir prekybos centrai. Parduotuvių vagys daugiausia koncentruojasi į mažas, brangias ir lengvai perparduodamas prekes, ypač mažas elektronikos prekes ir aksesuarus, kosmetiką, sūrį, baterijas, drabužių priedus ir kt. 66,2 proc. apklaustų respondentų nurodė, kad vagystės iš parduotuvių sukuria daug papildomo darbo prekybininkams. 47 proc. respondentų nurodė, kad vagystės iš parduotuvių mažina pelningumą. Taip pat šio tyrimo metu nustatyta, kad parduotuvės dydis ir veiklos metai neturi jokios įtakos vagystėms iš parduotuvių. Tačiau vagystės iš parduotuvių suvokiamos kaip didesnė problema dideliuose prekybos centruose, elektronikos bei kosmetikos parduotuvėse. Elektronikos parduotuvių vadovai nurodė, kad vagystės iš parduotuvių yra didelė problema, kadangi jų parduodamos prekės yra brangios ir lengvai perparduodamos, dėl to tokio tipo parduotuvės yra vagių taikinys. Taip pat tyrimo metu buvo analizuojamos pardavėjų padaromos vagystės iš parduotuvės, kurioje jie dirba. 74,1 proc. respondentų tai vertino kaip rimtą problemą[116].

Vagystės iš parduotuvių mažina prekybininkų pelną, padidina išlaidas ir mažina pajamas, taip pat sumažėja pardavimai, kai dėl vagystės prekės tampa neprieinamos pirkėjams. 2011 metais Jungtinėse Amerikos Valstijose buvo atliktas mokslinis tyrimas[117], kurio metu nustatyta, kad vagys, prieš nuspręsdami vogti iš parduotuvės, atkreipia dėmesį į parduotuvės interjerą, prekių išdėstymą. Parduotuvės, kuriose prekės yra sunkiai pasiekiamos, t. y. prekės yra užrakintos vitrinose, už prekystalių ar kitaip apsaugotos, atgraso vagis nuo nusikalstamos veikos įvykdymo. Tyrimo metu buvo apklausti 20 vagių iš parduotuvių. Jie nurodė, kad vienintelis būdas sustabdyti vagystes iš parduotuvių - dėti prekes į virtinas arba už prekystalių. Kitas nusikaltėlis teigė, kad

[115] Mine Özaşçilar ir Hakki Ozturk, „Shoplifting in Shopping Malls in an Emerging Market: Evidence from Turkey“, *Journal of Applied Security Research* (2021), https://www-tandfonline-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1080/19361610.2021.1933323?scroll=top&needAccess=true.
[116] *Ibid.*
[117] Caroline Cardone ir Read Hayes, „Shoplifter Perceptions of Store Environments: An Analysis of how Physical Cues in the Retail Interior Shape Shoplifter Behavior“, *Journal of Applied Security Research* 7 (2012): 22-58, https://www-tandfonline-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1080/19361610.2012.631178

esminis dalykas yra prekių laikymo vieta, kadangi, jo teigimu: „Jeigu gali prekę laisvai paimti, tai ją ir pasiimi“. Parduotuvės išėjimas taip pat turi daug įtakos parduotuvių viktimizacijai. Respondentai teigė, kad jiems paprasta vogti yra iš vaistinių, kadangi nereikia praeiti pro kasas. Taip pat respondentai nurodė, kad jiems yra paprasta vogti iš parduotuvių, kurios turi sodo reikmenų ir augalų skyrius, esančius lauke. Nors šie skyriai būna aptverti tvora, tačiau vagys permeta prekes per tvorą arba išsikerpa skylę tvoroje, tada patys išeina iš parduotuvės ir pasiima prekes arba jas paima nusikaltimo bendrininkas. Tokiu būdu nesunku vogti prekes, kurios yra pažymėtos įvairiomis magnetinėmis apsaugos priemonėmis. Kai kuriuos vagis atgraso vaizdo stebėjimo kameros, magnetiniai varteliai prie išėjimo ir pirkimo čekių tikrinimas išeinant iš parduotuvės, tačiau dažniausiai nusikaltėliai moka apeiti šias apsaugos priemones – suranda akląsias zonas, kur nestebi vaizdo stebėjimo kameros, į nešulius deda foliją, kad nesuveiktų magnetiniai varteliai ir pan. Kai kurie respondentai teigė, kad lengviau yra vogti iš didelių parduotuvių, kadangi apsaugos darbuotojai dažniausiai nestebi kamerų, jiems sunku stebėti ką kiekvienas pirkėjas veikia parduotuvėje. Taip pat respondentai teigė, kad pirkėjų skaičius parduotuvėje taip pat turėjo įtakos jų apsisprendimui vogti – kuo daugiau pirkėjų, tuo daugiau rizikos būti pastebėtiems vagiant. Taip pat įtakos turi parduotuvės apšvietimas, prekės vieta parduotuvėje[118].

Kaip minėta, vagystės iš parduotuvių padaro daug finansinės žalos prekybininkams, mažina parduotuvių pelningumą. Vagystės iš parduotuvių Europoje 2013-2014 metais sudarė 38 proc., t. y. 15,5 mlrd. JAV dolerių, visų nuostolių, kuriuos patiria prekybininkai. Tais pačiais metais darbuotojai pavogė prekių už 8,8 mlrd. JAV dolerių. 2013-2014 metais daugiausiai pinigų prevencijai išleido Rusija ir Jungtinė Karalystė. Rusijos prekybininkai vagysčių iš parduotuvių prevencijai išleido 6,4 mlrd. JAV dolerių, o Jungtinės Karalystės - 5,3 mlrd. JAV dolerių. 2013-2014 metais pasaulyje įvykdytų vagysčių iš parduotuvių žala siekė 180,38 mlrd. JAV dolerių[119]. 2016 metais Jungtinėse Amerikos Valstijose vagysčių iš parduotuvių žala prekybininkams siekė 50 mlrd. JAV dolerių[120]. Taip pat Jungtinėse Amerikos Valstijose paskaičiuota, kad vidutiniškai vienos vagystės iš parduotuvės metu 2016 metais buvo pavogta prekių už 798,48 JAV dolerius, 2017 metais už 543,28 JAV dolerius, 2018 metais už 546,67 JAV dolerius, 2019 metais už 270,06 JAV dolerius, o 2021 metais už 461,86 JAV dolerius[121]. 2021 metais Jungtinėse Amerikos Valstijose mažmenininkų nuostoliai siekė 94,5 mlrd. JAV dolerių, o 2020 metais – 90,8 mlrd. JAV dolerių. Šios sumos apėmė visus parduotuvių patirtus nuostolius, tačiau patys parduotuvių atstovai

[118] Caroline Cardone ir Read Hayes, *supra note*, 117
[119] „A study of the cost of merchandise theft and merchandise availability for the global retail industry“, GLOBAL THE RETAIL THEFT BAROMETER, *supra note*, 92.
[120] Korgaonkar ir kt., *supra note*, 22.
[121] „Retail Security Survey 2021“, National Retail Federation, žiūrėta 2022 m. rugsėjo 18 d., https://cdn.nrf.com/sites/default/files/2021-08/2021%20National%20Retail%20Security%20Survey%20updated.pdf

teigė, kad didžiausia dalis nuostolių buvo patiriama dėl vagysčių iš parduotuvių[122]. Jungtinėse Amerikos Valstijose per dieną pagrobiama prekių už maždaug 45 mln. JAV dolerių[123]. Jungtinėje Karalystėje 2014-2015 metais iš parduotuvių buvo pagrobta prekių už 613 mln. svarų sterlingų, buvo įvykdyta maždaug 4,1 mln. vagysčių iš parduotuvių. Paskaičiuota, kad vienas prekybos tinklas Jungtinėje Karalystėje prevencinėms priemonėms išleido beveik 3,1 mln. svarų sterlingų per metus[124]. Organizuotų grupių padaromų vagysčių iš parduotuvių žalos dalis lieka nežinoma, tačiau spėjama, kad Jungtinėse Amerikos Valstijose ši žala gali siekti nuo 15 iki 30 mlrd. JAV dolerių kasmet[125]. Autorės nuomone, dėl infliacijos ir kainų augimo parduotuvių patiriami nuostoliai dėl vagysčių gali didėti.

Nors iš anksčiau pateiktų duomenų atrodo, kad parduotuvės kasmet patiria milžiniškus nuostolius dėl vagysčių, tačiau Australijoje 2002 metais Australijos kriminologijos institutas išleido nusikalstamumo prieš verslą apžvalgą, kurioje teigiama, kad parduotuvių patiriamus nuostolius teisingai apskaičiuoti yra sunku, kadangi parduotuvės gali patirti nuostolių ne tik dėl vagysčių, bet gali įsivelti įvairių techninių klaidų. Apžvalgoje nurodoma, kad pateikti skaičiai nuvertina tikrąjį vagysčių iš parduotuvių mastą[126].

Anglijoje ir Velse 2012-2013 metais buvo atliktas verslo viktimizacijos tyrimas. Tyrimo metu buvo apklausti 8058 verslų savininkai arba vadovai. Nustatyta, kad daugiausiai rizikos nukentėti nuo vagysčių turi mažmeninės prekybos parduotuvės, kuriose dirba daugiau nei 10 darbuotojų ir parduotuvės, kurios prekiauja prekėmis, kurias lengva realizuoti. Taip pat didesnė rizika kyla toms parduotuvėms, kurios yra didelių organizacijų dalis ir turi daug atskirų padalinių (pvz. didieji prekybos centrai), o ne mažesnės nepriklausomos įmonės. Tai galima paaiškinti tuo, kad parduotuvėse, kurios turi daug atskirų padalinių, klientų skaičius yra didesnis. Tačiau nusikalstamumas turi didesnį neigiamą poveikį mažoms ir nepriklausomoms parduotuvėms, nes jos negali daug investuoti į prevencines priemones[127].

Vagystės iš parduotuvių gali daryti žalą visuomenės sveikatai. Asmenys, vagiantys iš parduotuvių, dažnai taikosi į tokias prekes kaip vaistai, sveikatos ir grožio priemonės, kūdikių

---

[122] „Retail Security Survey 2022“, National Retail Federation, žiūrėta 2022 m. rugsėjo 18 d., https://cdn.nrf.com/sites/default/files/2022-09/National%20Retail%20Security%20Survey%20Organized%20Retail%20Crime%202022.pdf

[123] „National associaton for shoplifting prevention“, žiūrėta 2022 m. spalio 24 d., https://www.shopliftingprevention.org/the-shoplifting-problem/

[124] „BRC Retail crime survey 2015“, British retail consortium, žiūrėta 2022 m. rugsėjo 22 d., https://brc.org.uk/media/54300/51309-4_2015_crime_survey_report_p7.pdf

[125] „Organized Retail Crime“, Congressionl Research Service, žiūrėta 2022 m. spalio 25 d., https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R41118

[126] Australian institute of criminology, „Crimes Against Business: A Review of Victimisation, Predictors and Prevention“ (2002), žiūrėta 2022 m. rugsėjo 26 d., https://www.aic.gov.au/sites/default/files/2020-05/crimes-againts-business-a-review-of-victomisation-predictors-and-prevention.pdf

[127] Matt Hopkins, „Business, victimisation and victimology: Reflections on contemporary patterns of commercial victimisation and the concept of businesses as ‘ideal victims’“, *International Review of Victimology*, 22(2), 161–178, https://journals-sagepub-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1177/0269758016628948

maistas. Organizuotų grupių įvykdomų vagysčių iš parduotuvių metu, tokių prekių gali būti pagrobiama dideliais kiekiais. Todėl prekės gali būti perpakuojamos, keičiama jų galiojimo data. Be to, šios prekės gali būti laikomos neribotą laiką netinkamomis sąlygomis. Šie veiksniai gali kelti pavojų žmonių, vartojančių greitai gendančias prekes, kurios, jų nuomone yra saugios, bet kurios iš tiesų buvo sugadintos arba kurių galiojimo laikas pasibaigęs, sveikatai[128].

Iš baigiamojo darbo autorės atlikto baudžiamųjų bylų tyrimo taip pat pastebėtina, kad parduotuvių vagys dažniausiai renkasi nedidelius prekybos centrus, kuriuose nedaug darbuotojų ir pirkėjų. Apie prekių išdėstymo reikšmę ar kitus veiksnius, turinčius įtakos vagystės iš parduotuvės padarymui, kaltinamieji ikiteisminio tyrimo metu ir bylos nagrinėjimo teisme metu nepasisakė.

Jungtinėse Amerikos Valstijose 2020 metais atliktas tyrimas taip pat patvirtino, kad vagys iš parduotuvių taikosi į tokias parduotuves, kuriose nėra tinkamos apsaugos, kurios dirba paryčiais ir kuriose dirba minimalus skaičius darbuotojų[129].

Apibendrinant neabejotinai galima teigti, kad verslo viktimizacija moksliniu lygiu tyrinėta ganėtinai mažai. Nuo vagysčių kenčia visų tipų mažmeninės prekybos įmonės, bet ypač drabužių parduotuvės, universalinės ir bendrosios parduotuvės, greito maisto restoranai ir prekybos centrai. Mokslinių tyrimų metu nustatyta, kad parduotuvės dizainas ir prekių išdėstymas taip pat turi daug įtakos vagystėms, aplinka gali net išprovokuoti asmenis vogti.

[128] „Organized Retail Crime“, Congressionl Research Service, *supra note*, 125: 11

[129] Pradeep K. Korgaonkar ir kt., „ Preventing shoplifting: Exploring online comments to propose a model“, *Psychology and Marketing* 37, 1 (2020), https://web-s-ebscohost-com.skaitykla.mruni.eu/ehost/detail/detail?vid=4&sid=41526cf9-abf6-44bf-9ce4-1c124e9352f1%40redis&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=140251328&db=bsu

5. VAGYSČIŲ IŠ PARDUOTUVIŲ VEIKSNIAI

Negalima įvardinti vienos konkrečios priežasties, skatinančios asmenis nusikalsti, tačiau dažniausiai didžiausią įtaką nusikalstamumui daro asmenis supanti aplinka. Kaip teigia Rita Žukauskienė: „Šių asmenų elgesys dažnai nulemtas tokių impulsų, kurie galbūt yra kilę tam tikrais momentais daugelio iš mūsų mintyse, tačiau tokios mintys kelia mums baimę ir nerimą, nes jos pavojingos visuomenėje nusistovėjusiai tvarkai, stabilumui ir saugumui.“[130] Kadangi turtiniai nusikaltimai yra labiausiai paplitusi nusikalstamų veikų rūšis, svarbu nagrinėti šių nusikalstamų veikų priežastis, kas skatina asmenis nusikalsti ir kokie veiksniai tam turi įtakos. Kaip teigia Arūnas Petkus: „Labiausiai paplitusių Lietuvoje turtinio pobūdžio nusikalstamų veikų priežastingumui įtakos turi ir bendri veiksniai, veikiantys visus žmones, ir specifiškesni veiksniai, veikiantys turtinius nusikaltimus pasiekiamas, t. y. gaunamas pelnas, tačiau kalbant apie profesionalus atkreiptinas dėmesys į jų labai aukšto lygio pasirengimą, „kvalifikaciją““.[131]

Veiksnius, turinčius įtakos turtinio pobūdžio nusikalstamoms veikoms ir vagystėms iš parduotuvių, būtų galima suskirstyti į šias grupes:

1. Socialiniai ekonominiai veiksniai. Šiai grupei galima priskirti tai, kad visuomenėje didėja diferenciacija pagal gaunamas pajamas ir tai didina socialinę įtampą. Taip pat skurdą, mokesčių politikos netobulumą, nedarbą tarp asmenų, kurie yra paleisti iš pataisos įstaigų, neužimtumą, išsimokslinimo stoką, žmonių mobilumą, saviugdą vertybinių orientacijų ir poreikių sistemoje, taip pat tai, kad valstybė nepajėgi užtikrinti socialinio ekonominio teisingumo, žmonės materialinius poreikius išaukština neatsižvelgdami į realias galimybes ir valstybė nėra pajėgi padėti socialiai remtiniems asmenims;

2. Politiniai veiksniai. Šiai veiksnių grupei galima priskirti baudžiamosios politikos nestabilumą, politinį nestabilumą, kuris lemia socialinį, ekonominį ir teisinį nestabilumą, tai, kad baudžiamoji ir bausmių vykdymo politika neveiksminga, pataisos įstaigų reforma nėra įgyvendinta iki galo, visuomenė nusikalstamų veikų atžvilgiu ir bendraujant su teisėsaugos institucijomis yra pasyvi, neskaidrumas teisėsaugos veikloje;

3. Teisiniai veiksniai. Šiai grupei priskiriama įstatymų ir kitų teisės aktų kaita bei netobulumas bei oficialaus autentiškojo teisės aiškinimo trūkumas atskirose teisės šakose;

4. Socialiniai psichologiniai veiksniai. Šiai grupei priskiriama dorovinė moralinė krizė, visuomenės ir baudžiamojo teisingumo sistemos solidarumo trūkumas ir didelis turtinių nusikalstamų veikų latentiškumas, „sėkminga neigiama patirtis“;

5. Techniniai veiksniai. Neturima tyrimui atlikti būtinų techninių priemonių, o asmenys, darantys nusikalstamas veikas, turi reikiamas technines priemones. Žmonės per mažai naudojasi

[130] Rita Žukauskienė, *Kriminalinio elgesio psichologija* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006), 11
[131] Babachinaitė, *supra note*, 63: 454

priemonėmis, skirtomis turtui apsaugoti, turtiniams nusikaltimams įtakos turi ir netvarka, apšvietimo trūkumas.[132]

Dar viena vagysčių iš parduotuvių priežastis gali būti kleptomanija. 2012 m. išleistame moksliniame žurnale „Sveikatos mokslai“ psichiatras Jerzy Pobocha nurodė, kad Jungtinėse Amerikos Valstijose 6 iš 1000 suaugusių žmonių patiria kleptomanijos simptomus. Lenkijoje kleptomanija diagnozuojama retai. Dažnai diagnozavus kleptomaniją, kartu diagnozuojami ir impulsyvumas, psichopatija, nuotaikos sutrikimai ir obsesinio kompulsinio spektro sutrikimai. Iš 101 suaugusiojo, kuriems buvo diagnozuota kleptomanija, 73,3 proc. buvo moterys. Straipsnio autorius pabrėžia, kad reikia surasti griežtus gydymo metodus, kad būtų išvengta pakartotinio, kleptomanija sergančių žmonių, nusikalstamumo. Vagystes dažniausiai įvykdo asmenys, turintys asmenybės sutrikimų, narkomanai, priklausomi nuo alkoholio ir azartinių lošimų, turintys isteriškų asmenybės bruožų[133].

Jungtinėse Amerikos Valstijose 2019 metais atlikti tyrimai rodo, kad vagystės iš parduotuvių yra susijusios su depresija, suicidinėmis mintimis, asmenybės sutrikimu, impulsyvumu, priklausomybe nuo nikotino, narkotinių medžiagų ar alkoholio, asocialiu elgesiu ar gėda. Jungtinių Amerikos Valstijų nacionalinė vagysčių iš parduotuvių prevencijos organizacija atliko tyrimą, kuriame dalyvavo 16 000 respondentų. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad 72 proc. žmonių iš apklaustųjų vagia iš parduotuvių impulsyviai. Nors vagystės iš parduotuvių yra susijusios su neigiamais psichiniais veiksniais, kai kurie asmenys nurodo, kad vagia iš parduotuvių dėl ekonominių priežasčių, pavyzdžiui dėl negalėjimo įsigyti tam tikrų daiktų ar dėl pajamų stygiaus, kurias gauna pardavę pavogtas prekes. Gėda yra svarbus veiksnys, dėl kurio asmenys nustoja vogti iš parduotuvių. Tačiau kai kurie asmenys, vietoj to, kad jaustų gėdą ir teistų save už netinkamą elgesį, jaučia sau užuojautą. Dėl šios priežasties asmenys toliau vagia iš parduotuvių ir pastato save į aukos vaidmenį[134].

2009 metais Mauricijuje, Mauricijaus universitete buvo atliktas tyrimas, kurio metu buvo tiriami paaugliai, vagiantys iš parduotuvių. Tyrimo metu apklausta 400 paauglių ir buvo nustatyti 6 skirtingi vagysčių iš parduotuvių motyvai. Pavyzdžiui socialinis motyvas, kuris apima bendraamžių įtaką vagystėms iš parduotuvių, o patirties motyvas apima potraukį naujovėms arba naujoms patirtims. 46 proc. apklaustų paauglių teigė, kad bent kartą vogė iš parduotuvių, tačiau daugeliu atvejų bausmės buvo veiksmingos ir atgrasė paauglius nuo kitų vagysčių iš parduotuvių. Taip pat tyrimas atskleidė, kad lytis ir amžius turėjo įtakos vagysčių iš parduotuvių motyvams.

[132] Babachinaitė, *supra note*, 63: 454-460.
[133] Jerzy Pobocha, „Impulse-control disorders in forensic psychiatry“, *Sveikatos mokslai*, 22, 2 (2012): 114-115, https://sam.lrv.lt/uploads/sam/documents/files/Veiklos_sritys/Sveikatos_mokslai/Moksliniai_straipsniai%E2%80%93zurnalas_Sveikatos%20mokslai/2012m/2012SM2.pdf#page=114
[134] Miranda M. Nadeau, Aaron B. Rochlen and Robert Tyminski, *supra note*, 21.

Pavyzdžiui, paauglius vogti iš parduotuvių motyvuoja malonumų, įspūdžių ir linksmybių siekimas, ir tai yra svarbesnis veiksnys nei ekonominės naudos siekimas, tai nesusiję su paauglių socialine ir ekonomine kilme. Nuo 30 proc. iki 40 proc. paauglių įsitraukia į vagystes iš parduotuvių, tačiau jiems subrendus nusikalstamų veikų dažnis sumažėja. Jaunesni parduotuvių vagys yra labiau motyvuoti vogti, kadangi jie dėl savo amžiaus negali legaliai įsigyti tam tikrų produktų. Paaugliai yra labiau linkę eksperimentuoti, priešinasi tėvų diegiamoms vertybėms ir ideologijoms, o tai gali tik labiau paskatinti paauglius vogti iš parduotuvių. Taigi, paaugliai pradeda vogti iš parduotuvių dėl brendimo, o sulaukę pilnametystės gali lengvai atsisakyti tokio deviantinio elgesio. Ryšys tarp lyties ir vagysčių iš parduotuvių buvo intensyvių mokslinių diskusijų objektas. Vyrauja populiarus stereotipas, kad moterys vagia iš parduotuvių dažniau nei vyrai. Nors tyrimai parodė, kad vyrai iš parduotuvių vagia dažniau nei moterys, tačiau kyla tam tikrų prieštaravimų, ypač su drabužių pardavimo vietomis, kuriose vyrauja moterų daromos vagystės. Moteris vogti iš parduotuvių gali labiau skatinti psichologiniai ir socialiniai veiksniai, o vyrus labiau skatina patirtiniai motyvai[135].

Veiksnius, motyvuojančius paauglius vogti iš parduotuvių, galima suskirstyti į šias grupes:

1. Socialiniai motyvai – draugų įtaka, nes draugai vagia ir drįsta vogti iš parduotuvių. Taip pat paaugliams teigiama, kad jie negali įsigyti arba negali legaliai įsigyti norimos prekės, o tai paauglius skatina vogti;

2. Neigiamas prekybininkų motyvų suvokimas – paaugliai vagia iš parduotuvių, nes mano, kad prekybininkai apgaudinėja žmones, nes parduotuvės uždirba daug pelno, parduotuvės per daug užsikelia kainas;

3. Patirtiniai motyvai – paaugliams vagystės iš parduotuvių yra kaip pasilinksminimo būdas, sukelia jaudulį, įspūdžius arba paaugliai tai daro smalsumo vedini. Taip pat paaugliai vagystes iš parduotuvių mato kaip iššūkį, jie mėgsta tai daryti arba galvoja, kad visi vagia iš parduotuvių;

4. Neigiamas parduotuvės aplinkos suvokimas – paaugliai mano, kad parduotuvė nepasiges pavogtos prekės, vagystė neturės jokios neigiamos įtakos parduotuvei, daryti šias nusikalstamas veikas yra lengva;

5. Ekonominiai motyvai – paaugliai nenori mokėti už prekes arba nori užsidirbti pinigų perparduodant vogtas prekes kitiems. Taip pat vagiamo daikto labai reikia jiems arba jų draugams;

[135] Girish Prayag ir Thanika Devi Juwaheer, "Exploring Teenagers Shoplifting Motivations and Perceptions of Deterrence Measures - A Case Study of Mauritius", *University of Mauritius research journal* 15, (2009): 44, https://www.ajol.info/index.php/umrj/article/view/130969/120553

6. „Kontrabandos“ motyvas – paaugliams gėda arba draudžiama pirkti tam tikras prekes.[136]

2019 metais Mauricijuje, Mauricijaus universitete atlikto tyrimo metu nustatyta, kad daugiausiai įtakos vagystėms iš parduotuvių turi ekonominiai, socialiniai ir asmeniniai veiksniai. Tačiau nepilnamečius labiausiai motyvuoja malonumas, linksmybių bei įspūdžių siekimas, kurie yra gaunami vagiant iš parduotuvių[137]. Taip pat buvo nustatyta, kad paaugliai nusprendžia vogti iš parduotuvių dėl mažos sugavimo rizikos. Skurdas, kerštas tėvams, savigarba taip pat gali būti rimti motyvatoriai. Taigi, iš pateiktų tyrimų rezultatų galima daryti išvadą, kad yra įvairių vagysčių iš parduotuvių motyvų, tačiau ne visi jie turi vienodą įtaką paaugliams[138].

Jūratė Galinaitytė teigia: „Dauguma individų nėra linkę nusikalsti, nors tam yra palankios sąlygos. Jų elgesį lemia vadinamosios socialinės kontrolės (vidinės ir išorinės) elementai. Vidinę kontrolę sudaro šie komponentai: sąžinė, savikontrolė, adekvatus savęs vertinimas, „ego“ jėga, gerai išsivystęs pasipriešinimas deviaciniam elgesiui, atsakomybės jausmas, etinės vertybės, orientacijos ir kt. Tai vidiniai elgesio reguliatoriai. Išorinė kontrolė yra sustruktūrintas „buferis“ asmenybę supančiame sociume, kuris jai nubrėžia tam tikras moralines teisines ribas. Jį sudaro moralės ir teisės reikalavimai, viešoji nuomonė ir jų socialinių institutų palaikymas. Būtent visos šios dalys stabdo individą neteisėtomis priemonėmis įgyvendinti asmeninius poreikius.“[139] Autoriai M. R. Gottfredsonas ir T. Hirschi teigia, kad pagrindinė nusikalstamumo priežastis yra žema savikontrolė. Žema savikontrolė susiformuoja ankstyvame amžiuje ir priklauso ne tiek nuo paties asmens, kiek nuo auklėjimo trūkumo. Dėl žemos savikontrolės kalti tėvai, kurie nesugeba tinkamai socializuoti vaiko, skiria vaikams neadekvačias bausmes, patys tėvai linkę nusikalsti. Kaip minėta, aplinkos veiksniai taip pat turi įtakos nusikalstamumui. Teigiama, kad tokie veiksniai, kaip pastovus darbas, vedybos, gyvenimo stiliaus pakeitimas gali padėti asmeniui nustoti užsiėminėti nusikalstamomis veiklomis[140].

Darbuotojų padaromos vagystės iš parduotuvių, kuriose jie dirba, taip pat yra rimta problema, todėl pabrėžtina darbuotojų organizacinio prisirišimo svarba. 2016 metais Turkijoje atlikto tyrimo metu nustatyta, kad tai apima pasitenkinimą darbu, gerovę ir našumą, taip pat gali sustiprinti darbuotojo „globėjo“ elgesį, užsiimant vagysčių iš parduotuvių prevencija. Parduotuvių vadovai komentavo, kad dėl ribotų parduotuvių pardavėjų karjeros galimybių jie dažnai keičia darbdavį. Tai gali lemti silpną organizacinį prisirišimą prie darbdavio, nes darbuotojo ir organizacijos prieraišumui išsivystyti reikia laiko. Be to, kadangi darbuotojų mokymo programos

[136] *Ibid,* 55
[137] *Ibid,* 135
[138] *Ibid,* 47
[139] Babachinaitė, *supra note*, 63: 173
[140] Žukauskienė, *supra note,* 130: 135-138

laikomos papildomomis išlaidomis, programos, skirtos parduotuvių vagims aptikti, užkirsti kelią ir sulaikyti, yra labai retos. Tačiau darbuotojų mokymo programos gali padėti išlaikyti organizacinį prisirišimą, nes pateikia aiškią informaciją apie įmonės politiką, kuria siekiama užkirsti kelią vagystėms iš parduotuvės[141].

Parduotuvės didžiausius nuostolius patiria dėl klientų vagysčių ir darbuotojų vagysčių. 2014 metais Malaizijoje atlikto tyrimo metu nustatyta, kad darbuotojus vogti skatina finansiniai poreikiai, priklausomybės. Nustatyta, kad 20 proc. darbuotojų niekada nevogs iš parduotuvės kurioje dirba, 20 proc. darbuotojų vogs visada, nepaisant aplinkybių ir 60 proc. darbuotojų vogs, jei atsiras poreikis ir galimybės. Parduotuvės saugumo patikrinimo nebuvimas, neatnaujinti inventorizacijos aktai, nevykdomas auditas sudaro galimybę darbuotojams vogti iš savo darbdavio. Taip pat, ar darbuotojas įvykdys nusikalstamą veiką parduotuvėje, kurioje dirba, priklauso ir nuo darbuotojo asmeninių savybių, tokių kaip nesąžiningumas, godumas, savanaudiškumas, neatsakingumas ir kt. Taip pat šie asmenys gali būti susiję ir su kitokiu deviantiniu elgesiu, pavyzdžiui alkoholizmu, narkomanija, priklausomybe nuo lošimų. Asmenis vogti iš parduotuvės, kurioje dirba, gali skatinti ir per mažas darbo užmokestis, paskatinimų už atliktą darbą nebuvimas, jausmas, kad darbdaviai išnaudoja darbuotojus[142].

2022 metais šoktelėjus elektros kainoms prekybininkai vardan taupymo sumetimų prigesino šviesas parduotuvėse. Baigiamojo darbo autorės nuomone, tai galėjo paskatinti asmenis vogti iš parduotuvių, kadangi parduotuvėse buvo mažiau šviesos, asmenys galėjo jaustis saugesni darydami nusikalstamas veikas, taip pat tai galėjo sumažinti apsaugos darbuotojų matomumą.

Per pastaruosius 20 metų buvo pradėti tyrimai, siejantys nusikalstamumą su tam tikrais mažmeninės prekybos parduotuvių interjero aspektais, įskaitant tai, kaip parduotuvės aplinka veikia darbuotojų ir vartotojų elgesį, nusikalstamą elgesį ir parduotuvių vagysčių suvokimą. Tyrimų metu buvo nustatyta, kad parduotuvės interjeras turi įtakos vagystėms, aplinka gali net išprovokuoti asmenis nusikalsti, tam tikri parduotuvių dizainai tarsi kviečia nusikaltėlius vogti[143].

Pastebėtina, kad vagystėms iš parduotuvių daug neigiamos įtakos turi ir priklausomybės alkoholiui bei narkotinėms medžiagoms. Baigiamojo darbo autorei atlikus tyrimą ir išanalizavus 150 baudžiamųjų bylų vagysčių iš parduotuvių srityje pastebėta, kad 35 proc. kaltinamųjų buvo priklausomi nuo alkoholio arba narkotinių medžiagų. Dėl šios priežasties priklausomi asmenys vagia iš parduotuvių brangesnes prekes, kurias vėliau parduoda turguje arba gatvėje sutiktiems asmenims ir už gautus pinigus perka narkotines medžiagas. 2015 metais Jungtinėse Amerikos

[141] Mine Özaşçilar ir Hakki Ozturk, *supra note*, 115
[142] Krishna Moorthy, Arumugam Seetharaman, Nahariah Jaffar ir Yeap Peik Foong, „Employee Perceptions of Workplace Theft Behavior: A Study Among Supermarket Retail Employees in Malaysia“, *Ethics & Behavior* 25, 1 (2015), https://www-tandfonline-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1080/10508422.2014.917416?src=recsys
[143] Caroline Cardone ir Read Hayes, *supra note*, 117

valstijose buvo atliktas mokslinis tyrimas, kurio metu buvo apklausti 11 vyrų ir 12 moterų, kurie vagia iš parduotuvių ir yra priklausomi nuo narkotinių medžiagų. Respondentai teigė, kad vogdami iš parduotuvių jie gauna greitų ir lengvų pinigų, mano, kad vagystės iš parduotuvių yra mažai žalos padarantis nusikaltimas. Taip pat daugiau apklaustų moterų vagystes iš parduotuvių laiko profesine veikla, darbu. Visi respondentai nurodė, kad pagrindinė priežastis, kodėl vagia iš parduotuvių yra siekis gauti pinigų už kuriuos galės įsigyti narkotikų.[144]

Baigiamojo darbo autorei išanalizavus 150 baudžiamųjų bylų taip pat pastebėta, kad 54 proc. asmenų pagrobtas prekes parduoda turguje arba gatvėje sutiktiems asmenims. Kai kurie kaltinamieji teigė, kad žmonės turguje laukia ir prašo, kad šie ką nors pavogtų iš parduotuvės ir parduotų. Autorės nuomone, tai sąlygoja nepriteklius arba kitos ekonominės priežastys.

Apibendrinant galima teigti, kad nėra vienos konkrečios priežasties, kuri sąlygotų vagystes iš parduotuvių. Paaugliams ir suaugusiems žmonės įtaką daro iš dalies skirtingi veiksniai. Teigiama, kad paauglius vogti iš parduotuvių labiausiai motyvuoja linksmybių bei įspūdžių siekimas, naujų patirčių troškimas. Suaugusieji daugiausiai vagia iš parduotuvių vedini finansinių, ekonominių veiksnių. Taip pat vagystėms iš parduotuvių įtakos gali turėti įvairūs psichiniai veiksniai.

[144] Gail A. Caput, Anna King, „Shoplifting by Male and Female Drug Users: Gender, Agency, and Work“, *SAGE journals*, žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 18 d., https://journals-sagepub-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1177/0734016814568012

6. VAGYSČIŲ IŠ PARDUOTUVIŲ PREVENCIJA

Nusikalstamumo prevencija yra vienas svarbiausių kriminologijos mokslo uždavinių. Yakov Gilinskiy teigia: „Nusikaltimų prevencija suprantama kaip visuomenės, socialinės kontrolės institucijų, atskirų piliečių poveikis nusikalstamumo veiksniams, kurie mažina nusikalstamumą ir/arba keičia jo struktūrą bei užkerta kelią galimiems nusikaltimams. Nusikaltimų prevencija yra priimtinesnė, demokratiškesnė, liberalesnė, pažangesnė nei bausmės ir prievarta.“[145] Kadangi bausmės Lietuvoje už vagystes iš parduotuvių nėra griežtos, dažnai neatgraso asmenų nuo šių nusikalstamų veikų darymo, svarbu apžvelgti prevencines priemones, kurias taiko parduotuvės ir išanalizuoti jų veiksmingumą.

Nusikalstamų veikų ir administracinių nusižengimų prevencijos funkcija yra priskirta policijai. 2021 metais Valstybės kontrolė pristatė valstybinio audito ataskaitą „Policijos vykdoma nusikaltimų prevencija ir tyrimas“. Audito rezultatai parodė, kad nusikalstamų veikų prevencijai trūksta integralios sistemos, nėra nusikaltimų prevencijos koordinatoriaus šalies mastu, policijos ir kitų nusikaltimų prevencijos sistemoje dalyvaujančių subjektų funkcijos ir atsakomybės nesuderintos, nusikaltimų prevencijos priemonių poveikis nėra matuojamas, nors Lietuvoje registruotas nusikalstamumas mažėja, tačiau realų nusikalstamumą parodytų tik viktimologiniai tyrimai, kurie šiuo metu nėra atliekami, tobulintinas policijos žmogiškųjų išteklių ir darbo krūvių valdymas. Valstybės kontrolė pateikė rekomendacijas Lietuvos Respublikos Vyriausybei, Vidaus reikalų ministerijai, Policijos departamentui:

„-sukurti ir įgyvendinti nusikaltimų prevencijos organizavimo modelį;

-atlikti nusikaltimų latentiškumo tyrimus;

-patvirtinti prevencijos priemonių matavimo metodiką;

-taikyti nusikaltimų prevencijos priemones atsižvelgiant į kriminogeninę situaciją;

-sukurti duomenų kaupimo sistemą apie rizikos asmenis;

-nustatyti pareigūnų skaičiaus padalinyje planavimo kriterijus;

-didinti pareigūnų praktinių mokymų apimtis“[146] ir kt.

Kaip matyti, nusikalstamų veikų prevencija Lietuvoje nėra efektyvi ir yra stipriai tobulintina. Dėl šios priežasties kiekvienas fizinis ir juridinis asmuo turi saugoti save ir savo turtą nuo nusikalstamo kėsinimosi.

1998 metais Junginėse Amerikos Valstijose buvo atliktas tyrimas siekiant nustatyti kokios nusikaltimų prevencijos priemonės yra veiksmingos, o kokios ne. Tyrimo autoriai teigia,

---

[145] Yakov Gilinskiy, „Crime prevention: theory and practice“, *Jurisprudencija* 10 (1998): 108, file:///C:/Users/gavai/Downloads/admin,+013_gilinskiy.pdf

[146] „Teisės ir teisėtvarkos komitete pristatyta valstybinio audito ataskaita parodė, kad siekiant laiku atskleisti nusikaltimus, reikia tobulinti policijos vykdomą nusikaltimų prevenciją ir tyrimą“, Lietuvos Respublikos seimas, žiūrėta 2022 m. liepos 31 d., https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35403&p_k=1&p_t=275505

kad siekiant mažinti bet kokios rūšies nusikalstamumą, svarbu pradėti vaikams ankstyvame amžiuje diegti tinkamas vertybes, į vaikų švietimą mokykloje įtraukti užsiėmimus, kuriuose vaikai būtų mokomi apie nusikalstamumą, jo žalą ir pasekmes. Autorių nuomone, tai padėtų užkirsti kelią nusikalstamumui vyresniame amžiuje. Taip pat mokyklose labai trūksta socialinius įgūdžius, tokius kaip streso valdymas, problemų sprendimas, savikontrolė ir emocinio intelekto lavinimas, formuojančių užsiėmimų. Šie užsiėmimai gali turėti teigiamos įtakos mažinant nusikalstamumą ir asmenų piktnaudžiavimą narkotinėmis medžiagomis.[147]

Siekiant apsaugoti prekes nuo vagysčių parduotuvės dažnai naudoja apsaugos žymas. Šios žymos dažniausiai naudojamos drabužių parduotuvėse, tačiau jos naudojamos ir maisto prekių, statybos prekių, elektronikos bei kitose parduotuvėse siekiant apsaugoti vertingas ir dažnai vagiamas prekes. Apsaugos žymoms prekybininkai dažnai teikia pirmenybę, kadangi prekė lieka lengvai prieinama pirkėjams. Prieš analizuojant apsaugos žymų veiksmingumą, pirmiausiai reikėtų išanalizuoti kokios žymos yra naudojamos praktikoje ir kaip jos veikia.

1. Apsaugos žymos su rašalu. Šios žymos nėra elektroninės, jas ant drabužių uždeda gamintojas, o pardavėjas parduodant rūbą jas nuima. Kai ši žyma yra pažeidžiama, iš ant žymos esančios kasetės išbėga rašalas, kuris nepataisomai sugadina drabužį.[148]
2. Elektroninės apsaugos žymos. Šios žymos naudojamos bene dažniausiai. Elektroninio stebėjimo sistemas sudaro trys komponentai: elektroninė apsaugos žyma, kuri yra uždėta ant prekės, detektoriniai vartai su įmontuotomis radijo antenomis (dažniausiai yra prie parduotuvės išėjimų) ir valdymo blokas. Detektoriniai vartai skleidžia pavojaus signalą jeigu pro juos nešama prekė su nepašalinta apsaugos žyma. Tam, kad neutralizuoti šių vartų veikimą vagys į savo nešulius kloja storą sluoksnį folijos arba išima šias žymas su specialiu magnetu. 2015 m. šias apsaugos žymas naudojo 73 proc. prekybininkų visame pasaulyje.[149]
3. Hibridinės apsaugos žymos. Tai rašalo žymų ir elektroninių žymų junginys.

2017 metais buvo tiriamas apsaugos žymų veiksmingumas ir įtaka vagystėms iš parduotuvių. Tyrimo metu nustatyta, kad apsaugos žymos veiksmingos, nes jas sunku nuimti nuo prekių. Žymos su rašalu gali nepataisomai sugadinti prekę, kurią vėliau bus sunku realizuoti. Tačiau jei tokią žymą bandoma nuimti parduotuvėje, išbėgęs rašalas sugadins prekę ir jos nebus galima grąžinti į prekybą, dėl ko prekybininkai patirs nuostolių. Vertinant elektroninės žymos ir detektorinių vartų veiksmingumą svarbu paminėti jų trūkumus. Tyrimo metu apklausti parduotuvių darbuotojai nurodė, kad neretai pasitaiko klaidingų detektorinių vartų garsinių signalų. Tai vyksta dėl įvairių

[147] Sherman, *supra note*, 20.
[148] Sidebottom, *supra note*, 15.
[149] *Ibid*.

priežasčių, bet ne dėl vagystės. Šie klaidingi signalai silpnina darbuotojų reakciją į šiuos signalus, mažina pasitikėjimą detektoriniais vartais. Tačiau retkarčiais klaidingai suveikiantys detektoriniai vartai gali turėti ir priešingą efektą – priminti parduotuvių vagims, kad parduotuvė naudoja apsaugos priemones nuo vagysčių. Taip pat tyrimo metu nustatyta, kad veiksmingesnės yra lengvai pastebimos apsaugos žymos.[150]

Elektroninės apsaugos žymos yra vienos veiksmingiausių apsaugos nuo vagysčių iš parduotuvių priemonių. Tačiau Jungtinėje Karalystėje 2018 metais buvo atliktas mokslinis tyrimas, kurio metu buvo apklausti 32 vagys iš parduotuvių. Vienas iš tyrimo metu apklaustų respondentų nurodė, kad esant tam tikrai temperatūrai elektroninės apsaugos žymos neveikia. Todėl jeigu šalti maisto produktai žymimi šiomis etiketėmis, tai toks žymėjimas neturi jokios prasmės. Kitas respondentas nurodė, kad parduotuvės deda apsaugos žymas ant produktų, bet nededa detektorinių vartų prie išėjimo, todėl toks prekių žymėjimas neteikia jokios naudos ir yra nuostolingas parduotuvėms[151].

Elektroninės apsaugos žymos parduotuvėse naudojamos nuo septintojo dešimtmečio, jos yra patikrinta ir labai patikima apsaugos nuo vagysčių priemonė, tačiau šios žymos vis dar kelia diskusijų, ar jos tikrai yra tokios patikimos ir atsiperka, nėra nuostolingos. Jungtinėse Amerikos Valstijose 2006 metais parduotuvių tinklas, turintis daugiau nei 1000 parduotuvių, kurių daugiausiai yra prekybos centruose, prekiaujantis apranga jaunimui ir generuojantis 3 mlrd. JAV dolerių per metus pelną, atliko eksperimentą, kurio metu kietąsias elektronines apsaugos žymas pakeitė į minkštąsias etiketes. Perėjimo nuo vienos technologijos prie kitos tikslas buvo trejopas: a) sumažinti prekių, sugadintų įdėjus standžiąją etiketę, kiekį; b) didinti pardavimus laikantis prielaidos, kad eilės prie kasų judės greičiau, nes pardavėjui nereikės išimti kietosios apsaugos žymos; c) sumažinti darbo užmokestį darbuotojams, nes darbuotojams nebereikės segti į parduodamus drabužius apsaugos žymų. Vagysčių iš parduotuvių mažinimas nebuvo pagrindinis tikslas, buvo manyta, kad vagysčių skaičius parduotuvėse išaugs, kadangi apsaugos žymos nebus matomos drabužiuose, todėl atgrasomasis poveikis bus mažesnis. Minkštosios žymos buvo įsiuvamos į drabužių siūles gamyklose. Šis eksperimentas kainavo papildomų išlaidų, kadangi parduotuvės turėjo įsigyti specialius įrenginius, kurie skirti deaktyvuoti minkštąsias žymas. Duomenys apie minkštųjų žymų veiksmingumą buvo renkami nuo 2006 m. sausio mėnesio iki 2007 m. rugsėjo mėnesio. Tyrimo metu nustatyta, kad vagysčių iš parduotuvių skaičius vis augo – 2006 m. rugsėjo mėnesį vagysčių buvo užfiksuota 36 proc. daugiau nei prieš įdiegiant minkštąsias apsaugos žymas, 2007 m. sausio mėnesį vagysčių buvo užfiksuota 53 proc. daugiau. Pastebėta, kad darbo krūvis parduotuvės darbuotojams sumažėjo, nes nereikėjo segti kietųjų apsaugos žymų,

[150] Sidebottom, *supra note*, 15
[151] James Hunter, Laura Garius, Paul Hamilton ir Azrini Wahidin, *supra note*, 107: 81

tačiau vagysčių skaičius smarkiai išaugo ir padaugėjo darbo apsaugos darbuotojams. Taip pat persirengimo kabinose buvo randama daug minkštųjų apsaugos žymų, nes jas lengva iškirpti nesugadinant drabužio bei patys parduotuvių darbuotojai prisipažino vogę drabužius, nes nereikėjo specialaus įrenginio, kuris skirtas kietosioms žymoms išimti iš drabužių. Apskaičiuota, kad naudojant kietąsias apsaugos žymas parduotuvėje vidutiniškai buvo įvykdomos 44 vagystės per mėnesį, o naudojant minkštąsias žymas vagysčių skaičius išaugo iki vidutiniškai 90 vagysčių per mėnesį[152].

Siekiant užkirsti kelią vagystėms iš parduotuvių labai svarbus ir žmogiškasis faktorius. 2010 metais Švedijoje, Suomijoje ir Norvegijoje buvo atliktas mokslinis tyrimas, kurio rezultatai atskleidė, kad parduotuvės personalas atlieka lemiamą vaidmenį užkertant kelią vagystėms iš parduotuvių, visose trijose šalyse veiksmingiausias būdas apsisaugoti nuo vagysčių yra pakankamai gerai apmokyti darbuotojai. Tarp įvairių formalaus stebėjimo formų elektroninės signalizacijos žymos laikomos veiksmingiausiomis užkertant kelią vagystėms iš parduotuvių.

1976 metais Jungtinėse Amerikos Valstijose buvo atliktas tyrimas, kurio metu drabužių parduotuvėje 20 dienų buvo pakabinti įspėjamieji ženklai, ant kurių buvo parašyta „Vagystė iš parduotuvės yra nusikaltimas“, „Vagystė iš parduotuvės nepakelia nuotaikos“, „Vagystės iš parduotuvių didina infliaciją“. Tyrimo metu nustatyta, kad per 20 dienų, kol parduotuvėje kabėjo įspėjamieji ženklai, vagysčių sumažėjo beveik perpus. Šie ženklai niekaip nepaveikė pardavimų skaičiaus. Taigi tyrimo autoriai rekomenduoja tokių įspėjamųjų ženklų naudojimą parduotuvėse, kadangi tai yra nebrangus ir veiksmingas būdas sumažinti vagystes iš parduotuvių[153].

Siekiant mažinti vagystes iš parduotuvių, kurias įvykdo parduotuvėse dirbantys asmenys, labai svarbus darbdavių įsitraukimas – svarbu priimti teisingus organizacinius sprendimus ir valdymo veiksmus. Bet kokia neteisybė vadovų veiksmuose gali sukelti neigiamas pasekmes ir viena iš jų, kad darbuotojai ims vogti iš darbdavio. Taip pat svarbu etiškas vadovų elgesys su darbuotojais. Etiško klimato kūrimas gali padėti užkirsti kelią disfunkcinės kultūros įtakai ir plitimui. Žmonės, dirbę neetiškoje aplinkoje nurodė, kad nuolat vogė iš savo darbdavių ir manė, kad nedaro nieko blogo. Suvokiamas bausmės tikrumas yra puiki priemonė atgrasinti darbuotojus nuo vagysčių. Darbuotojai gali įsitraukti į vagystes iš parduotuvės, kurioje dirba, jeigu pamatys, kad jų kolegos vagia ir lieka nenubausti. Todėl vagystę įvykdžiusio darbuotojo atleidimas iš darbo yra ne tik būdas atsisakyti nesąžiningo darbuotojo, bet ir parodyti kitiems darbuotojams, kad toks

[152] Adrian Beck ir Walter Palmer, „The Importance of Visual Situational Cues and Difficulty of Removal in Creating Deterrence: The Limitations of Electronic Article Surveillance Source Tagging in the Retail Environment“, *Journal of Applied Security Research* 6, 1 (2010), https://www-tandfonline-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1080/19361610.2011.529412

[153] Patrick M. McNees, Daniel S. Egli, Rebecca S. Marshall, John F. Schnelle, Todd R. Risley, „SHOPLIFTING PREVENTION: PROVIDING INFORMATION THROUGH SIGNS“, *Journal of Applied Behavior Analysis* Volume 9, Issue 4 (1976): 401-402, https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1312021/?page=3

nusikalstamas elgesys nebus toleruojamas. Darbuotojų vagystės yra labiau tikėtinos tose parduotuvėse, kurios aiškiai neapibrėžia kovos su vagystėmis politikos[154].

Atsiradus savitarnos kasoms vagys sugalvojo naujų būdų kaip daryti nusikalstamas veikas parduotuvėje. Pavyzdžiui, apkeisti brūkšninių kodų lipdukus – nuo pigesnės prekės brūkšninį kodą uždėti ant brangesnės, vietoj brangesnės sveriamos prekės pasirinkti pigesnę, pavyzdžiui, vietoje pistacijų riešutų pasirinkti žemės riešutus, kurie yra pigesni, nenuskenuoti kai kurių prekių, nuskenavus prekes už jas nesumokėti. Savitarnos kasos yra montuojamos taip, kad keli klientai vienu metu galėtų judėti greitai ir patogiai, didesnis prioritetas teikiamas ne saugumui, o sklandumui. Taip pat paprastai savitarnos kasose dirba vienas parduotuvės darbuotojas, kuriam yra neįmanoma prižiūrėti visus klientus[155]. 2022 metais „Lidl“ parduotuvės Lietuvoje pradėjo diegti apsauginius vartelius prie savitarnos kasų, kurie atsidaro ir leidžia išeiti iš parduotuvės tik nuskenavus pirkimo kvitą. Tokie varteliai yra veiksmingi tik tais atvejais, kai asmuo siekia išeiti iš parduotuvės nieko nepirkdamas arba nesusimokėjęs už prekes, tačiau išeiti iš parduotuvės nieko neperkant galima pro kasas, kuriose pardavėjas nuskenuoja prekes. Mokslinių tyrimų apie šių vartelių veiksmingumą darbo autorei rasti nepavyko, tačiau, autorės nuomone, šie varteliai yra mažai veiksmingi siekiant užkardyti vagystes iš parduotuvių, kadangi nėra patikrinama, ar pirkėjas nuskenavo visas prekes, ar teisingai pasirinko prekių kategorijas, ar neperklijavo brūkšninių kodų.

Baigiamojo darbo autorei išanalizavus 150 baudžiamųjų bylų vagysčių iš parduotuvių srityje nustatyta, kad 100 proc. parduotuvių buvo veikiančios vaizdo stebėjimo kameros, tačiau ne visose parduotuvėse nuolat buvo apsaugos darbuotojai. Nedidelės parduotuvės dažnai neinvestuoja į nuolat dirbantį apsaugos darbuotoją, kai kuriose parduotuvėse apsaugos darbuotojas dirba ne pilną darbo dieną, o kai kuriose parduotuvėse tokio darbuotojo visai nėra. Asmenys, vykdantys vagystes iš parduotuvių, žino šiuos faktus ir dėl to dažniausiai renkasi šias parduotuves vagystėms. Dėl šios priežasties rekomenduotina net ir nedidelėms parduotuvėms skirti daugiau dėmesio apsaugai, įdarbinti darbuotojus, kurie nuolat stebėtų vaizdo kameras, budėtų prie kasų arba išėjimo. Šios priemonės padėtų užkardyti vagystes iš parduotuvių ir atgrasinti asmenis nuo šių nusikalstamų veikų darymo.

Baigiamojo darbo autorės nuomone, pagrindiniai veiksniai, turintys neigiamos įtakos vagystėms iš parduotuvių Lietuvoje yra priklausomybės alkoholiui arba narkotinėms medžiagoms, nedarbas, mažos pensijos. Mažinant priklausomų nuo alkoholio ar narkotinių medžiagų asmenų daromas vagystes iš parduotuvių, autorės nuomone, teismai atlieka prevencinę funkciją. Skiriant

[154] Krishna Moorthy, Arumugam Seetharaman, Nahariah Jaffar ir Yeap Peik Foong, *supra note*, 142
[155] Emmeline Taylor, „‘COPS and Robbers’: Customer operated payment systems, self-service checkout and the impact on retail crime“ iš *Retail Crime: International Evidence and Prevention*, Vania Ceccato ir Rachel Armitage (2018), 99-120, žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 21 d., https://openaccess.city.ac.uk/id/eprint/21566/3/COPS%20and%20Robbers%20chapter_Oct%2017.pdf

bausmės vykdymo atidėjimą, vadovaujantis BK 75 str., teismas gali paskirti asmeniui įpareigojimus gydytis priklausomybės ligas, dirbti, mokytis arba registruotis Užimtumo tarnyboje. Skiriant šiuos įpareigojimus taip pat mažinamas ir nedarbas. Tačiau ši bausmės rūšis yra veiksminga tik tuo atveju, jei asmuo padaro nusikalstamą veiką arba baudžiamąjį nusižengimą, kadangi už administracinį nusižengimą įstatymų leidėjas sankcijoje yra numatęs tik baudą, kuri, autorės nuomone, yra mažai veiksminga bausmė asmenims, kurie dažnai vagia iš parduotuvių, turi priklausomybių, neturi turto ir pajamų. Be kita ko, baudos skyrimas tokiems asmenims skatina ir nelegalų darbą, kadangi dirbant legaliai antstoliai iš asmens darbo užmokesčio išskaičiuotų jiems teismų ar policijos skirtas baudas, ko šie asmenys vengia.

Kaip minėta, asmenys pavogtas parduotuvėse prekes dažnai parduoda turguje. Jungtinių Amerikos Valstijų Teisingumo departamentas yra parengęs rekomendacijas policijos pareigūnams, kuriose yra nagrinėjama vogtų prekių rinkos problema, pateikia taktikas, kurias policijos pareigūnai gali naudoti siekiant nustatyti visus su nelegalia vogtų prekių prekyba susijusius asmenis. Pagrindinis vogtų prekių rinkos mažinimo tikslas – sukurti tokią situaciją, kad asmenims būtų sunkiau ir rizikingiau prekiauti vogtomis prekėmis, tokiu būdu atgrasant asmenis nuo vagysčių nusikaltimų. Vogtų prekių paklausa skatina nusikalstamumą. Nors vogtų prekių prekiautojai ir pirkėjai sukuria vogtų prekių paklausą, tačiau policija yra susitelkusi tik į vagis, neskiria dėmesio vogtų prekių sekimui. Tačiau daugelis vogtų prekių rinkų yra labai slaptos, jas sunkiau aptikti ir kontroliuoti nei prekybą narkotinėmis medžiagomis. Dažnai organizuotos vagystės iš parduotuvių gali būti siejamos su vogtų prekių perpardavimu parduotuvėse, kurios veikla verčiasi legaliai. Rekomendacijose nurodoma, kad prekyba vogtomis prekėmis apima kelis etapus: vagystė → apsaugos žymų nuėmimas (jeigu tai nebuvo padaryta vagystės metu parduotuvėje) ir pavogtos prekės transportavimas → kainos etiketės nuėmimas → pardavimas vartotojui. Policijos pareigūnams suprantant nusikaltėlių veiksmus ir iššūkius, su kuriais jie susiduria, galima sukurti metodus, kaip sutrikdyti vogtos prekės pardavimo procesą. Kaip minėta, vogtų prekių paklausa didina nusikalstamų veikų skaičių. Vagys žino, kad žmonės noriai perka vogtas prekes, tačiau vogtų prekių rinką kursto vagių siūlymas parduoti vogtas prekes. Dauguma vartotojų aktyviai neieško pirkti vogtų prekių, kažkas turi jiems pasiūlyti. Pasitaiko atvejų, kai asmenys vagia prekes pagal užsakymą. Tyrimai rodo, kad vagys retai laiko vogtas prekes, dažniausiai jos yra parduodamos per 1-2 valandas nuo vagystės. Žinoti, kokios prekės dažniausiai vagiamos parduotuvėse yra ne kiek svarbu policijai nusikalstamos veikos tyrimui, kiek nusikaltimų prevencijos požiūriu, nes dažnai vagystės iš parduotuvių yra vartai į sunkesnes nusikalstamas veikas. Taigi, vogtas prekes iš esmės parduoti galima bet kur, tačiau dažniausiai jos yra parduodamos vietose, kuriose dažnai lankosi nepasiturintys asmenys. Kadangi vagys siekia prekes parduoti greitai, neretai vagystei pasirenkamos parduotuvės, kurios yra netoli galimų

pardavimo vietų. Taip pat vogtos prekės dažniausiai parduodamos dienos metu, įprastomis darbo valandomis. Rekomendacijose nurodoma, kad vogtų prekių pirkėjai dažniausiai yra jauni, vieniši vyrai, menkai išsilavinę ir nepasiturintys. Policijos pareigūnams rekomenduojama atkreipti dėmesį į apklausų metu nusikaltėlių pateikiamą informaciją, taip pat svarbu apklausti tuos, kurie perka vogtas prekes ir tuos, kurie gali turėti naudingos informacijos apie šia veikla užsiimančius asmenis. Taip pat policija turėtų užtikrinti, kad visuomenė galėtų lengvai ir konfidencialiai pranešti apie įtartiną veiklą, susijusią su vogtomis prekėmis, išanalizuoti senų bylų medžiagą, pasikalbėti su tyrimą atlikusiais pareigūnais bei analizuoti vietoves, kuriose vyksta prekyba vogtomis prekėmis. Policijos pareigūnams dėl didelio darbo krūvio ir ribotų išteklių gali būti sunku atlikti tokią analizę, dėl to labai svarbu bendradarbiauti su universitetais, mokslininkais, tiriančiais nusikalstamumą, aptarti su kriminologais, kodėl vagių pasirinktos vogtų prekių prekybos vietos yra patrauklios. Taip pat labai svarbu bendradarbiauti su suinteresuotais asmenimis – verslais, kurie kenčia nuo vagysčių, kadangi jie gali turėti svarbios informacijos apie naujus vagysčių būdus, asmenis, kurie daro nusikalstamas veikas. Siekiant mažinti vogtų prekių perpardavinėjimą siūloma apsvarstyti galimybę įkurti specializuotą vogtų prekių rinkos tyrimo padalinį, skatinti policijos pareigūnus klausti nusikaltėlių, kur ir kam jie parduoda vogtas prekes, skatinti visuomenę pranešti apie galimą prekybą vogtomis prekėmis, siūlyti atlygį už suteiktą naudingą informaciją, reguliariai tikrinti lombardus ir kitas galimas prekybos vogtomis prekėmis vietas[156].

Iš parduotuvių pavogtos prekės gali būti parduodamos ir internete. Pavyzdžiui, internetinės svetainės „eBay“ ir „Overstock“, kuriose žmonės gali prekiauti įvairiomis prekėmis, ėmėsi įvairių priemonių, kurios skirtos kovoti su vogtų ir apgaulės būdu įgytų prekių pardavimu. Šios priemonės apima pardavėjų ir pirkėjų švietimą, įtartinos veiklos stebėjimą ir bendradarbiavimą su mažmenininkais ir teisėsaugos institucijomis. Šios svetainės gali imtis veiksmų ir pašalinti draudžiamas arba įtartinas prekes iš internetinės svetainės, skirti sankcijas svetainės politikos pažeidėjams arba perduoti informaciją teisėsaugai. Bendradarbiavimas su mažmenininkais ir prekybininkais vyksta sukūrus tyrimo grupes ir keitimosi informacija programas. Iš elektroninės prekybos svetainių, kurias nusikaltėliai dažniausiai naudoja vogtoms prekėms parduoti, „eBay“ teigia esanti lyderė bendradarbiaujant su mažmenininkais ir teisėsauga, kovojant su vogtų prekių pardavimu internete. Pavyzdžiui, 2008 metais „eBay“ sukūrė programą PROACT - Partnering with Retailers Offensively to Attack Crime and Theft (liet. Bendradarbiavimas su mažmenininkais, siekiant kovoti su nusikaltimais ir vagystėmis), skirtą kovoti su vogtų prekių pardavimu internete. Šioje programoje mažmenininkai pateikia ir gali gauti informaciją apie galimai pavogtas ar apgaulės būdu įgytas prekes, parduodamas „eBay“. Nuo

[156] Michael Sutton, *Stolen Goods Markets* (Problem-Oriented Guides for Police Problem-Specific Guides Series No. 57, U.S. Department of Justice, 2010) https://popcenter.asu.edu/sites/default/files/problems/pdfs/stolen_goods.pdf

programos veikimo pradžios iki 2011 metų „eBay“ gavo 2 340 informacijos užklausų[157]. Pažymėtina, kad tokios programos Lietuvoje nėra, taip pat baigiamojo darbo autorei išanalizavus keleto žinomiausių internetinių skelbimų portalų, veikiančių Lietuvoje, naudojimo taisykles, nepavyko rasti informacijos apie vogtų prekių pardavimo prevenciją ir kontrolę, bendradarbiavimą su teisėsaugos institucijomis.

Siekiant mažinti vagystes iš parduotuvių labai svarbus visuomenės įsitraukimas. Šiais laikais vagystės yra tarsi natūralus visuomenės reiškinys, šios nusikalstamos veikos nesukelia susidomėjimo visuomenėje. Dauguma piliečių yra netolerantiški vagystėms ir šias nusikalstamas veikas darantiems asmenims, tačiau jie daug tolerantiškesni žmonėms, kurie perka vogtas prekes. Policija negali ignoruoti visuomenėje vyraujančio požiūrio į vogtų prekių pirkimą[158]. Svarbu šviesti visuomenę apie nusikalstamumą, jo daromą žalą, didinti pasitikėjimą teisėsauga. Visuomenė galvoja, kad nusikalstamumas jiems tiesioginės žalos nedaro, kad vagystės iš parduotuvių neliečia kiekvieno piliečio tiesiogiai, todėl reikėtų skelbti nusikalstamumo statistiką, informuoti žmones, kad vagystės iš parduotuvių gali didinti infliaciją ir kainas parduotuvėse. Šiam tikslui galėtų pasitarnauti žiniasklaida, informaciniai pranešimai mieste, viešajame transporte. Taip pat svarbu raginti visuomenę apie nusikalstamas veikas pranešti policijai. Tačiau net ir gerai suplanuotų ir tinkamai įgyvendintų viešinimo kampanijų, skirtų atgrasinti nuo vogtų prekių pirkimo, nepakaks problemai išspręsti. Viešinimo veiksmai turi būti vykdomi kartu su kitais, anksčiau nurodytais, veiksmais.

Anksčiau šiame baigiamajame darbe minėta, kad prekių išdėstymas parduotuvėse taip pat gali turėti neigiamos įtakos vagystėms iš parduotuvių, skatinti asmenis nusikalsti. Kaip patys nusikalstamas veikas vykdantys asmenys nurodo, juos nuo vagysčių sustabdytų tik prekių laikymas vitrinose arba už prekystalio. Žinoma, ne visais atvejais tai yra įmanoma. Parduotuvės ir taip naudoja pakankamai daug apsaugos nuo vagysčių priemonių. Pavyzdžiui, parduotuvės įrengia plačius praėjimus, kad nebūtų spūsčių ir parduotuvės darbuotojai galėtų stebėti įeinančius ir išeinančius asmenis, parduotuvėse naudojami išgaubti veidrodžiai ir tinkamas apšvietimas, kad būtų galima stebėti klientų elgesį, mažesnės prekės dedamos prie kasų, prekės sudedamos tvarkingai, kad būtų galima lengvai pastebėti trūkumą. Tačiau kai kuriose parduotuvėse yra skatinama savitarna, prie išėjimų sudėliotos prekės, prekių išdėstymas, aukštos lentynos trukdo stebėti klientus arba parduotuvės yra labai didelės. Taip suteikiama prieiga vagims prie vertingų prekių[159]. Išgaubti veidrodžiai gali pasitarnauti ir vagims, darantiems nusikalstamą veiką parduotuvėje – galima stebėti, ar parduotuvės darbuotojas nestebi nusikaltėlio. Vaizdo stebėjimo

[157] „Organized Retail Crime“, Congressionl Research Service, supra note, 125: 14-15
[158] *Ibid.*
[159] Davis, *supra note*, 65

kamerų poveikis laikui bėgant taip pat mažėja. Asmenys, vagiantys iš parduotuvių, išmoksta surasti „akląsias zonas“, kur nefilmuoja kameros. Taip pat, asmenys, vagiantys iš parduotuvių mano, kad apsaugos darbuotojai nepakankamai stebi vaizdo kamerų įrašus. Išlieka galimybė, kad parduotuvių personalas mažiau rūpinsis parduotuvės saugumu, kadangi yra vaizdo stebėjimo kameros. Taip pat žiūrėdami vaizdo kamerų įrašus, kuriuose užfiksuota jų pačių padaryta nusikalstama veika parduotuvėje, vagys gauna daug informacijos apie tai, kur yra „aklosios zonos“ ir kokia kamerų padėtis parduotuvėje. Veiksminga apsaugos nuo vagysčių priemonė yra viešo stebėjimo monitoriai, kurie dažniausiai yra įrengiami prie parduotuvės įėjimo. Šie monitoriai nusikaltėliams sukelia daugiausiai diskomforto ir baimės būti sugautiems.[160] Nors parduotuvėje įvairios apsaugos priemonės yra būtinos, tačiau prekybininkams reikia išlaviruoti tarp klientui palankios aplinkos ir pernelyg įkyrios saugumo atmosferos, kad klientams būtų malonu parduotuvėje, kad neprarastų noro apsipirkti ir nesumažėtų parduotuvės pelningumas. Įtraukus per daug įkyrių, sudėtingų ar gerai matomų nusikalstamumo prevencijos priemonių, klientai gali jaustis nepatogiai būdami parduotuvėje[161].

Taigi, siekiant mažinti vagystes iš parduotuvių prekybininkai, dizaineriai ir apsaugos ekspertai privalo dirbti kartu. Labai svarbu parduotuvėse atsisakyti aukštų lentynų, kurios mažina matomumą ir vengti „aklųjų zonų“. 2006 metais Floridoje atlikto tyrimo metu nustatyta, kad 62 proc. parduotuvėse pavagiamų prekių yra paimamos iš parduotuvės vietų, kurios yra stebimos vaizdo stebėjimo kamerų ir matomos parduotuvės darbuotojams, tačiau asmenys, siekiantys įvykdyti vagystę parduotuvėje, šias prekes nusineša į „akląsias zonas“ ir paslepia savo drabužiuose ar nešulyje. Taip pat šiame baigiamajame darbe jau minėta apie įspėjamųjų ženklų veiksmingumą. Kad šie ženklai veiksmingi užkardant vagystes iš parduotuvių, patvirtino ir jau minėtas Floridoje atliktas mokslinis tyrimas. Tyrime teigiama, kad tokie ženklai, kaip „parduotuvė stebima vaizdo kameromis“, „vagystė iš parduotuvės yra nusikaltimas“ mažina vagystes iš parduotuvių ir atgraso asmenis nuo nusikalstamos veikos įvykdymo. Parduotuvės darbuotojai, apsaugos darbuotojai, vaizdo stebėjimo kameros negali veiksmingai užkardyti vagysčių iš parduotuvių, jeigu parduotuvių lentynos nebus išdėstytos tinkamai, t. y. svarbu maksimaliai padidinti matomumą parduotuvėje. Padidinti matomumą parduotuvėje padeda „plunksninis“ lentynų išdėstymas – lentynos sustatomos ne tiesia linija, o šiek tiek atitraukiant vieną nuo kitos, t. y., kad žiūrint iš priekio tiesia linija būtų galima matyti visų lentynų pradžias. Taip pat vagysčių iš parduotuvių užkardymui padeda parduotuvės suskirstymas zonomis, t. y. aiškiai išskiriant kiekvieną parduotuvės zoną skirtingomis grindų spalvomis. Toks zonų skirstymas leidžia jas identifikuoti

[160] Nicole V. Lasky, BonnieS. Fisher ir Scott Jacques, „‘Thinking thief’ in the crime prevention arms race: Lessons learned from shoplifters“, *Security Journal* 30, (2017): 772–792, https://link.springer.com/article/10.1057/sj.2015.21
[161] Davis, *supra note*, 65

kaip atskiras teritorijas, todėl darbuotojams yra lengviau stebėti judėjimą toje erdvėje. Tyrimo metu nustatyta, kad apsunkintas išėjimas iš parduotuvės taip pat sumažina vagysčių skaičių. Kai kurios parduotuvės prie išėjimų yra įdiegusios turėklus, kurie sudaro vingiuotą išėjimą iš parduotuvės, taip asmenims tampa sunkiau pasišalinti iš prekybos vietos[162].

Autorės nuomone, bausmių už vagystes iš parduotuvių griežtinimas gali taip pat turėti teigiamos įtakos šių nusikalstamų veikų užkardymui. Kaip minėta šio baigiamojo darbo pirmajame skyriuje, Lietuvoje, lyginant su Švedija, Lenkija, Didžiąja Britanija ir Prancūzija, bausmės už vagystes iš parduotuvių yra bene švelniausios.

Išanalizavus teismų praktiką, darbo autorei teko pastebėti, kad dažniausiai vagys skaičiuoja už kokią sumą vagia, kad būtų patraukti administracinėn atsakomybėn, o ne baudžiamojon. Gavę administracinę baudą ją susimoka (arba nenusimoka) ir tokie asmenys tarsi lieka nenubausti. Todėl, autorės nuomone, siekiant mažinti vagysčių iš parduotuvių recidyvizmą, reikėtų sugriežtinti bausmes už tokio pobūdžio vagystes. Kaip antai esant galimybei, jeigu asmuo yra patraukiamas baudžiamojon atsakomybėn už vagystę iš parduotuvės, teismai gali pritaikyti BK 75 str., atidėti bausmės vykdymą įpareigojant dirbti, mokytis arba registruotis Užimtumo tarnyboje, nevartoti psichiką veikiančių medžiagų, gydytis priklausomybes ir kt. Todėl manytina, kad panašaus pobūdžio bausmė už smulkią vagystę iš parduotuvės gali padaryti teigiamą įtaką ir atgrasinti asmenis nuo tokių nusikalstamų veikų darymo, padėti atsistoti ant kojų ir gyventi dorą gyvenimą.

Lietuvoje yra vykdomas viešojo saugumo plėtros 2015-2025 metų programos įgyvendinimo tarpinstitucinis veiklos planas, kuriuo siekiama sukurti veiksmingas nusikalstamumo prevencijos priemones. Į šį planą nėra įtrauktos vagystės iš parduotuvių, tačiau šie uždaviniai gali prisidėti ir prie vagysčių iš parduotuvių prevencijos gerinimo: 1) padidinti nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų prevencijos veiksmingumą; 2) didinti reagavimo į pranešimus apie nusikalstamas veikas ir kitus teisės pažeidimus veiksmingumą; 3) mažinti riziką pakartotinai nusikalsti.[163]

Apibendrinant šį skyrių galima teigti, kad parduotuvės naudoja daugybę įvairių apsisaugojimo nuo vagysčių priemonių, tačiau asmenys, vykdantys vagystes iš parduotuvių, nuolat sugalvoja kaip jas apeiti. Įrodyta, kad pačios veiksmingiausios apsaugos nuo vagysčių priemonės yra elektroninės žymos. Pažymėtina, kad Lietuvoje, nacionaliniu lygiu, beveik neskiriama dėmesio

[162] Caroline A. Cardone, „OPPORTUNITY MAKES THE THIEF: ANALYSIS OF THE PHYSICAL CUES THAT INFLUENCE SHOPLIFTER PERCEPTIONS OF THE RETAIL INTERIOR AND THE DECISION TO STEAL“ (magistro baigiamasis darbas, University of Florida, 2006), 18-20, 25-27, 36, http://www.d-ddaily.com/images/4-15-15_LPRC_Opportunity%20makes%20the%20thief.pdf

[163] „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. balandžio 13 d. nutarimas Nr. 370 „Dėl viešojo saugumo plėtros 2015-2025 metų programos įgyvendinimo tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo““, e-seimas, žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 27 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/1a9f0a71054d11e687e0fbad81d55a7c/asr

vagysčių iš parduotuvių prevencijai, tačiau svarbu atkreipti dėmesį, kad vagystės iš parduotuvių neretai yra vartai į sunkesnes nusikalstamas veikas.

IŠVADOS

1. Lietuvos Respublikoje vagystės iš parduotuvių nėra atskirai reglamentuotos nei viename teisės akte, taip pat įstatymų leidėjas yra numatęs gana švelnias bausmes už smulkias vagystes. Priešingos praktikos laikosi Prancūzija, Didžioji Britanija, Lenkija, Švedija, kurios taiko griežtesnes bausmes asmenims, įvykdžiusiems smulkias vagystes, o pastaroji vagystes iš parduotuvių yra ne tik atskirai reglamentavusi, bet ir priėmusi atskirų teisės aktų vagysčių iš parduotuvių srityje.

2. Pasaulyje prasidėjusi COVID-19 pandemija turėjo didelės įtakos vagystėms iš parduotuvių. Vagysčių iš prekybos vietų sumažėjo, tačiau privalomas medicininių kaukių dėvėjimas apsunkino šių nusikalstamų veikų ištyrimo galimybes.

3. Išanalizavus Švedijos, Danijos ir Lietuvos statistinius duomenis darytina išvada, kad dažniausiai vagystes iš parduotuvių padaro vyrai, vidutiniškai 35 metų amžiaus, pagrindinio arba vidurinio išsilavinimo, dažniausiai bedarbiai, turintys priklausomybę alkoholiui ir (ar) narkotinėms medžiagoms. Taip pat vagystės iš parduotuvių pasižymi recidyvizmu, kadangi šio pobūdžio nusikalstamas veikas dažniau daro jau teisti asmenys, kuriems vagystės iš parduotuvių tampa „kriminaline karjera“ ar „darbu“.

4. Parduotuvių vagys dažniausiai koncentruojasi į mažas, brangias ir lengvai perparduodamas prekes. Nustatyta, kad prieš vogdami iš parduotuvių vagys atkreipia dėmesį į parduotuvės interjerą, prekių išdėstymą. Parduotuvės, kuriose prekės yra sunkiai pasiekiamos, sudėtos už prekystalių arba virtinose, atgraso vagis nuo nusikalstamos veikos įvykdymo. Įprastos apsisaugojimo nuo vagysčių priemonės, tokios kaip vaizdo stebėjimo kameros, magnetiniai varteliai, pamažu praranda savo veiksmingumą, kadangi vagys iš parduotuvių darosi apsukresni, nuolatos suranda naujų būdų, kaip apeiti apsaugos priemones.

5. 72 proc. asmenų, vagiančių iš parduotuvių, šias nusikalstamas veikas daro impulsyviai. Paauglius vogti iš parduotuvių skatina draugų įtaka, įspūdžių, linksmybių siekimas, negalėjimas dėl amžiaus legaliai įsigyti tam tikrų prekių, o suaugusiuosius labiausiai skatina finansinės naudos siekimas. Taip pat pabrėžtina darbuotojų organizacinio prisirišimo svarba, kuri apima pasitenkinimą darbu, gerovę ir našumą, kurie gali susistiprinti darbuotojo „globėjo“ elgesį, užsiimant vagysčių iš parduotuvių prevencija. Tačiau parduotuvės skiria per mažai dėmesio darbuotojams, neinvestuoja į mokymo programas, kas lemia silpną organizacinį prisirišimą prie darbdavio.

6. Nusikalstamų veikų prevencija Lietuvoje nėra efektyvi ir yra stipriai tobulintina. Veiksmingiausias būdas užkirsti kelią vagystėms iš parduotuvių yra pakankamai gerai apmokyti parduotuvių darbuotojai. Prekybininkai parduotuvėse naudoja daugybę prevencinio pobūdžio

priemonių, tačiau moksliniais tyrimais nustatyta, kad veiksmingiausios priemonės yra elektroninės apsaugos žymos ir viešo stebėjimo monitoriai.

7. Asmenys parduotuvėse pavogtas prekes dažnai parduoda turguje, lombarduose arba atsitiktinai gatvėje sutiktiems asmenims. Vogtų prekių paklausa skatina nusikalstamumą. Dauguma piliečių yra netolerantiški vagystėms ir šias nusikalstamas veikas darantiems asmenims, tačiau jie daug tolerantiškesni žmonėms, kurie perka vogtas prekes. Neretai vagystės iš parduotuvių yra vartai į sunkesnes nusikalstamas veikas.

PASIŪLYMAI

Pasiūlymas juridiniams asmenims:

Investuoti į darbuotojus – kelti atlyginimus, sukurti įvairias skatinimo programas, didinti organizacinį prieraišumą, nuolat edukuoti darbuotojus apie vagystes iš parduotuvių, prevencines priemones, samdyti apsaugos darbuotojus.

Remiantis „eBay“ modeliu į savo internetinių skelbimų portalų taisykles įtraukti punktą, kad pavogtas iš privačių asmenų turtas arba turtas, paimtas be leidimo iš įmonių ar vyriausybės, negali būti parduodamas.

Internetinių skelbimų portalams bendradarbiauti su mažmenininkais ir teisėsaugos institucijomis, remiantis „eBay“ modeliu sukurti sistemą, kurioje būtų galima dalintis informacija apie vogtas prekes, siekiant užkirsti vogtų prekių prekybą ir surasti nusikalstamas veikas padariusius asmenis.

Pasiūlymas žiniasklaidos priemonių atstovams:

Reguliariai skleisti informaciją apie vagystes iš parduotuvių, jų daromą žalą, didinti pasitikėjimą teisėsauga, informuoti visuomenę kaip galima pranešti apie nusikalstamas veikas.

Pasiūlymas Lietuvos Respublikos Vyriausybei, Vidaus reikalų ministerijai, Policijos departamentui:

Griežtinti bausmes už ANK 108 straipsnyje numatytą administracinį nusižengimą, į straipsnio sankciją įtraukti alternatyvias bausmes, pavyzdžiui areštą, viešuosius darbus.

Bendradarbiauti su universitetais, mokslininkais, tiriančiais nusikalstamumą, bendradarbiauti su suinteresuotais asmenimis – verslais, įkurti specializuotą vogtų prekių rinkos tyrimo padalinį.

Skatinti policijos pareigūnus klausti nusikaltėlių, kur ir kam jie parduoda vogtas prekes.

Skatinti visuomenę pranešti apie galimą prekybą vogtomis prekėmis, siūlyti atlygį už suteiktą naudingą informaciją, reguliariai tikrinti lombardus ir kitas galimas prekybos vogtomis prekėmis vietas.

Bendradarbiauti su mažmenininkais, kontroliuoti internetinių skelbimų portalus.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. „2005 m. birželio 23 d. LAT senato nutarimas Nr. 52 „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose““. Teisės gidas. Žiūrėta 2022 m. spalio 31 d., https://www.teisesgidas.lt/modules/paieska/lat.php?id=29259;
2. „2020 m. spalio 26 d. Vilniaus apygardos teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-226-312/2021“. Infolex. Žiūrėta 2021 m. lapkričio 29 d., https://www.infolex.lt/tp/2035448;
3. „2021 m. birželio 16 d. Kauno apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-418-634/2021“. Infolex. Žiūrėta 2021 m. lapkričio 29 d. https://www.infolex.lt/tp/2003334;
4. „2021 m. liepos 7 d. Vilniaus apygardos teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-366-497/2021“. Infolex. Žiūrėta 2021 m. lapkričio 29 d. https://www.infolex.lt/tp/2008800;
5. „2021 m. spalio 6 d. Kauno apygardos teismo nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-532-813/2021“. Infolex. Žiūrėta 2021 m. lapkričio 29 d. https://www.infolex.lt/tp/2028197;
6. „A study of the cost of merchandise theft and merchandise availability for the global retail industry“. *GLOBAL THE RETAIL THEFT BAROMETER*. Žiūrėta 2022 m. sausio 15 d. https://mb.cision.com/Public/1648/9675134/842a329870add2dc.pdf;
7. „Administracinių nusižengimų kodekso 108, 109, 115, 122, 125, 187, 291, 293 ir 423 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 83(1), 113(1) ir 187(1) straipsniais įstatymo projektas“. Infolex teisė. Žiūrėta 2021 m. lapkričio 30 d., https://www.infolex.lt/teisekura/item/598489;
8. „Anti-social Behaviour, Crime and Policing Act 2014“. Žiūrėta 2021 m. lapkričio 21 d. https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2014/12/section/176/enacted;
9. „Code pénal“. Žiūrėta 2021 m. lapkričio 22 d. https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070719/LEGISCTA000006149833/#LEGISCTA000006149833;
10. „Crimes Against Business: A Review of Victimisation, Predictors and Prevention“. Australian institute of criminology (2002). Žiūrėta 2022 m. rugsėjo 26 d. https://www.aic.gov.au/sites/default/files/2020-05/crimes-againts-business-a-review-of-victomisation-predictors-and-prevention.pdf
11. „Duomenys apie nusikalstamumą Lietuvos Respublikoje (Forma_1Ž)“. Informatikos ir ryšių departamentas. https://www.ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-

atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1;

12. „Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2022 m. balandžio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-806-946/2022“. Infolex praktika. Žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 19 d. https://www.infolex.lt/tp/2079735;
13. „Lenkijos Respublikos baudžiamasis kodeksas“. LexLege. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 1 d. https://lexlege.pl/kodeks-karny/;
14. „Lenkijos Respublikos smulkių nusikaltimų kodeksas“. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 1 d. https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/kodeks-wykroczen-16788218/art-119;
15. „Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas“. TAR. Žiūrėta 2021 m. liepos 4 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4ebe66c0262311e5bf92d6af3f6a2e8b/asr;
16. „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“. TAR. Žiūrėta 2021 m. birželio 30 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B866DFF7D43/asr;
17. „Lietuvos Respublikos Konstitucija“. LRS. Žiūrėta 2022 m. spalio 31 d. https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm;
18. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. balandžio 13 d. nutarimas Nr. 370 „Dėl viešojo saugumo plėtros 2015-2025 metų programos įgyvendinimo tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo““. e-seimas. žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 27 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/1a9f0a71054d11e687e0fbad81d55a7c/asr;
19. „National associaton for shoplifting prevention“. Žiūrėta 2022 m. spalio 24 d. https://www.shopliftingprevention.org/the-shoplifting-problem/;
20. „Organized Retail Crime“. Congressionl Research Service. Žiūrėta 2022 m. spalio 25 d. https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R41118.
21. „Švedijos Karalystės Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 10 d. sprendimas NJA 2019“. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 1 d. https://lagen.nu/dom/nja/2019s951;
22. „Švedijos Karalystės Parlamento įstatymas Nr. 2021: 34“ „Dėl draudimo patekti į parduotuves““. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 1d. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-202134-om-tilltradesforbud-till-butik_sfs-2021-34?fbclid=IwAR0p6S3jFrJkDUN7jo3jkYBcbYnT2ITPDrbNnoSRxJlugm85LtgqexvAK6A;
23. „Švedijos nusikaltimų prevencijos tarybos puslapis“. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 1 d. https://www.bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/stold-och-snatteri.html;

24. „Teisės ir teisėtvarkos komitete pristatyta valstybinio audito ataskaita parodė, kad siekiant laiku atskleisti nusikaltimus, reikia tobulinti policijos vykdomą nusikaltimų prevenciją ir tyrimą“. Lietuvos Respublikos seimas. Žiūrėta 2022 m. liepos 31 d. https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35403&p_k=1&p_t=275505;
25. „The Swedish Crimanl Code (brottsbalken, SFS 1962:700)“. Žiūrėta 2022 m. lapkričio 1 d. https://www.government.se/49bfe4/contentassets/7a2dcae0787e465e9a2431554b5eab03/the-swedish-criminal-code.pdf;
26. „Theft Act 1968“. Žiūrėta 2021 m. lapkričio 16 d. https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1968/60;
27. „Theft-general“. *Sentencing Council*. Žiūrėta 2021 m. lapkričio 21 d. https://www.sentencingcouncil.org.uk/offences/magistrates-court/item/theft-general/;
28. „Tydliga indikationer på att även pandemins tredje våg inverkat på de anmälda brotten under våren 2021“. Brottsförebyggande rådet. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 27 d. https://bra.se/publikationer/arkiv/publikationer/2021-06-17-tydliga-indikationer-pa-att-aven-pandemins-tredje-vag-inverkat-pa-de-anmalda-brotten-under-varen-2021.html.
29. „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. sausio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-28-468/2019“. Infolex praktika. Žiūrėta 2022 m. spalio 24 d. https://www.infolex.lt/tp/1693342;
30. „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2020 m. rugsėjo 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2122-1058/2020“. e-teismai. Žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 16 d. https://e-teismai.lt/byla/264364728616141/1-2122-1058/2020;
31. Babachinaitė, Genovaitė, Alfredas Kiškis, Tomas Rudzikis, ir Rokas Uscila. *Latentinio nusikalstamumo ir kriminologinio tyrimo metodikos*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009.
32. Babachinaitė, Genovaitė, Jūratė Galinaitytė, Gitana Jurgelaitienė, Alfredas Kiškis, Aistė Kuolaitė, Brigita Palavinskienė, Arūnas Paukštė, Artūras Petkus, Aida Raudonienė, Tomas Rudzikis, Rokas Uscila. *Kriminologija*. Vilnius: Mykolo Romerio Universiteto leidybos centras, 2010;
33. Beck, Adrian ir Walter Palmer. „The Importance of Visual Situational Cues and Difficulty of Removal in Creating Deterrence: The Limitations of Electronic Article Surveillance Source Tagging in the Retail Environment“, *Journal of Applied Security*

Research 6, 1 (2010). https://www-tandfonline-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1080/19361610.2011.529412;

34. Blanco, Carlos, Jon Grant, Nancy M. Petry, H. Blair Simpson, Analucia Alegria, Shang-Min Liu, ir Deborah Hasin. „Prevalence and Correlates of Shoplifting in the United States: Results From the National Epidemiologic Survey on Alcohol and Related Conditions (NESARC)“. *American Journal of Psychiatry*, 165, (2008): 905-913. https://www.shopliftingprevention.org/wp-content/uploads/2019/04/Prevalence-and-Correlates-of-Shoplifting-Carlos-Blanco.pdf;
35. British retail consortium. „BRC Retail crime survey 2015“. British retail consortium. Žiūrėta 2022 m. rugsėjo 22 d. https://brc.org.uk/media/54300/51309-4_2015_crime_survey_report_p7.pdf;
36. Buckle, Abigail, David P. Farrington. „Measuring shoplifting by systematic observation: a replication study“. *Psychology, Crime & Law* 1, 2 (1994) :133–141;
37. Caput, Gail A. ir Anna King. „Shoplifting by Male and Female Drug Users: Gender, Agency, and Work“. *Criminal Justice Review* 40, 1 (2015) https://journals-sagepub-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1177/0734016814568012
38. Cardone, Caroline A. „OPPORTUNITY MAKES THE THIEF: ANALYSIS OF THE PHYSICAL CUES THAT INFLUENCE SHOPLIFTER PERCEPTIONS OF THE RETAIL INTERIOR AND THE DECISION TO STEAL. Magistro baigiamasis darbas, University of Florida, 2006. http://www.d-ddaily.com/images/4-15-15_LPRC_Opportunity%20makes%20the%20thief.pdf;
39. Cardone, Caroline, Read Hayes. „Shoplifter Perceptions of Store Environments: An Analysis of how Physical Cues in the Retail Interior Shape Shoplifter Behavior“. *Journal of Applied Security Research* 7 (2012): 22-58. https://www-tandfonline-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1080/19361610.2012.631178.
40. Crocker, Ruth, Skidmore Michael, Webb Sarah, Garner Sarah, Gill Martin, Graham John. „Uncovering Organized Shoplifting and Theft Networks“. *Policing* 13, 4 (2019). https://www.researchgate.net/publication/332752568_Uncovering_Organized_Shoplifting_and_Theft_Networks;
41. Davis, Jason. „Shoplifting“. Iš *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*, Garben Bruinsma ir David Weisburd, 4835. New York: Springer, 2014. https://link-springer-com.skaitykla.mruni.eu/content/pdf/10.1007/978-1-4614-5690-2_9.pdf;

42. Egan, Vincent, David Taylor. „Shoplifting, unethical consumer behaviour, and personality“. *Personality and Individual Differences* 48, 8 (2010);
43. European Crime Prevention Network. „Pickpocketing Committed by Mobile Organised Crime Groups“. *Theoretical Paper Series*, 29 (2017);
44. Finklea, Kristin M. „Organized Retail Crime“. *Report for Congress* (2011). https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=U1ksHfShxAAC&oi=fnd&pg=PA1&dq=organized+retail+store+theft&ots=qTy_SzgxXX&sig=Rph-ho2qLiJcyhPjT-zoBDrLT3w&redir_esc=y#v=onepage&q&f=true;
45. Garell, Manne, Johan Kardell, ir Johana Kindgren. „Minor covid-19 association with crime in Sweden, a ten week follow up“. Žiūrėta 2022 m. sausio 10 d. https://osf.io/preprints/socarxiv/w7gka/;
46. Gilinskiy, Yakov. „Crime prevention: theory and practice“. *Jurisprudencija* 10 (1998): 108. file:///C:/Users/gavai/Downloads/admin,+013_gilinskiy.pdf;
47. Hagan, Frank E. „Crime types and criminals“. *SAGE Publications*, 2010;
48. Hirtenlehner, Helmut, Kyle Treiber. „Can Situational Action Theory Explain the Gender Gap in Adolescent Shoplifting? Results from Austria“. Žiūrėta 2022 m. spalio 13 d. https://core.ac.uk/download/pdf/81512859.pdf
49. Hopkins, Matt. „Business, victimisation and victimology: Reflections on contemporary patterns of commercial victimisation and the concept of businesses as ‘ideal victims’“. *International Review of Victimology*, 22, 2, 161–178. https://journals-sagepub-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1177/0269758016628948;
50. Hunter, James, Laura Garius, Paul Hamilton, ir Azrini Wahidin. „Who Steals from Shops, and Why? A Case Study of Prilific Shop Theft Offenders“. Iš *Retail Crime–International Evidence and Prevention,* Vania Ceccato ir Rachel Armitage, 73. Switzerland: Springer Nature, 2018.
51. Yaniv, Gideon. „Shoplifting, monitoring and price determination“. *The Journal of Socio-Economics* 38, 4 (2009). https://www-sciencedirect-com.skaitykla.mruni.eu/science/article/pii/S1053535709000389;
52. Jaeung Lee, Melchor C. de Guzman, Nasim Talebi, Swaroop Kumar Korni, Donald Szumigala H. Raghvan Rao. „Use of online information and suitability of target in shoplifting: A routine activity based analysis“. *Decision Support Systems* 110 (2018);
53. Jonas Prapiestis. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99-212 straipsniai).* Vilnius: VĮ „Registrų centras“, 2009;

54. Jurgelaitienė, Gitana. „Galiojančių baudžiamųjų įstatymų įtakos nusikalstamų veikų recidyvui kriminologinė analizė“. *Jurisprudencija* 51, 43 (2004);
55. Justickis, Viktoras. *Kriminologija: Vadovėlis*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001;
56. Kiškis, Alfredas, Svetlana Justickaja, Rokas Uscila, ir Viktoras Justickis. „Nusikalstamumas Lietuvoje ir jo prevencijos perspektyvos:. Edited by Alfredas Kiškis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014. https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16938/9789955196877.pdf?sequence=1&isAllowed=y;
57. Kiškis, Alfredas. „Nusikalstamumas Lietuvoje: ką pakeitė teisės reforma?“. *Jurisprudencija* 3, 81 (2006);
58. Kiškis, Alfredas. „Registruoto nusikalstamumo statistikos ir viktimologinių tyrimų duomenų kompleksinio panaudojimo problemos“. *Socialinių Mokslų Studijos: Mokslo Darbai = Social Sciences Studies: Research Papers* 4, 2 (2012).
59. Korgaonkar, Pradeep K., John T. Gironda, Maria Petrescu, Anjala S. Krishen, and Tamara F. Mangleburg. „Preventing Shoplifting: Exploring Online Comments to Propose a Model“. *Psychology & Marketing* 37, 1 (2020). https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/mar.21290;
60. Krasnovsky, Therese, Robert C Lane. „Shoplifting: A review of the literature“. *Aggression and Violent Behavior*, Volume 3, 3 (1998);
61. Langton, Samuel, Anthony Dixon, ir Graham Farrell. „Six months in: pandemic crime trends in England and Wales“. *Crime Science* 10, 6 (2021), https://link.springer.com/article/10.1186/s40163-021-00142-z.
62. Lasky, Nicole V., BonnieS. Fisher, ir Scott Jacques. „‘Thinking thief’ in the crime prevention arms race: Lessons learned from shoplifters“. *Security Journal* 30, (2017): 772–792. https://link.springer.com/article/10.1057/sj.2015.21;
63. Lasky, Nicole, Scott Jacques, ir Bonnie S. Fisher. „Glossing Over Shoplifting: How Thieves Act Normal“. *Deviant Behavior* 36, 4 (2015). https://www-tandfonline-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1080/01639625.2014.935651;
64. Mayhew, Pat. „Counting the Costs of Crime in Australia“. *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice* 247 (2003): 8;
65. McNees, Patrick M., Daniel S. Egli, Rebecca S. Marshall, John F. Schnelle, Todd R. Risley. „SHOPLIFTING PREVENTION: PROVIDING INFORMATION THROUGH SIGNS“. *Journal of Applied Behavior Analysis* 9, 4 (1976): 401-402. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1312021/?page=3;

66. Michailovič, Ilona. „Baudžiamajame įstatyme numatytų nepilnamečių resocializacijos priemonių taikymas“. Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2001;
67. Miller, Joel. „Individual Offending, Routine Activities, and Activity Settings: Revisiting the Routine Activity Theory of General Deviance“. *Journal of Research in Crime and Delinquency* 50, 3 (2013);
68. Moorthy, Krishna, Arumugam Seetharaman, Nahariah Jaffar, ir Yeap Peik Foong. „Employee Perceptions of Workplace Theft Behavior: A Study Among Supermarket Retail Employees in Malaysia“. *Ethics & Behavior* 25, 1 (2015). https://www-tandfonline-com.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1080/10508422.2014.917416?src=recsys;
69. Nadeau, Miranda M., Aaron B. Rochlen, and Robert Tyminski. „The Psychology of Shoplifting: Development of a New Typology for Repeated Shoplifting“. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* 63, 13 (2019);
70. National Retail Federation. „Retail Security Survey 2021“. Žiūrėta 2022 m. rugsėjo 18 d. https://cdn.nrf.com/sites/default/files/202108/2021%20National%20Retail%20Security%20Survey%20updated.pdf;
71. National Retail Federation. „Retail Security Survey 2022“. Žiūrėta 2022 m. rugsėjo 18 d., https://cdn.nrf.com/sites/default/files/202209/National%20Retail%20Security%20Survey%20Organized%20Retail%20Crime%202022.pdf;
72. Özaşçilar, Mine, ir Hakki Ozturk. „Shoplifting in Shopping Malls in an Emerging Market: Evidence from Turkey“. *Journal of Applied Security Research* (2021). https://www-tandfonlinecom.skaitykla.mruni.eu/doi/full/10.1080/19361610.2021.1933323?scroll=top&needAccess=true.
73. Pobocha, Jerzy. „Impulse-control disorders in forensic psychiatry“. *Sveikatos mokslai* 22, 2 (2012): 114 115. https://sam.lrv.lt/uploads/sam/documents/files/Veiklos_srity s/Sveikatos_mokslai/Moksliniai_straipsniai%E2%80%93zurnalas_Sveikatos%20mokslai/2012m/2012SM2.pdf#page=114;
74. Prayag, Girish, Thanika Devi Juwaheer. „Exploring Teenagers Shoplifting Motivations and Perceptions of Deterrence Measures - A Case Study of Mauritius“. *University of Mauritius research journal* 15, (2009): 44. https://www.ajol.info/index.php/umrj/article/view/130969/120553;

75. Sakalauskas, Gintautas, Margarita Dobrynina, Svetlana Justickaja, Vaidas Kalpokas, Sonata Mališauskaitė-Simanaitienė, Simonas Nikartas, ir Aušra Pocienė. *Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai.* Vilnius: Eugrimas, 2011. http://teise.org/wp-content/uploads/2011/12/Registruotas-ir-latentinis-nusikalstamumas.pdf;
76. Shayegh, Sogeil, Maurizio Malpede. „Staying Home Saves Lives, Really!“. Research Gate. Žiūrėta 2022 m. sausio 12 d. https://www.researchgate.net/publication/340441575_Staying_Home_Saves_Lives_Really;
77. Sherman, Lawrence W, Denise C Gottfredson, Doris L Mackenzie, John Eck, Peter Reuter, and Shawn D Bushway. „Preventing Crime: What Works, What Doesn't, What's Promising“. *National Institute of Justice* (1998). https://www.ojp.gov/pdffiles/171676.pdf;
78. Sidebottom, Aiden, Amy Thornton, Lisa Tompson, Jyoti Belur, Nick Tilley, and Kate Bowers. „A Systematic Review of Tagging as a Method to Reduce Theft in Retail Environments“. *Crime Science* 6, 1 (2017): 7;
79. Smith, Russell G, Penny Jorna, Josh Sweeney, and Georgina Fuller. „Counting the Costs of Crime in Australia: A 2011 Estimate“. *Research and public policy series*, 129 (2014);
80. Sticle, Ben, Marcus Felson. „Crime Rates in a Pandemic: the Largest Criminological Experiment in History“. *American Journal of Criminal Justice* 45, 525–536 (2020). https://link.springer.com/article/10.1007/s12103-020-09546-0#ref-CR15;
81. Sutton, Michael. *Stolen Goods Markets.* Problem-Oriented Guides for Police Problem-Specific Guides Series No. 57, U.S. Department of Justice, 2010. https://popcenter.asu.edu/sites/default/files/problems/pdfs/stolen_goods.pdf
82. Taylor, Emmeline. „'COPS and Robbers': Customer operated payment systems, self-service checkout and the impact on retail crime“. Iš *Retail Crime: International Evidence and Prevention*, Vania Ceccato ir Rachel Armitage (2018), 99-120. Žiūrėta 2022 m. rugpjūčio 21 d. https://openaccess.city.ac.uk/id/eprint/21566/3/COPS%20and%20Robbers%20chapter_Oct%2017.pdf;
83. Tilley, Nick. „Shoplifting“. Iš *Handbook on Crime*, Fiona Brookman, Mike Maguire, Harriet Pierpoint, Trevor Bennett, 48. London: Willan publishing, 2010;
84. Walker, John, Adam Graycar. „Estimates of the Costs of Crime in Australia in 1996“. *Criminology* 72 (1996);

85. Žukauskienė, Rita. *Kriminalinio elgesio psichologija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006;

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Vaitkevičiūtė, G. Vagystės iš parduotuvių: kriminologiniai aspektai / Baudžiamosios teisės ir kriminologijos magistro darbas. Vadovas doc. dr. Alfredas Kiškis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Baudžiamosios teisės ir proceso institutas, 2022. – 80 p.

Reikšminiai žodžiai: vagystė, vagystė iš parduotuvės, prevencija.

Pagrindinis baigiamojo darbo tikslas, ištyrus vagysčių iš parduotuvių kriminologinius aspektus, pateikti pasiūlymus vagysčių iš parduotuvių prevencijos gerinimui. Pirmajame darbo skyriuje atskleidžiami vagysčių iš parduotuvių teoriniai aspektai, analizuojami ANK 108 straipsnis ir BK 178 straipsnis bei lyginami su Švedijos, Lenkijos, Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos baudžiamaisiais įstatymais vagysčių srityje. Antrajame skyriuje analizuojami 2016-2021 metais Lietuvoje registruotų vagysčių iš parduotuvių statistiniai duomenys, juos lyginant su tuo pačiu laikotarpiu Anglijoje ir Velse, Švedijos Karalystėje užregistruotų vagysčių iš parduotuvių statistiniais duomenimis. Trečiajame skyriuje remiantis užregistruotų vagysčių iš parduotuvių statistiniais duomenimis ir moksliniais tyrimais atskleista asmenų, vagiančių iš parduotuvių, charakteristika. Ketvirtajame skyriuje remiantis moksliniais tyrimais atskleista vagysčių iš parduotuvių aukų charakteristika. Penktajame skyriuje analizuojami vagysčių iš parduotuvių veiksniai. Šeštajame skyriuje apžvelgiami vagysčių iš parduotuvių prevencijos būdai.

Vaitkevičiūtė, G. Theft from Stores: Criminological Aspects / Master‘s Work in Criminal Law and Criminology. Supervisor: assoc. dr. Alfredas Kiškis. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Criminal Law and Procedure Institute, 2022. – 80 p.

ANNOTATION IN ENGLISH

Keywords: theft, shoplifting, prevention.

The main goal of this paper, after examining the criminological aspects of shoplifting, is to present suggestions for improving the prevention of shoplifting. The first chapter of the work reveals the theoretical aspects of shoplifting, analyzes Article 108 of the Code of Administrative Offenses and Article 178 of the Criminal Code and compares it with the criminal laws of Sweden, Poland, Great Britain and France in the field of theft. The second chapter analyzes the statistical data of thefts from shops registered in Lithuania in 2016-2021, comparing them with the statistical data of thefts from shops registered in the same period in England and Wales, the Kingdom of Sweden. In the third chapter, based on the statistical data of registered shoplifting and scientific research, the characteristics of shoplifters are revealed. The fourth chapter reveals the characteristics of shoplifting victims based on scientific research. The fifth chapter analyzes the factors of shoplifting. Chapter six looks at ways to prevent shoplifting.

Vaitkevičiūtė, G. Vagystės iš parduotuvių: kriminologiniai aspektai / Baudžiamosios teisės ir kriminologijos magistro darbas. Vadovas doc. dr. Alfredas Kiškis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Baudžiamosios teisės ir proceso institutas, 2022. – 80 p.

SANTRAUKA

Vagystės iš parduotuvių daro daug žalos juridiniams asmenims bei ekonomikai, kadangi šio pobūdžio nusikalstamos veikos gali turėti įtakos kainų augimui parduotuvėse. Vagysčių iš parduotuvių analizė, kriminologiniai asmenų, vykdančių šias nusikalstamas veikas, charakteristikos ir veiksnių tyrimai yra svarbūs siekiant mažinti šios nusikalstamos veikos paplitimą ir atsižvelgiant į tai parengti prevencines priemones.

Tyrimo tikslas - ištirti vagysčių iš parduotuvių kriminologinius aspektus ir pateikti pasiūlymus vagysčių iš parduotuvių prevencijos gerinimui. Pagrindiniai darbo uždaviniai - atskleisti teorinius vagysčių iš parduotuvių aspektus, išanalizuoti vagysčių iš parduotuvių raišką 2016-2021 metais, pateikti asmenų, vykdančių vagystes iš parduotuvių charakteristiką, pateikti aukų, patyrusių vagystes iš parduotuvių, charakteristiką ir tokių vagysčių pasekmes aukoms, atskleisti veiksnius, nuo kurių priklauso, kodėl žmonės vagia iš parduotuvių, apžvelgti vagysčių iš parduotuvių prevencijos metodus ir pateikti pasiūlymų prevencijos gerinimui.

Tyrimo metu nustatyta, kad vagystes iš parduotuvių dažniausiai įvykdo vyrai, vidutiniškai 35 metų amžiaus, bedarbiai, pagrindinio arba vidurinio išsilavinimo, neretai turintys priklausomybę alkoholiui ar narkotinėms medžiagoms bei teisti. Nuo vagysčių iš parduotuvių neapsaugota nei viena parduotuvė, tačiau labiausiai nukenčia parduotuvės, kuriose prekiaujama brangiomis ir lengvai perparduodamomis prekėmis.

Šį magistro darbą sudaro įvadas, šeši skyriai, išvados bei pasiūlymai. Pirmajame darbo skyriuje atskleidžiami vagysčių iš parduotuvių teoriniai aspektai, analizuojami ANK 108 straipsnis ir BK 178 straipsnis bei lyginami su Švedijos, Lenkijos, Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos baudžiamaisiais įstatymais vagysčių srityje. Antrajame skyriuje analizuojami 2016-2021 metais Lietuvoje registruotų vagysčių iš parduotuvių statistiniai duomenys, juos lyginant su tuo pačiu laikotarpiu Anglijoje ir Velse, Švedijos Karalystėje užregistruotų vagysčių iš parduotuvių statistiniais duomenimis. Trečiajame skyriuje remiantis užregistruotų vagysčių iš parduotuvių statistiniais duomenimis ir moksliniais tyrimais atskleista asmenų, vagiančių iš parduotuvių, charakteristika. Ketvirtajame skyriuje remiantis moksliniais tyrimais atskleista vagysčių iš parduotuvių aukų charakteristika. Penktajame skyriuje analizuojami vagysčių iš parduotuvių veiksniai. Šeštajame skyriuje apžvelgiami vagysčių iš parduotuvių prevencijos būdai.

Vaitkevičiūtė, G. Theft from Stores: Criminological Aspects / Master‘s Work in Criminal Law and Criminology. Supervisor: assoc. dr. Alfredas Kiškis. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Criminal Law and Procedure Institute, 2022. – 80 p.

SUMMARY

Shoplifting causes a lot of damage to legal entities and the economy, as this type of crime can affect the price increase in stores. The analysis of shoplifting, criminological studies of the characteristics and factors of persons who commit these criminal acts are important in order to reduce the prevalence of this criminal act and to prepare preventive measures accordingly.

The purpose of the study is to investigate the criminological aspects of shoplifting and to make suggestions for improving the prevention of shoplifting. The main tasks of the work are to reveal the theoretical aspects of shoplifting, to analyze the expression of shoplifting in 2016-2021, to present the characteristics of persons who carry out shoplifting, to present the characteristics of victims who have experienced shoplifting and the consequences of such thefts for victims, to reveal the factors from which depends on why people shoplift, review shoplifting prevention methods and make suggestions for improving prevention.

During the investigation, it was found that shoplifting is usually committed by men, on average 35 years old, unemployed, with primary or secondary education, often with alcohol or drug addiction and criminal convictions. Not a single store is immune from shoplifting, but stores that sell expensive and easily resold goods are the most affected.

This paper's thesis consists of an introduction, six chapters, conclusions and proposals. The first chapter of the work reveals the theoretical aspects of shoplifting, analyzes Article 108 of the Code of Administrative Offenses and Article 178 of the Criminal Code and compares it with the criminal laws of Sweden, Poland, Great Britain and France in the field of theft. The second chapter analyzes the statistical data of thefts from shops registered in Lithuania in 2016-2021, comparing them with the statistical data of thefts from shops registered in the same period in England and Wales, the Kingdom of Sweden. In the third chapter, based on the statistical data of registered shoplifting and scientific research, the characteristics of shoplifters are revealed. The fourth chapter reveals the characteristics of shoplifting victims based on scientific research. The fifth chapter analyzes the factors of shoplifting. Chapter six looks at ways to prevent shoplifting.